

Municipiul
Bistrița

Vasile Duda
Corneliu Gaiu
Günter Klein

CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE LA BISTRITA

Carte pentru ciclul gimnazial

Bistrița 2015

Autori: Vasile Duda
Corneliu Gaiu
Günter Klein

Inițiator proiect: Vasile Duda
Coordonator proiect: Nicoleta Toma
Corectură text:

Andreea Gal
Laura Stan

Desene: Viorel Gorgan, Raluca Județ, Tudor Codreanu, Ana Scurtu, Marcela Tămaș, Ileana Luca,
Mariana Michiu, Dacian....

Machetare: Raluca Județ - Refresh Time

Referenți de specialitate:
.....(Universitatea Babeș-Bolyai)
..... (Universitatea Babeș-Bolyai)

Metodiști:
Angelo Aurelian Manea - inspector școlar de specialitate pentru disciplina istorie (RO)
Horst Göbbel - inspector școlar de specialitate pentru disciplina istorie (DE)

Parteneri:
Liceul de Arte „Corneliu Baba”, Bistrița - Dir. Macedon Retegan
Școala Gimnazială Nr. 1 Bistrița - Dir. Mia Șigovan

ISBN: 978-973-0-13734-7

Bistrița 2015

CUPRINS

1. Dacii și romanii	6
2. Romanii și ginta latină	8
3. Maghiarii și sașii	10
4. Tradiție și creștinism	11
5. Târgul Nosa	12
6. Oraș liber	14
7. Bistrița și Hunedoreștii	16
8. Cetatea orașului	18
Anexă cu planurile și veduta orașului	20
9. Biserica burgului	22
10. Casele burgului	24
11. Finanțe	26
12. Breslele	28
13. Timpul și măsurarea timpului	30
14. Bistrița și coroana Moldovei	32
15. Fierarii	34
16. Umanismul și reforma	36
17. Casa Argintarului	38
18. Artă și meșteșug	40
19. La cumpăna veacurilor	42
20. Casa cu Lei	44
21. Etnie și confesiune	46
22. Sub pajura imperială	48
23. Iosif al II-lea, timpul luminilor	50
24. Constantin Roman Vivu	52
25. Forța apei și economia	54
26. Muzica și muzicienii	56
27. Pompierii	58
28. Fotografi și fotografii	60
29. Modernizarea și politica	62
30. Revoluția industrială	64
31. Etniile	66
32. Marele Război	68
33. Regalitate și unitate	70
34. Urbanism	72
35. Igiena și medicina	74
36. Energia electrică	76
37. Art cuvântului	78
38. Dramele anilor 1940-1944	80
39. Instaurarea comunismului	82
40. Industrializarea	84
41. Sportul bistrițean	86
42. Căderea comunismului	88
43. Mediul	90
44. Voluntariatul, tradiția unei atitudini	92
45. BIS pentru Bistrița	94

CARTEA VOASTRĂ DE CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE LA BISTRITĂ

Dragi elevi,

se spune că istoria ne învață cum să nu mai repetăm greșelile făcute de alții, așadar, să învățăm din experiența lor, fără să le repetăm greșelile. Ca să putem înțelege aceste aspecte, este necesar să fim critici și să încercăm să înțelegem fiecare fenomen istoric după un raționament simplu, bazat pe câteva întrebări de genul: De ce s-a întâmplat așa?, Cum s-a întâmplat?, Care sunt urmările acestei întâmplări? Vom descoperi, prin această carte, că locuitorii orașului nostru nu au fost perfecți, dar, peste toate, este important să nu greșim și noi într-un mod similar. Putem, spre exemplu, să descoperim că locuitorii orașului nostru nu s-au înțeles totdeauna foarte bine, au fost uneori naționaliști sau xenofobi, așa cum era contextul general al vremurilor, dar, în timp, s-a dovedit că asemenea acțiuni distructive au avut urmări negative pentru toți cetățenii, indiferent de religie, etnie, convingeri etc. Din aceste drame, oamenii au învățat, în timp, că trebuie să renunțe la conflictele dintre ei și cea mai bună soluție este înțelegerea. Dar, dincolo de aceasta, dezbaterea liberă, discuțiile contradictorii sunt utile pentru că ne ajută să cunoaștem cât mai multe păreri, și, în funcție de aceste opinii, fiecare este liber să hotărască cum este mai bine, iar, la final, părerea celor majoritari trebuie respectată.

În materialul selectat am încercat să aducem în atenție cultura materială a locului, modul de organizare și meseriile oamenilor, și, nu în ultimul rând, personalitățile care s-au remarcat de-a lungul istoriei. Alături de textul propriu-zis al lecției, merită să fie parcurse și unele citate care ilustrează subiectul prezentat, câteva repere cronologice, curiozități (știati că...) și întrebări care pot să ajute la descoperirea unor aspecte noi din lecție. Portofoliul urmărește să încurajeze documentarea la fața locului, să incite la descoperirea informațiilor la fața locului, în oraș, la muzeu, la monumentele istorice etc. A învăța înseamnă a descoperi cu plăcere informații din apropierea noastră, înseamnă bucuria de a căuta să înțelegi ceea ce este lângă tine, iar desenele care însoțesc fiecare lecție sperăm să fie utile în aventura descoperirii orașului nostru.

La "Hai să dezbatem!" suntem invitați cu toții, elevi și profesori, să discutăm pe marginea unei afirmații sau a unui fapt istoric, din aceste discuții libere putem să învățăm mai mult, mai simplu și mai firesc decât ne-am aștepta. La fiecare subiect trebuie să nu uitați că principala calitate a unui elev este să pună întrebări, tocmai de aceea haideți să dezbatem!

Uneori, comparația și analizele pe care trebuie să le facem ajung și la noțiuni apropiate de matematică, fizică, chimie etc.; nimic mai firesc, educația este și trebuie să fie interdisciplinară, o împărțim pe felii mai mici numite discipline sau materii ca să o putem structura, dar, în realitate, toate cunoștințele noastre se reunesc într-un tot unitar.

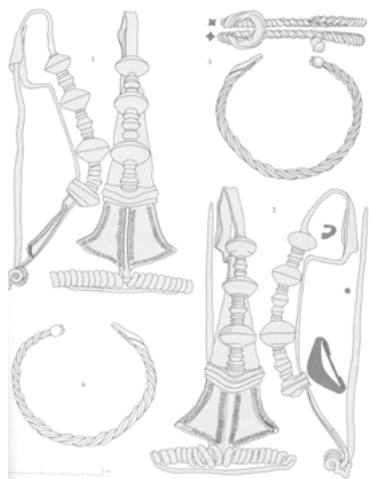
Fiecare lecție cu specificația „Studiu de caz” este opțională, dar, sperăm noi, o să citiți și aceste lecții sau o să parcurgeți câteva dintre ele împreună cu profesorul de la clasă ca să puteți cunoaște mai multe despre orașul Bistrița și împrejurimile lui. Poate că nu este chiar ușor să învățăm, unii spun că a învăța înseamnă, de foarte multe ori, să greșim, iar apoi să îndreptăm greșeala; dacă lucrurile stau așa, atunci trebuie să învățăm ca să nu mai facem greșelile generațiilor dinaintea noastră și să înțelegem că, prin educație, totul este posibil.

Noi, cei care am realizat împreună acest material, sperăm să-l folosiți cu drag, să vă fie util și, de ce nu? sperăm să vă facă să iubiți mai mult Bistrița.

Cadre didactice implicate în implementarea opționalului Bistrița- cultură și civilizație locală:

.....

1. Dacii și romanii

Obiecte dacice

Dacii din nordul Dunării și zona Munților Carpați erau împărțiți în mai multe triburi, cei care locuiau în apropierea râului Samus (azi, râul Someș) sunt amintiți sub numele de *ansamensi*. Fortificațiile de pe zonele înalte de la Sărățel, Pintic, Viile Tecii, Șieu Măgheruș și Dumitrița transmit indirect informații despre modul lor de organizare. Erau crescători de animale în cea mai mare parte datorită reliefului deluros, dar în văile mănoase s-au descoperit și unelte agricole precum pluguri, coase, seceri, târnăcoape, greble etc. Din forma secerei și a coasei, unelte utile pentru strângerea cerealelor, dacii au adaptat și o formă de armă utilizată în războaie, practic o combinație între sabie, coasă și seceră, care putea să aibă utilizări multiple. Arma-unealtă avea forma unei săbii cu lama lată, ca să fie rezistentă, dar încovoiată la vârf. În varianta mică, sabia dacică se numea *sica*, iar în cea pentru mănuierea cu două mâini *falx dacica*. Aceasta era purtată într-o teacă din piele.

Sub domnia regelui Decebal, Dacia a devenit cel mai important stat din afara Imperiului Roman și o amenințare pentru hegemonia romană în zona Dunării. Prin războaiele din anii 101-102 și 105-106, armatele romane, conduse de împăratul Traian, au reușit să ocupe Dacia. Practic, actualul teritoriu al Transilvaniei, până pe Valea Someșului, Banatul și Oltenia erau incluse în noua provincie a imperiului, începând cu luna august a anului 106.

Provincia Dacia era condusă de un reprezentat al împăratului numit *legatus Augusti pro praetore*, care era responsabil cu întreaga organizare a provinciei. Capitala provinciei a fost stabilită la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, dar cele mai apropiate orașe din provincie era Napoca și Porolissum. Pentru o mai bună funcționare a administrației, împăratul Hadrian (urmașul lui Traian) a decis organizarea Daciei în doua unități administrative: Dacia Superior (cuprindea cea mai mare parte a Transilvaniei) și Dacia Inferior (cuprindea zona Banatului și a Olteniei de azi).

În anul 123, nordul Daciei romane este organizat militar în Dacia Porolissensis, o structură administrativă și militară cu sediul la Porolissum (azi, lângă Zalău) care trebuia să apere nordul provinciei, deci și zona noastră. Armata dispusă în acest teritoriu era alcătuită din *legiunea V Macedonica* și *trupe auxiliare* care construiseră în timp un sistem defensiv format din castre, turnuri de apărare și alte fortificații specifice zonei de graniță.

Limesul roman din zona noastră urma, în mare parte, râul Someș (Samus) și făcea legătura cu izvoarele Mureșului (Maris). În acest segment al graniței romane, au fost dispuse castre în localitățile: Gherla, Tihău, Cășeiu (Samum), Ilișua (Arcobadara), Livezile, Orheiul Bistriței și Brâncovenеști.

Soldații aduși în aceste castre erau britoni, hispanici, gali, panonici, etc. La castrul din Orheiul Bistriței, de unde era supravegheată zona Munților Călimani și Văile Budacului și Cușmei, știm că a staționat cohorta I Hispanorum milliaria, o unitate militară care avea la bază soldați din Hispania, iar la Ilișua o trupă de cavalerie, Ala I Tungrorum.

Administrația împreună cu armata romană a determinat și impulsarea schimburilor economice pe bază de monedă. Acum se generalizează utilizarea banilor pentru cumpărarea produselor necesare într-o gospodărie sau pentru răsplata unei activități. Monedele erau realizate din aur, argint sau cupru, în funcție de valoarea necesară schimbului; denarii din argint cu valoare medie erau printre cele mai căutate monede.

Putem să spunem că primele salarii (în sens modern, ca o plată regulată), din zona noastră, au fost reprezentate de solda militarilor romani. Știm că soldații din trupele auxiliare de la Livezile, Orheiul Bistriței sau Ilișua primeau, conform uzanței din armata romană, între 75 denari, pentru pedestrași, și 250 pentru călăreți, prin comparație un muncitor minier care câștiga în epocă în jur de 70-105 denari.

Odată cu dezvoltarea acestor relații de schimb susținute de administrația și armata romană, se asigură și dezvoltarea așezărilor, construirea drumurilor și a utilităților publice după modelul orașelor romane. Coloniștii care se stabilesc în Dacia, completează și susțin legăturile permanente cu celelalte zone ale Imperiului Roman. Pe lângă castrele militare, în zona orașului Bistrița sunt descoperite urmele arheologice ale vechilor așezări romane civile, precum cele de la: Sărățel, Livezile, Șieu-Ōdorhei, Jelna, Buduș, Matei, Ocnița, Archiud etc. În Bistrița au fost descoperite urmele unei așezări civile daco-romane pe terasa din zona nord-estică a Spitalului Județean, iar la Sărățel se deschid ocne de sare.

Armata romană, prin prezența numeroasă în Dacia, ca provincie de graniță, a contribuit cel mai mult la impunerea modelului de viață și civilizație specifice Imperiului Roman. În anul 274, când armata romană primește ordinul de retragere la sud de Dunăre, în Dacia a rămas o populație romanizată, vorbitoare a unei limbi latine populare (*latina vulgata* sau *latina vulgară*) și cu influențe din cultura dacică.

citat

Traian era un om cu totul deosebit, mai ales prin simplitatea moravurilor sale. Avea un trup vânos și înfrunta toate greutățile cot la cot cu ceilalți, iar sufletul era la înălțime, deoarece nu se lăsa purtat de îndrăzneala tinereții, dar nici împiedicat de bătrânețe. Nu invidia, nici nu nedreptăța pe nimeni, ci, dimpotrivă, îi onora pe cei buni și-i înălța în demnități, de aceea nici nu se temea și nici nu ura pe nimeni.

Datorită acestor trăsături echilibrate, Traian a fost caracterizat prin supranumele de *Optimus Princeps*.

Cassius Dio, *Istoria romană*

Altarul votiv dedicat de doi magistrați Aurelius Salvius și Aelius Nomus... Importanța particulară a acestui monument este dată de menționarea numelui așezării romane din vecinătatea castrului de la Ilișua, Arcobadara. Localizarea acestei așezări care figurează și în Tabula Peutingeriana aduce o întregire remarcabilă a șirului de așezări cu toponimice identificate în Dacia.

Corneliu Gaiu, *Lapidarium, Muzeul Bistrița*

știati că...

Fluierul este unul dintre instrumentele muzicale foarte vechi, fiind utilizat de păstorii geto-daci menționați de scriitorul roman Ovidiu, în lucrarea *Tristele*.

Cea mai veche localitate menționată în documentele antice în zona noastră este *vicus Ansamensium*.

Soldații romani realizau, pe timp de pace, construcțiile necesare statului, ei confecționau inclusiv cărămizile și țiglele necesare construcțiilor.

să descoperim

- Ce unelte și arme au utilizat dacii?
- Ce limbă utilizau soldații romani aduși în Dacia?
- Puteți compara nivelul de viață din Dacia cu cel din alte provincii romane?

hai să dezbătem !

În situația în care un denar roman are o valoare de 2,5 g argint, putem să calculăm care este valoarea actuală a unei solde sau a produselor prezentate în lecție? Oare există un curs al metalelor prețioase așa cum există pentru monede? (valoarea aproximativă pentru 1 g de argint este de 2 lei)

portofoliu

Încercați să realizați un inventar al uneltelor dintr-o gospodărie țărănească tradițională din partea locului, care prezintă asemănări cu unelte agricole confecționate de vechii daci.

repere cronologice

514 îHr

Prima menționare scrisă a geto-dacilor

123

Dacia se împarte administrativ în Dacia Superior și Dacia Inferior

106

Dacia devine provincie romană

270-275

Armata romană se retrage la sud de Dunăre

Continuitate și tradiție latină

citat

Pe urmă, la est de țara Carinthei începe pustiul care este Bulgaria și la est de aceasta este Grecia; iar la est de țara Moraviei este țara Vistulei; iar la est este Dacia.

(Alferd cel Mare (871-901) - *Historia adversus paganos*)

Populațiile romane, în Galia ca și la Roma, în vechea capitală, ca și pe țărmul Adriaticii, în văile Balcanilor, pe Dunăre și în Carpați, în Sardinia, silite să se apere ele însele, s-au constituit în democrații populare, cu mândria de a reprezenta, în fața unui dominator stabilit în vecinătatea lor sau pe însuși teritoriul lor, romanii (Romaniae), țări de romanitate națională, ale căror amintire s-a perpetuat în vecinătatea Romagnei italiene, ca și în cel al romanșilor din Alpi, al românilor din Peninsula Balcanică și de pe teritoriul vechii Dacii.

(Nicolae Iorga - *Studii asupra evului mediu românesc*)

Din aceeași vreme, 1267-1277, datează și prima mențiune sigură cu privire la românii din nordul arcului carpatic, surprinși, de o cronică contemporană, în conflict puternic cu rușii apuseni. În această vreme - relatează cronicarul Thomas Tuscus - regele Ottokar al Boemiei, prins în luptă cu Rudolf de Habsburg, a chemat în ajutor pe bruteni (ruteni) și pe necredincioși, dar, potrivit hotărârii lui Dumnezeu, brutanii, se aflau în conflict cu românii (blaci); astfel, regele s-a văzut înșelat în speranțele sale. Cu certitudine, românii cronicii lui Thomas Tuscus se aflau în nordul ariei de răspândire a românilor, în Maramureș sau în viitoarea țară de sus a Moldovei.

(Șerban Papacostea - *Românii în secolul al XIII-lea*)

2. Românii și ginta latină

Criza Imperiului Roman din secolele III-IV, anarhia militară și presiunea neamurilor barbare l-au determinat pe împăratul Aurelian să retragă armatele și administrația din provincia Dacia. Majoritatea locuitorilor rămân pe vechile vetre, dar prin dispariția orașelor și diminuarea schimburilor se restrânge viața economică din întreaga zonă. Dacii liberi, de la nord de limes, dar și populațiile migratoare, au pătruns pe teritoriul vechii provincii romane.

Primele populații migratoare care intră în Dacia au fost: goții, hunii, gepizii și avarii. Ei au distrus vechile orașe romane, iar populația autohtonă se retrage, treptat, spre zonele rurale mai ferite de expedițiile invadatorilor.

În preajma vechilor castre și în așezărilor locale, precum cele cercetate la Archiud, Bistrița, Vermeș și Stupini au fost descoperite urme de locuire care depășesc perioada secolului al III-lea. Ceramica și urmele locuințelor din aceste zone sunt modeste și dovedesc că nivelul de civilizație a scăzut față de perioada în care staționau în zonă trupele auxiliare romane, dar nivelul este similar celui existent și în alte zone din afara Imperiului Roman.

Pătrunderea unor grupuri de populație dinspre est și nord, mai întâi dacii liberi, carpii din Moldova, evidențiați prin cimitirul de la Șopteriu, apoi goții, în a doua jumătate a secolului al IV-lea, la Fântânele, Ocnîța, Archiud au dat o nouă coloratură etnică regiunii, așezându-se alături de comunitățile locale daco-romane.

În secolul al VI-lea, pe Valea Bistriței au pătruns, dinspre Valea Someșului Mijlociu, gepizii, o populație migratoare de origine germanică. Atestați pe văile largi ale Mureșului și Someșului, aceștia au întemeiat o mică așezare și pe Valea Bistriței, în zona actualului drum de centură al orașului. Descoperirile arheologice confirmă preocupările războinice ale acestei populații, care a fost treptat asimilată de daco-romani.

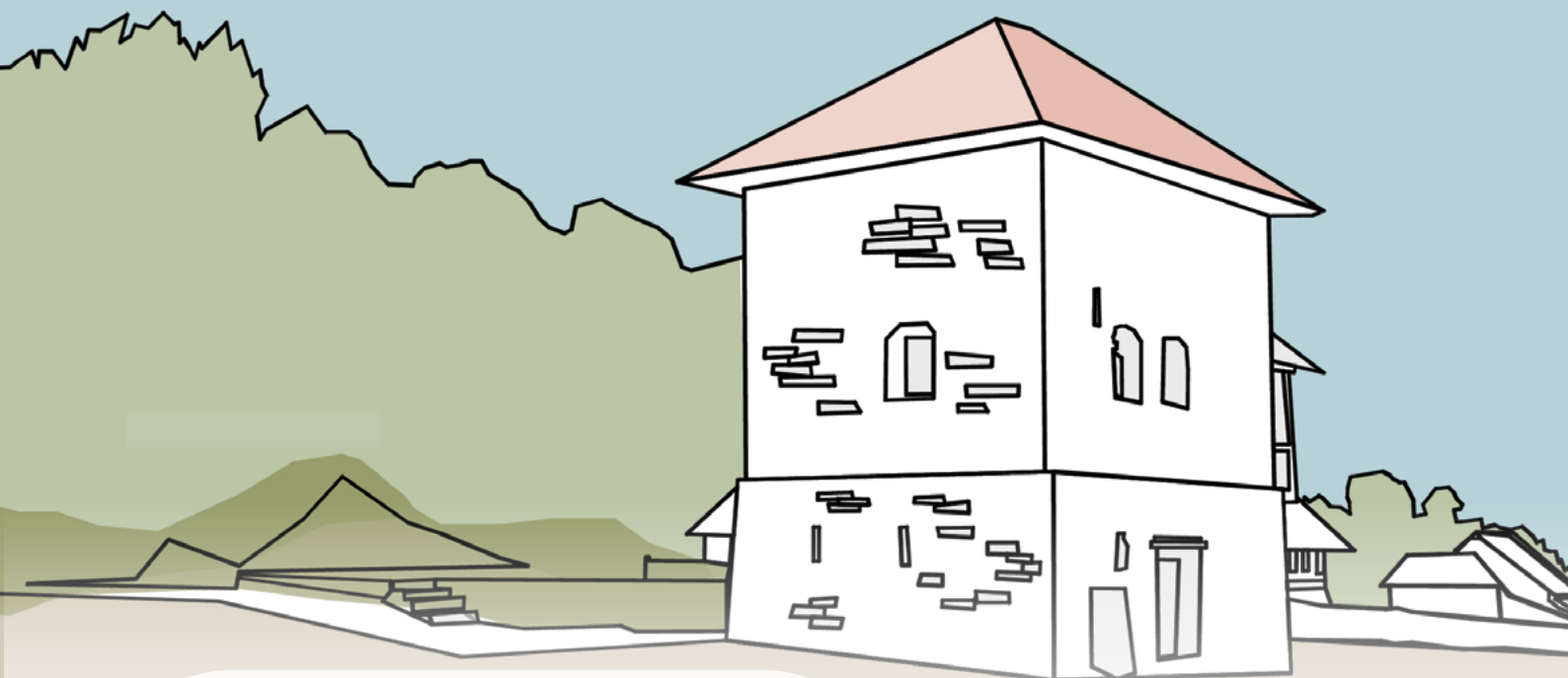
În secolul al VI-lea, în zona Munților Carpați și a Dunării, au ajuns slavii, aceștia s-au așezat în număr mare în teritoriul de azi al Serbiei, Bulgariei, Slovaciei, Cehiei și Poloniei, întrerupând legăturile dintre populația romanizată din Dacia și restul lumii romane. O parte din populația slavă s-a așezat printre autohtoni, așa cum s-a întâmplat și în zona noastră, unde s-a constatat că daco-românii și slavii au locuit în așezări comune.

Între secolele al VI-lea și al VIII-lea, pe teritoriul vechii Dacii, are loc procesul de etnogeneză al poporului român. Slavii și celelalte populații migratoare sunt asimilate de autohtoni.

Românii păstrează tradițiile culturale moștenite din lumea dacică și romană, dar acceptă foarte devreme și religia creștină. Opațiile cu semene în formă de cruce și alte obiecte creștine identificate în zonă demonstrează că formarea poporului român s-a realizat concomitent cu creștinarea oamenilor din aceste locuri. Cuvinte precum Dumnezeu (Domine Deus), Duminica (Dominica), biserică (basilica), creștin (christianus), cruce (crucis) etc. sunt păstrate în vocabularul limbii române din latina populară vorbită de populația romanizată. Denumiri de locuri sau de râuri se păstrează datorită continuității românilor din perioada dacilor și romanilor până azi. Spre exemplu, numele râului Samus, așa cum l-au numit dacii și românii s-a păstrat până azi aproape neschimbat, noi îi spunem Someș.

Locuitorii din preajma Munților Carpați s-au numit rumâni sau români, un derivat din numele de romanus, care avea sensul de locuitor al Romei. În unele izvoare istorice, românii sunt numiți vlahi sau olași, dar aceste denumiri se traduc în limba slavă sau germană veche cu sensul de romanic sau vorbitor de limbă romană. Românii au păstrat moștenirea culturală și lingvistică a Imperiului Roman, la fel cum au făcut și italienii, spaniolii, portughezii și francezii.

Prin limba pe care o vorbesc, românii fac parte din marea gintă a popoarelor neolatine, iar înțelegerea procesului de formare a poporului român capătă mai multă claritate dacă îl comparăm cu procesul de formare al poporului italian, spaniol, portughez și francez. Datorită originii latine comune, aceste popoare și obiceiurile lor culturale, împreună cu limba pe care o vorbesc, sunt mult mai apropiate de noi, românii, față de alte culturi și civilizații europene.

știati că...

Numele râului Bistrița a fost dat de slavii așezați pe aceste meleaguri. Denumirea provine din cuvântul slav bistro sau bistro care înseamnă repede. Bistrița înseamnă în limba slavă râu repede, iar numele acesta îl întâlnim și la alte râuri sau localități din Europa, în zone în care locuiesc sau au locuit slavii.

Poporul român este considerat apostolic, adică creștinat de unul dintre apostolii pregătiți de Iisus Hristos. Apostolul Andrei a propovăduit în secolul I în spațiul Dobrogei de astăzi. Pe Văile Someșului, Mureșului și Oltului influențele creștine au fost preluate, în special, din provinciile romane de pe linia Dunării.

hai să dezbătem !

După retragerea romană, din secolul al III-lea și până în secolul al XI-lea, sunt foarte puține date despre teritoriul vechii Dacii, iar în istoriografia românească și maghiară s-a polarizat spre două teorii istorice. „Într-o parte se află partizanii continuității, preponderant români, care susțin că majoritatea populației civile ... a rămas pe loc și a încercat să-și continue viața de zi cu zi ... De cealaltă parte, oponentii continuității, preponderent maghiari, insistă că evacuarea Daciei în secolul al III-lea a fost completă” (Keith Hitchins – *Scurtă istorie a României*). Odată cu intrarea în Uniunea Europeană, rivalitățile româno-maghiare s-au diminuat, dar provocarea unui răspuns istoric rămâne. Care dintre cele două teorii pare mai plauzibilă? Alcătuți două echipe care să caute păreri pro și contra.

să descoperim

- Ce se întâmplă cu populația romanizată din Dacia odată cu pătrunderea populațiilor migratoare prin aceste locuri ?
- Ce rol au slavii în procesul de etnogeneză românească?
- Care sunt popoarele care formează ginta latină?

portofoliu

Alcătuți, cu ajutorul dicționarilor online, un set de 10 cuvinte care provin din limba latină și se regăsesc în forme asemănătoare în limba română, italiană, spaniolă, portugheză și franceză.

repere cronologice

313

Împăratul Constantin recunoaște creștinismul ca religie, alături de alte religii în Imperiul Roman

587

Primele cuvinte în limba română veche: Torna, torna fratre

525

Dionisie cel Mic elaborează calendarul creștin, utilizat azi în Europa și în lume

602

Slavii se așează la sud de Dunăre

Veci hărți ale ținutului

3. Maghiarii și sașii

În anul 896, maghiarii își stabilesc sălașurile în Câmpia Pannonică și organizează expediții spre teritoriile italienilor, germanilor, francezilor, slavilor și românilor.

Una dintre căpeteniile ungarilor, Tuhutum, primește misiunea fortificării zonei de est a țării ducelui Arpad, în zona Pasului Meseșului. Aici află de țara de dincolo de păduri a românului Gelou (*bonitatem terre Ultrasilvane, ubi Gelou, quondam Blacus, dominium tenebat*). Voievodatul lui Gelu cuprindea Valea Someșului, dar nu putem să precizăm cu exactitate granițele acestuia, putem doar să presupunem că avea control și spre zonele noastre. Gelu moare în timpul confruntării cu Tuhutum, iar căpetenia maghiară devine stăpânul acestor teritorii.

În preajma anului 950, izvoare istorice bizantine îl amintesc ca stăpân al Transilvaniei pe Gylas, nepotul lui Tuhutum, iar episcopul Hierotheus de la Constantinopol a primit jurisdicție în aceste teritorii. Pe de altă parte, în anul 1000, prințul Vaik al Ungariei acceptă să se creștineze sub tutela papei de la Roma și intră în conflict politic și religios cu creștinii care acceptaseră tutela patriarhului din Constantinopol. Conflictul dintre romano-catolici și ortodocși, determinat de Marea Schismă din 1054, a făcut ca, pe lângă interesele politice și economice, să se contureze în interiorul Transilvaniei și un conflict confesional.

Expansiunea maghiară a fost încetinită în Transilvania de prezența pecenegilor, o populație migratoare venită din nordul Mării Negre. În 1068, pecenegii au distrus fortificațiile maghiare de la Porțile Meseșului și i-au atacat pe unguri dinspre Transilvania. Contraofensiva maghiară respinge acest atac, iar la Chiraleș, în apropiere de Lechința (la 25 km de Bistrița), pecenegii sunt înfrânți. Numele actualei localități Chiraleș derivă, probabil, din cuvintele grecești *Kyrie eleison*, care înseamnă *Doamne, miluiește* sau *Doamne, fie-ți milă*. Această formulă religioasă era utilizată uneori și ca strigăt de încurajare în luptă. La Vișoara (cartier al Bistriței), vechea denumire a localității era Beșeneu (Heidendorf, în germană), iar în maghiară pecenegii erau numiți *besenyő*, în traducere însemnând *localitatea pecenegilor*.

Așezarea sașilor în Transilvania și Ungaria s-a realizat într-un proces istoric mai larg, desfășurat în secolele XII-XIII, în mai multe valuri. Creșterea demografică din Occident și necesitatea suplimentării forței de muncă pentru exploatarea resurselor din estul Europei, împreună cu interese politice, religioase și de strategie militară, au fost condiții care au permis desfășurarea acestei mutații de populații.

Sașii sunt oaspeți (*hospites*) veniți în Transilvania din diverse regiuni locuite de germanici, la invitația regelui Ungariei, și așezați în zonele Sibiului, Brașovului și Bistriței. Izvoarele istorice scrise îi numesc *flandrenses* sau *saxones*, iar din această denumire derivă și termenul de *sași*. Grupurile de coloniști proveneau, însă, din zone diverse precum: Saxonia, Bavaria, Flandra, estul Franței etc.

La Bistrița, colonizarea se realizează din a doua parte a secolului al XII-lea. Oaspeții proveneau din Luxemburg, Flandra, Valonia, Saxonia și Bavaria, iar dialectele zonelor de baștină și-au păstrat amprenta până în secolul al XIX-lea, când învățământul uniformizat a impus caracteristici germane unitare.

Deplasarea coloniștilor din Occident spre Transilvania s-a realizat sub coordonarea unor lideri locali, numiți *greavi* sau *locatori* (asigurau locația noii comunități). Coloniștii s-au așezat în zone în care era necesar un număr suplimentar de forță de muncă, dar nu se poate vorbi de *terra deserta*, adică de un teritoriu pustiu, lipsit de locuitori.

În zona Bistriței locuiau români, slavi și pecenegi, iar coloniștii s-au grupat pe vâile bune pentru practicarea agriculturii, dar și în preajma centrului minier de la Rodna. Cel mai important centru al zonei este localitatea *Nosa* (*Nösen*), devenită apoi *Bistrița*, iar în jur se dezvoltă *Vișoara* (*Heidendorf*), *Crainimăt* (*Baierdorf*), *Sigmir* (*Schönbirk*), *Ghinda* (*Windau*), *Unirea* (*Wallendorf*), *Slătinița* (*Pintak*), *Dumitra* (*Mettersdorf*), *Târpiu* (*Treppen*), *Livezile* (*Jaad*), *Dorolea* (*Kleinbistritz*), *Jelna* (*Senndorf*), *Budacu de Jos* (*Deutsch-Budak*), *Monari* (*Minarken*), *Herina* (*Mönchsdorf*), *Lechința* (*Lechnitz*), *Vermeș* (*Wermesch*), *Chiraleș* (*Kyrieleis*) etc. Satele erau organizate după modelul mărcilor germane, fiecare comunitate rurală cuprinde în jur de 10 gospodării, iar în jur de 100 de sate se grupau într-o unitate cu un centru administrativ și de schimb. Bistrița a fost un asemenea centru în care au fost încurajate schimburile de mărfuri și produsele agricole pentru întreaga zonă.

Organizarea superioară după model apusean și practicarea intensivă și extensivă a agriculturii au determinat dezvoltarea întregii zone. Administrativ se consolidează Districtul Bistriței, dar, pe Valea Someșului, cu o densitate mai mare de români, se păstrează formele de organizare autohtone după legea românească (*ius valahicus*).

Văile Bistriței, Someșului și Budacului nu sunt menționate în mod explicit în acest *speculum obscurum*, în această perioadă obscură a secolelor al X-lea- al XII-lea, fără prea multe documente istorice, dar istoria acestor locuri, trebuie înțeleasă așa cum se conturează și istoria Transilvaniei.

citat

Ducele Râmunc din
Țara Românilor se află între
oaspeții lui Attila, la nunta
acestuia cu Krimhilda.

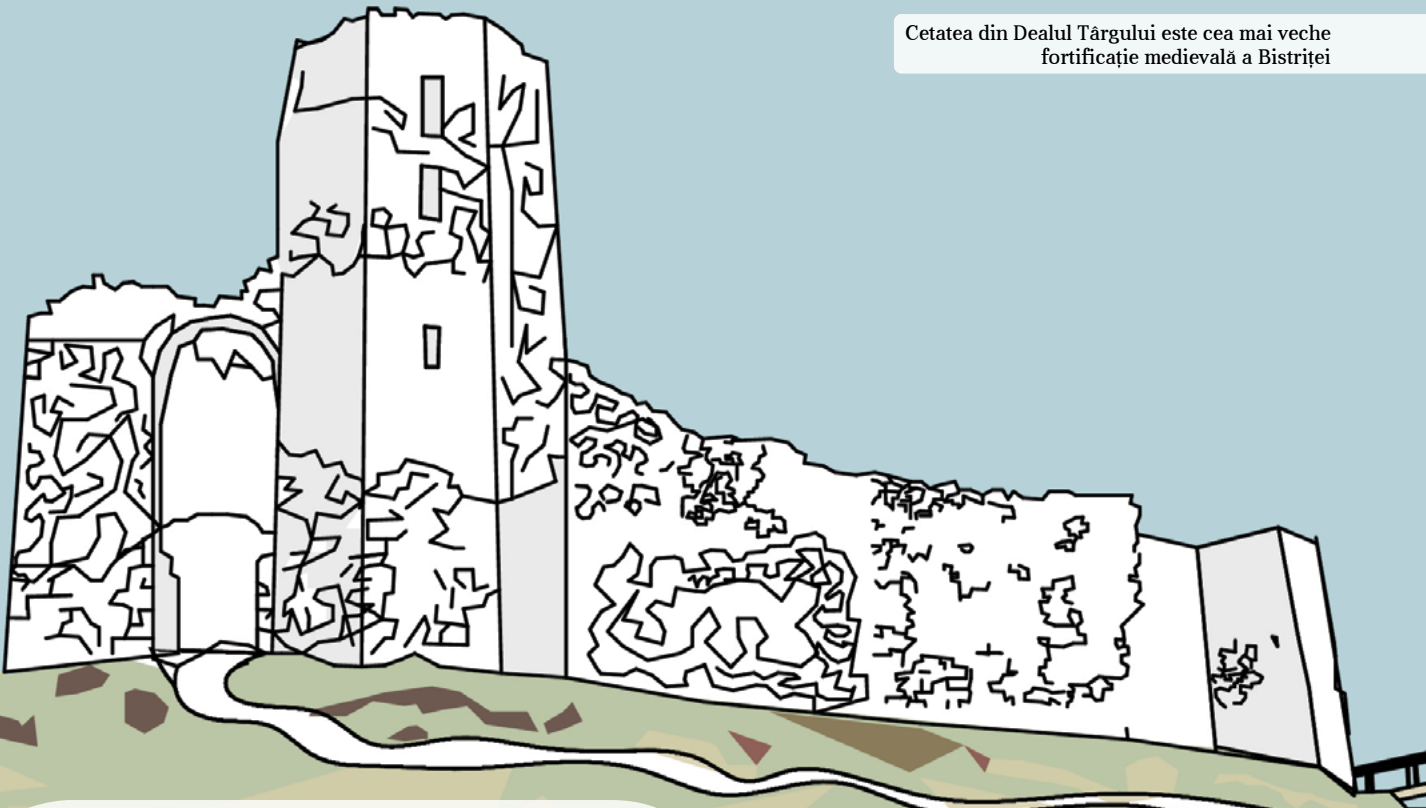
(*Nibelungenlied*/Cântecul
nibelungilor - epopee
germană, cca. 1200)

Geula cel Tânăr fusese
dușmanul ungarilor din
Pannonia și el nu a încetat
să-i atace pe unguri. Atașat
al bisericii răsăritene, ca și
supușii săi..., având în cetatea
sa, Alba Iulia, un episcop
trimis de la Constantinopol,
Geula își va agrava situația în
ochii regelui Ștefan I.

(Ioan Aurel Pop - *Istoria
Transilvaniei medievale: de la
etnogeneza românilor până la
Mihai Viteazul*)

În 6 decembrie 1287,
Lodomer, arhiepiscop de
Strigoni (localitate în
Ungaria), însărcinează pe
Petru, episcop al Transilvaniei,
să dea ajutor slujbașilor
reginei la încasarea veniturilor
ei din districtul Bistriței.

(Gabriela Rădulescu -
Bistrița, o istorie urbană)

știati că...

Maghiarii sau ungurii sunt originari din zona Munților Altai, iar în secolul al IX-lea sunt localizați în nordul Mării Negre, între râurile Nistru și Don. Organizați în șapte triburi, erau călăreți foarte pricepuți. Arcul recurbat cu mare forță de străpungere era unul dintre atuurile armatei maghiare.

Prințul Transilvaniei, Geula cel Tânăr, și regele Ungariei, Ștefan I, erau veri, mama regelui Ștefan era mătușa conducătorului Transilvaniei, dar aceasta nu l-a împiedicat pe regele învingător să-și țină adversarul în captivitate toată viața.

Pe la jumătatea secolului al XIV-lea, din cele aproximativ 150 de orașe din regatul Ungariei, toate aveau populație majoritar germană.

Când se așează maghiarii în Câmpia Pannonică?

să descoperim

- Cum reușesc luptătorii maghiari să ocupe Transilvania?
- Din ce zone ale Europei provin coloniștii sași din Transilvania?
- Cum s-au organizat coloniștii sași ?

hai să dezbătem !

Cronicarul Anonimus descrie bătălia dintre oștile conduse de Tuhutum și Gelu. Călăreții lui Tuhutum au înaintat rapid spre teritoriul ducelui românilor și, după o zi de marș, cele două armate au ocupat poziții de atac pe malurile râului Almaș. Tuhutum a reușit să traverseze în secret o parte dintre soldați dincolo de râu, în spatele arcașilor lui Gelu. Atacul surprinzător din spate a cauzat pierderi importante în rândul oștenilor lui Gelu, care se retrag spre o cetate pe care românii o aveau lângă râul Someș. Fără să ajungă sub protecția cetății sale, ducele Gelu este ucis, iar oamenii săi sunt obligați să îl accepte pe Tuhutum drept conducător. Ce tactică militară au folosit maghiarii în această confruntare? Ce luptători sunt mai experimentați în această confruntare?

portofoliu

Alcătuțiți împreună cu colegul de bancă o listă cu obiceiuri, feluri de mâncare sau legende maghiare locale pe care le cunoașteți.

Alcătuțiți o listă cu vechile denumiri în germană ale localităților din preajma orașului Bistrița.

repere cronologice

950

Episcop de rit
grec la Alba Iulia

1150-1200

Colonizarea sașilor

1111

Episcopul de rit
latin Simion

1222

O atestare indirectă
a Bistriței într-un
document din 1559.

Vechi obiecte creștine
descoperite la Herina

4. Tradiție și creștinism

Religia îi ajută pe oameni să depășească obstacole aparent de netrecut, dar nu în toate timpurile oamenii au avut aceeași religie, iar credința lor nu s-a bazat tot timpul pe aceleași valori. Nu știm foarte multe lucruri despre credințele oamenilor care au trăit în epoca pietrei sau a bronzului, putem doar să presupunem că obiectele fascinante din muzeu au și semnificații spirituale. Dacii și romanii venerau mai mulți zei, așa cum se întâmpla în toată istoria antică a lumii.

În Transilvania și în zona noastră, a Someșului, a Sieului și a Bistriței, s-a păstrat o tradiție precreștină care marca momentul modificării duratei zilei (ce devenea mai lungă decât noaptea) printr-un ritual în care o vită, împodobită cu frunze verzi și flori, era purtată pe străzile satului ca simbol de belșug. Momentul semnifica și încheierea activității muncilor câmpului și așteptarea recoltei. Creștinismul românesc a absorbit această practică păgână prin tradiția populară – azi, practica împodobirii bouului, numită prin partea locului *înstruțatul bouului*, care se face cu ocazia sărbătorii de Rusalii, adică sărbătoarea florilor (*rosalia*). În creștinismul românesc, Rusaliiile anunță sărbătoarea Pogorării Sfântului Duh, iar preoții sfințesc holdele de grâu. Creștinii vin acasă de la această sărbătoare cu spice de grâu, fac cununi de grâu, ca să le fie bine tot anul.

În preajma perioadei în care ziua ajungea să fie cea mai lungă, în apropierea solstițiului de vară, s-a păstrat tradiția de Sânziene. Creștinismul a suprapus acestei date sărbătoarea Sfântului Ion; fără a fi legată de ritualul creștin, românii au păstrat și tradiția de a împleti coronite din flori de sânziene care se aruncă pe casă, la soare, deoarece sunt considerate aducătoare de noroc.

Aceste tradiții sunt mai vechi decât tradiția creștină și au supraviețuit neîntrerupt până în zilele noastre doar în satele în care comunitățile mici și-au păstrat neschimbate obiceiurile milenare.

Și la maghiari au supraviețuit practici precreștine. Spre exemplu, în tradiția maghiară, la începutul primăverii, fetele erau udate la fântână ca să le meargă bine tot anul. Odată cu adoptarea creștinismului, această practică a udatului fetelor a devenit udatul cu parfum practicat a doua zi de Paști. Tradiția maghiară a fost preluată treptat și de românii și germanii din Transilvania; azi acest obicei se poate considera specific ardelenilor, în general.

Creștinismul din Europa s-a divizat, în 1054, între modelul latin și modelul grec, aceste tensiuni religioase au determinat rivalități între romano-catolicii aflați sub jurisdicția Romei și ortodocșii aflați sub jurisdicția Constantinopolului. Astfel, între maghiarii catolici și sașii catolici s-a realizat o bună colaborare religioasă, în timp ce românii ortodocși au dezvoltat relații strânse cu slavii ortodocși.

Perioada medievală se caracterizează printr-o exagerare a convingerilor religioase, iar conflictele pentru supremație între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-catolică au antrenat și conflicte între purtătorii acestor religii. Transilvania a fost un spațiu de întâlnire al celor două religii. Cu sprijin occidental, catolicii au reușit să preia treptat conducerea Transilvaniei medievale, și, după modelul Europei Occidentale, toți cei care aveau funcții importante în stat trebuiau să fie catolici. Ludovic de Anjou a impus în Transilvania modelul de organizare al regatelor catolice, iar prin reglementările din 1366 îi obliga pe toți cei care doreau să dețină funcții în regatul său să accepte creștinismul de rit catolic. Românii și slavii ortodocși au blocat, astfel, accesul spre funcții politice. Cei care s-au catolicizat au avut acces la funcții importante în Transilvania și în regatul Ungariei. Una dintre cele mai cunoscute familii românești catolice, care a obținut cele mai înalte poziții politice în Regatul Ungariei, a fost familia voievodului Iancu de Hunedoara.

Creștinismul a susținut o puternică legătură între membrii săi, pe baza principiului *ajută-ți aproapele*, dar, odată cu fragmentarea în mai multe biserici, solidaritatea creștină s-a divizat. În perioada medievală, aproapele, pentru un catolic, erau doar catolicii, iar pentru ortodocși – doar ortodocșii, indiferent de etnia acestuia. Solidaritatea religioasă a fost considerată depășită în perioada modernă; azi știm cu toții că fiecare om este liber să practice acea religie care îi reprezintă, iar prieteniiile noastre nu se bazează pe principiul unei religii comune, ci pe principii și valori comune.

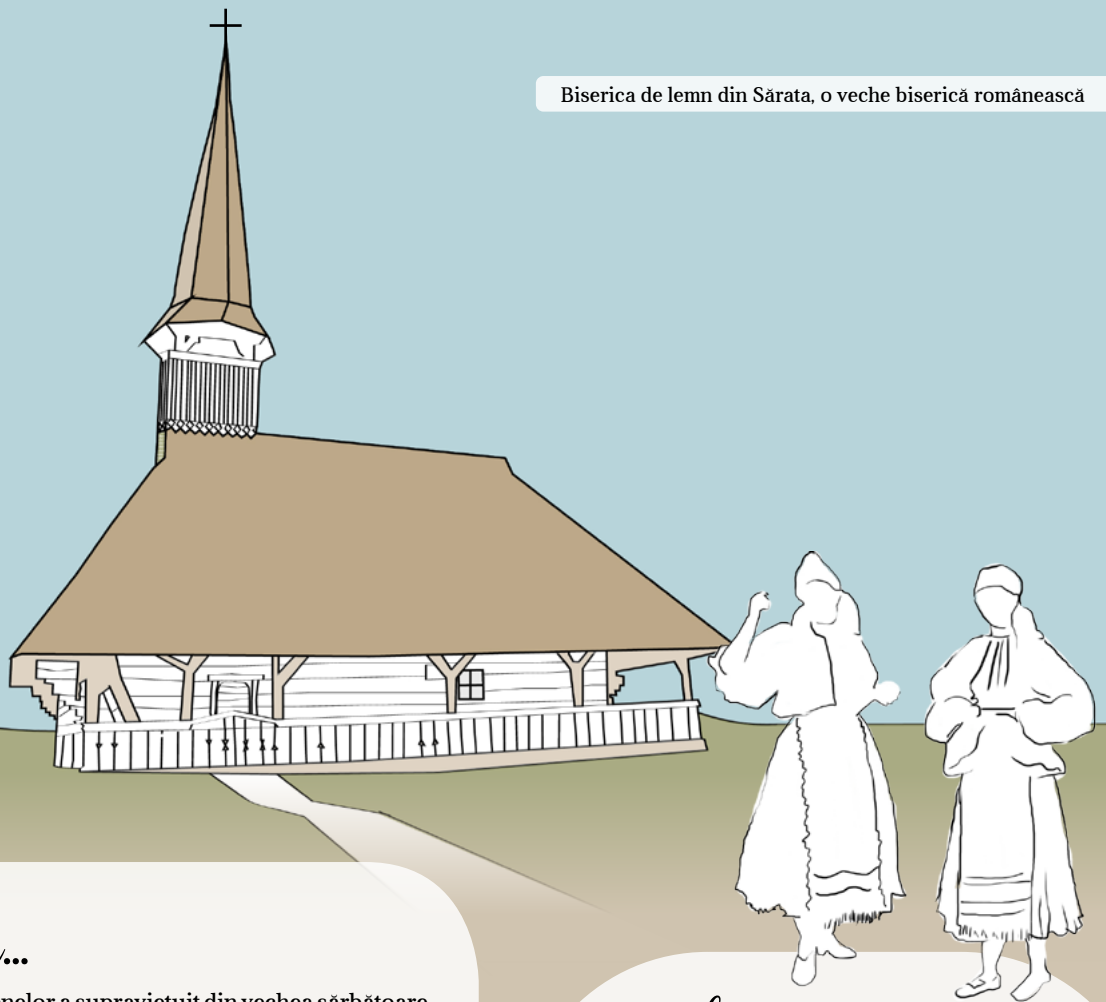
citat

Prima mențiune despre tradiția numită *înstruțatul bouului*: Purtarea de Rusalii, pe la casele oamenilor, a unei vite împodobită cu frunză verde și flori.

(Ioan Negruțiu - *Gramatica română*, 1852)

În urma plângerii, se milostivește de nenorocirile și mizeriile tuturor preoților români din Transilvania și părțile Ungariei, pe care trebuie să le îndure mai ales din partea domnilor pământești. Sunt zi de zi încărcăți și apăsați de ei în chipul cel mai de plâns împotriva dreptului și echității și împotriva obiceiului altor biserici și școli. ... Voind să înlăture acest „rău nemaiauzit”, principele (Gabriel Báthori) le îngăduie ca, iobagii oricui ar fi, împlinindu-și timpul sarcinii lor, să fie liberi, chiar fără voia stăpânului, să-și caute parohie oriunde le place și să se poată muta acolo cu toate bunurile, cu copii și soțiile lor, cu știrea prealabilă a superintendentului sau vlădicii lor, așa cum e obiceiul vechi al bisericii ungurești.

(David Prodan - *Iobăgia în Transilvania*)

știati că...

Sărbătoarea Sânzienelor a supraviețuit din vechea sărbătoare romană închinată zeiței vânătorii (Sancta Diana) și s-a păstrat în folclorul românesc într-o formă atașată tradiției rurale.

În primul mileniu, toți creștinii au fost parte a unei singure credințe, dar, prin Schisma din 1054 în care episcopii de Roma și Constantinopol se excomunică reciproc, creștinii s-au divizat în cele două biserici vechi: Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică; fiecare a susținut, în perioada medievală, că păstrează credința adevărată și că este de datoria lor să îi readucă pe ceilalți la credința adevărată.

să descoperim

- Ce religie au românii, maghiarii și sașii în secolele al XI-lea și al XV-lea?
- Ce tradiții, dinaintea creștinismului, s-au păstrat în locurile noastre?
- Vechile tradiții se păstrează în lumea rurală sau în lumea urbană?

hai să dezbătem !

Frânghia împletită din trei funii nu se rupe atât de repede - Eccleziastul

Acest motiv decorativ se regăsește pe toate bisericile de lemn din spațiul românesc. Oare oamenii cunosc semnificația acestui decor sau îl utilizează ca pe un simplu element arhitectural? Alcătuiți două echipe și căutați argumente pro și contra.

portofoliu

Culegeți sânzăiene din curtea muzeului sau din câmpurile din apropierea Bistriței și încercați să împlețiți cununile de flori. Trimiteți o poză cu cununile de flori prietenilor și amintiți-le de această sărbătoare simplă și naturală a locurilor noastre.

repere cronologice

Secolele IV-VIII

Creștinismul la români
în Transilvania

1000

Creștinismul la
maghiari

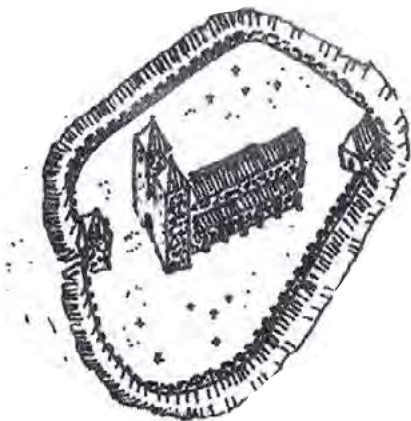
Secolul VIII

Creștinismul la germani

1054

Marea Schismă

5. Târgul Nosa

Fortificația din Piața orașului

citat

„În anul 1241 de la Întruparea Domnului, chiar în Duminica Paștelor (31 martie), peste codrii Carpaților au năvălit tătarii în Rodna, un târg al ungurilor, omorând 4000 de oameni sau mai mulți. În marțea aceleiași săptămâni (2 aprilie) au fost omorâți în Târgul Nosa 6014 creștini! O a doua hoardă tătară a năvălit în Transilvania ... Omorând conducatorul oștilor din Transilvania.”

(Izvoare asupra istoriei sașilor din Transilvania între anii 1191-1975)

În cronica franciscanului Paulin de Veneția: ... *De aceea Grigore papa a dispus să se predice cruciata în Germania; după retragerea tătarilor, locuitorii Pannoniei care locuiesc lângă numitele păduri, anume românii (olaci) și secuii (situli) au închis trecătorile, pentru ca tătarii să nu poată trece prin ele.* Textul lui Paulin de Veneția surprinde însemnătatea numerică și militară a românilor în teritoriile în care au coabitat cu secuii în zona Carpaților Răsăriteni.

(Șerban Papacostea – *Românii în secolul al XIII-lea*)

Invazia tătarilor a avut importante urmări asupra evoluției regiunilor de la Dunărea de Jos și, natural, și asupra Transilvaniei. Aceasta din urmă și-a consolidat autonomia, ajungând, spre finalul secolului al XIII-lea, să aspire la statutul de *regnum*, adică de țară separată desprinsă de Ungaria.

(Ioan Aurel Pop – *Istoria Transilvaniei medievale: de la etnogeneza românilor până la Mihai Viteazul*)

Prima atestare documentară a Bistriței are loc sub numele de *Nosa*. Coloniztii germani veniți din zona Luxemburgului au impus acest nume după vechi denumiri utilizate în zonele de origine. Sașii din nordul Transilvaniei au întemeiat localități după modelul satelor din zonele din care au venit, iar pentru dezvoltarea comerțului trebuiau să se consolideze și târguri în care oamenii să poată face schimburi comerciale.

Rodna a fost prima mare așezare din zona noastră, cu o dezvoltare stimulată de minele care ofereau venituri importante, dar pe Valea Bistriței s-a dezvoltat târgul Nosa, un târg în care toată regiunea putea să-și valorifice produsele agricole. Datorită acestor aglomerații umane se dezvoltă și drumurile comerciale, iar în secolul al XIII-lea bistrițenii au contacte inclusiv cu comercianți venețieni.

Locuitorii de la porțile de est ale Transilvaniei au întâmpinat și greutățile unor atacuri militare venite din nordul Mării Negre. Populația din estul Mării Negre, din zona Mongoliei de azi, cunoscută sub numele de *tătari*, trece printr-o creștere demografică fără precedent, dar și printr-o perioadă de perfecționare a armamentului și a mijloacelor de transport. Arcul cu săgeți și folosirea calului în confruntările militare atinge, la popoarele din această zonă, perfecțiunea militară și le oferă oportunitatea cuceririi unor teritorii foarte întinse, din Asia până în Europa. În anul 1241, tătarii atacă Regatul Poloniei și, apoi, Regatul Ungariei. Tătarii atacă aceste regate prin trei coloane militare, coloana din nord atacă Polonia, fiind sprijinită de nucleul central al armatei tătare care înaintase prin actualul teritoriu al Ucrainei, în timp ce coloana sudică a atacat Transilvania.

Tătarii pătrund în Transilvania prin Pasul Rodnei și atacă, surprinzător, în duminica Paștilor (31 martie 1241). Cetățenii orașului Rodna au reușit să respingă primul atac al tătarilor și chiar au avut impresia că au obținut o mare victorie deoarece călăreții tătari s-au retras. La adăpostul nopții, tătarii revin și atacă orașul care sărbătorise peste noapte, noul atac găsindu-i total nepregătiți. Judele orașului este luat prizonier și determinat să-i conducă pe tătari spre celelalte orașe ale Transilvaniei.

În 2 aprilie 1241, tătarii atacă târgul Nosa și un mare număr de creștini au de suferit din pricina distrugerilor. Momentul, marcat în analele istoriei, reprezintă prima atestare directă a denumirii localității. După înfrangerea și ocuparea localității Nosa (azi, Bistrița), oastea tătară distruge oastea voievodului Transilvaniei și pătrunde în centrul Regatului Ungariei.

Din dorința de a consolida militar zona carpatică, pe dealul dintre Bistrița și Dumitra, azi numit dealul Cetății, a fost construită prima cetate a Bistriței. Zidurile de piatră, ce ocupau toată coama dealului, erau înconjurată de un șanț și întărite de puncte de observație care ofereau o vizibilitate foarte mare pentru tot teritoriul din jur, până pe Valea Someșului, Valea Bârgăului și a Șieului. Cetatea s-a afla sub jurisdicția voievodului Transilvaniei și a regelui Ungariei, dar garnizoana îi proteja, în eventualitatea unui atac tătar, și pe locuitorii zonei.

În 16 iulie 1264, Papa Urban al IV-lea amintea, într-un document emis din Orvieto, de domeniile reginei numite *Bistriche* - așa intra în istorie prima mențiune a numelui actual al acestei comunități. Sub protecția casei regale, ca parte a domeniilor reginei, localitatea Bistrița și întreaga zonă din apropierea orașului beneficiază, în mai multe rânduri, de scutiri de taxe care permit dezvoltarea economiei locale.

În cursul secolului al XIII-lea, tătarii au atacat în continuare aceste teritorii, dar apărarea a fost organizată cu mai mult succes. Excepțiile de taxe din această perioadă au ca scop încurajarea așezării și pe mai departe a meșteșugarilor și negustorilor în vederea atingerii statutului urban. Populația localității așezată în nucleul din jurul Pieței Centrale nu era foarte numeroasă, dar meseriile pe care oamenii le aveau făceau diferența față de marile sate în care oamenii se ocupau doar cu agricultura. Sașii din Bistrița erau fierari, cizmari, măcelari, pielari, tâmplari, pietrari etc., ei devenind producători de materiale și de unelte utile pentru toți oamenii din această regiune. Schimburile comerciale dintre acești meseriași veniți din vestul Europei și autohtonii din Transilvania a asigurat prosperitatea și evoluția tuturor.

Sub numele Nosa sau sub cel de Bistrița, oamenii acestor locuri au reușit, în secolul al XIII-lea, să ridice o comunitate, în ciuda greutăților vremurilor respective.

știati că...

În 1 aprilie 1241, tătarii, însoțiți de conducătorul sașilor din Rodna, au folosit cel mai scurt drum spre Bistrița, au traversat de la Ilva prin Pasul Strâmba spre Josenii Bârgăului și au atacat fulgerător, în 2 aprilie, și Bistrița.

să descoperim

- Când este atestată localitatea Bistrița?
- În ce context istoric este atestată localitatea?
- De ce este considerată localitatea Nosa un târg al ungarilor?

hai să dezbătem !

Coloana tătară care a atacat Bistrița a înaintat de la Rodna pe valea ce lega Valea Ilvelor de Valea Bârgăului. Căutați pe hartă acest traseu și analizați care erau variantele prin care tătarii se puteau apropia de oraș, care era traseul cel mai probabil și încercați să înțelegeți dacă tătarii mizau sau nu pe factorul surpriză în atacurile lor.

portofoliu

Încercați să identificați, pe harta județului, traseul urmat de tătarii și prezentați caracteristicile geografice ale locurilor respective.

repere cronologice

12 martie

1241

Tătarii distrug armata poloneză

2 aprilie

1241

Tătarii distrug târgul Nosa

11 aprilie

1241

Tătarii distrug armata nobilimii maghiare

1241

Tătarii se retrag

Stema Bistriței medievale

6. Oraș liber

Între secolele al XIII-lea și al XV-lea, localitatea Bistrița beneficiază de un climat favorabil de dezvoltare. Scutirile de taxe, creșterea populației, dezvoltarea comerțului cu Moldova și punerea în valoare a resurselor zonei au asigurat înflorirea acestei comunități.

În anul 1301, dinastia arpadiană a maghiarilor se stinge fără urmași direcți pe linie masculină, iar tronul este obținut, după lupte cu nobilimea, de către Carol Robert de Anjou, din Regatul de Neapole. Voievodul Transilvaniei, Ladislau Kan, recunoaște dreptul regelui din dinastia franco-italiană de a stăpâni Rodna, Bistrița, Clujul și Dejul în anul 1310. Domeniul Bistriței a intrat în administrarea reginei Elisabeta, soția regelui Carol Robert de Anjou. Sub protecția acesteia, localitatea obține statutul de oraș, de cives, iar în anul 1330, autonomia judiciară - adică dreptul cetățenilor de a fi judecați de judele orașului.

Urmasul acestor suverani, Ludovic de Anjou, supranumit *cel Mare*, a continuat politica de sprijinire a dezvoltării urbane și a amplificat privilegiile și facilitățile pentru dezvoltarea Bistriței. În anul 1353, orașul primește dreptul de a organiza târgul anual care se ținea în luna august, de Sfântul Bartolomeu. Bistrița devenea, astfel, un mare centru comercial și meșteșugăresc, iar prestigiul său trebuia să fie consolidat și prin însemne și pecete. Aceste însemne sunt acordate de Ludovic de Anjou în preajma anului 1366, cu ocazia vizitei întreprinse de rege în zonă. Regele acordă orașului blazonul prestigioasei sale familii, alcătuit dintr-un scut cu benzi orizontale roșii și argintii, simbolul regatului său, suprapuse de florile de crin aurite ale casei regale franceze de Anjou. Scutul era completat cu un coif regal încoronat și ornamentat cu un struț cu potcoavă în cioc. Legenda medievală a blazonului regăsită în surse franceze, germane și maghiare, prezintă blazonul ca pe un simbol al forței, struțul fiind considerat cea mai puternică pasăre care poate să devoreze și să digere orice. Bistrița se numără printre orașele cu cele mai vechi blazoane din Transilvania și, de fapt, din România.

În acest context, Bistrița devine oraș liber regal, nimeni nu se mai putea amesteca în organizarea orașului, cetățenii săi erau liberi să-și aleagă conducătorii, să fixeze taxele, să susțină procese juridice și să dea sentințe capitale.

Între Crăciun și Anul Nou, judele făcea darea de seamă, adică prezenta realizările din cursul anului, iar până la Bobotează trebuia să se facă alegeri pentru conducătorii breslelor din oraș și, apoi, pentru noul jude. Acesta era ales pentru o perioadă de un an și cumula toate funcțiile de conducere, fiind conducător politic și militar, dar decidea și politica comercială a orașului. La investire, judele primea însemnele puterii reprezentate de sigiliul cu stema orașului și o spadă. În conducerea orașului judele era sfătuit de un consiliu format din 12 jurați, iar pentru deciziile de interes general se consulta o adunare extinsă, formată din 100 de cetățeni (centu-virat).

Această structură democratică pentru perioada medievală era organizată după modelul marilor orașe din Europa. În Transilvania acest drept îl dețineau doar șapte orașe (în germană *Siebenburgen*): Sibiu, Sighișoara, Brașov, Bistrița, Mediaș, Sebeș și Cluj, iar simbolurile lor erau așezate cu mândrie în stema Transilvaniei.

Locuitorii sași din aceste orașe erau privilegiați față de celelalte comunități rurale sau urbane din Transilvania. În schimbul acestor privilegii, cetățenii trebuiau să participe cu contingente militare sau susținerea financiară a armatelor voievodale și regale. Privilegiile obținute cu greu erau menținute doar pentru cetățenii orașelor, fiind interzisă stabilirea în cetate a altor persoane. Patricienii nu îi primeau pe țărani români, maghiari sau germani (care locuiau în zonele apropiate) să se așeze în oraș, dar nici nobilimii nu-i era permis să locuiască sub protecția privilegiilor orașelor libere regale. Totuși, practicanții unor meserii sau meșteșuguri noi sau potențiali investitori în minele orașului erau acceptați să se stabilească în rândul elitei bistrîțene deoarece participau activ, prin meșteșugul lor, la dezvoltarea comunității. Așa sunt atestați uneori între meșteri sași și patricieni cu nume din Italia, Polonia sau chiar din Moldova. În 1526, Petru Moldoveanu (Petru Moldoveanu) era unul dintre patricienii înstăriți ai orașului care își disputa cu judele unele proprietăți.

Bistrița a devenit, în secolul al XIV-lea, prin politica susținută de regii din Casa d'Anjou, unul dintre cele mai puternice centre comerciale și meșteșugărești ale Transilvaniei.

citat

Din partea regelui Ungariei, Ludovic de Anjou, Bistrița, la anul 1353, primește dreptul de a ține târgul anual de 15 zile în luna august, târg denumit în patrtea locului **Bulgiul**. Tot în această perioadă, orașul primește sigiliul propriu - un cap de struț cu potcovă în cioc- care simboliza, după vechea heraldică, indeletnicirile comerciale ale bistrîțenilor.

(Ștefan Dănilă - *Bistrița, mic îndreptar istoric*)

Struțul are pene precum un uliu sau o pasăre, dar este prea greoi pentru a zbura. Mănâncă fier și îl digeră, de aceea este răgușit prin natura sa. Urăște caii din instinct și le face rău cum poate - din acest motiv struțul este reprezentat, de regulă, cu o potcovă de cal în cioc.

(Conrad von Megenberg (cca1350), Seyler, G., *Geschichte der Heraldik*)

știati că...

Carol Robert de Anjou nu este maghiar, doar bunica sa fusese o prințesă maghiară și, din această cauză, poate să revendice tronul vacant al Ungariei; în fapt, regele provenea din familia regala franceză de Anjou care a obținut, în secolul al XIII-lea, Regatul Neapolelui și Siciliei în sudul Italiei.

Ludovic de Anjou a fost rege al Ungariei și Poloniei, iar blazonul familiei sale se regăsește în tezaurul de la Achen, între blazoanele marilor familii regale din Europa. Scutul regal, regăsit și în stema Bistriței, este reprodus și pe reversul primelor monede din Țara Românească și Moldova.

să descoperim

- Ce cuprinde statutul de oraș liber regal?
- Care sunt elementele componente ale blazonului orașului?
- De unde provine vechiul blazon al Bistriței?

hai să dezbătem !

În antichitate, se considera că struțul este o pasăre stupidă care își ascunde capul în tufiș, în timp ce corpul îi rămâne afară, dar, în perioada medievală, struțul a fost considerat un simbol al puterii pentru că poate să înghită, să digere orice, chiar și fier, fiind reprezentat mușcând din potcoave. Aceste legende se bazează pe studii științifice sau sunt, mai degrabă, presupuneri negative sau pozitive legate de această pasăre? Mai știți alte păsări sau animale la care se cunosc și caracteristici negative și caracteristici pozitive în același timp?

portofoliu

Vizitați site-ul de heraldică al orașelor din România și studiați caracteristicile stemelor medievale și pe cele ale orașului Bistrița.

reper cronologice

1310

Carol Robert de Anjou obține Bistrița

1353

Ludovic de Anjou acordă orașului dreptul de a organiza Târgul cel Mare

1330

Regina Elisabeta permite bistrițenilor să-și aleagă judele din mijlocul lor

1366-67

Ludovic de Anjou acordă orașului Bistrița blazonul regal al familiei sale

Stema din Bistrița a regelui
Matia Corvinul (1484)

7. Bistrița și Hunedoreștii

Bistrița are conturat, la începutul secolului al XV-lea, perimetrul medieval, iar regina Elisabeta le atrage atenția bistrițenilor de obligația de a consolida fortificațiile orașului. Pericolul expansiunii otomane se resimte acum și în Transilvania, iar voievodul Iancu de Hunedoara reușește să-și subordoneze cu tact diplomatic orașele libere regale care trebuiau să contribuie la campaniile militare ale regatului.

Iancu de Hunedoara, un român catolic, a fost în secolul al XV-lea unul dintre cei mai puternici nobili din regatul Ungariei. *Era, în regat, pe atunci, un ostaș cu suflet mare, născut în sânul unei nobile și vestite familii de peste munți; se numea Iancu de Hunedoara și era om războinic și născut pentru a purta armele și a sta în fruntea războaielor... Se povestește că regele Sigismund, îndemnat de faima vitejiei tatălui acestui ostaș, l-a adus din părțile transalpine în regatul său, făcându-și-l supus. Totodată, l-a dăruit cu vrednică și veșnică stăpânire a cetății Hunedoara, unde acum se înalță un castel cu o înfățișare mândră și plăcută. Iară pomenitul Iancu de Hunedoara, stând necurmat alături de stăpânul său și întărindu-se mereu în virtute, într-atât a devenit vestit, încât de la slujbele mărunte, cu care fusese răsplătit încă de tinăr, s-a ridicat până la rangul de voievod al Transilvaniei.* (Cronicarul Ioan Thuróczi)

În 1453, regele acceptă să confirme pentru Iancu de Hunedoara titlul de *comite perpetuum* de Bistrița, acesta devenind stăpân peste tot districtul săsesc al Bistriței și peste toată Valea Rodnei, locuită de români. Astfel, orașul își pierde o parte dintre vechile libertăți acordate de regii de Anjou. Cu toate acestea, Voievodul a permis păstrarea privilegiilor judiciare, a blazonului, a steagului propriu și a dreptului de a participa la adunările anuale ale voievodatului. Orașului i se stabilesc și datoriile financiare față de Iancu de Hunedoara, iar blazonul personal al voievodului este completat cu un leu rampant (în picioare) cu scopul de a sublinia această achiziție importantă pentru familia sa. La moartea voievodului Iancu de Hunedoara, veniturile orașului Bistrița sunt moștenite de ginerele acestuia, Mihail Szilagy care i-a nemulțumit pe orașeni prin abuzurile sale. Pentru recucerirea vechilor libertăți, cetățenii se revoltă, iar trupele nobiliare ale lui Szilagy trec orașul prin foc și sabie.

Matei Corvin, devenit rege al Ungariei, a fost interesat să asigure dezvoltarea orașelor care puteau să furnizeze venituri coroanei. În acest sens, Bistrița nu este o excepție și sunt reconfirmate vechile privilegii.

În 4 iulie 1464, Matia Corvinul vindea bistrițenilor, pentru 6000 de florini aur, o sumă considerabilă pentru acele timpuri, vechea cetate pe care orașenii se angajau să o mențină.

În acest context, în intervalul 1464-1484, tot perimetrul orașului Bistrița a fost împrejmuit cu șanțuri și ziduri de piatră. Piatra, din structurile fortificate anterioare anului 1464, este integrată noii incinte. Pentru sprijinirea dezvoltării orașului și pentru o administrare mai bună a resurselor din zonă, regele Matia Corvinul acordă bistrițenilor și dreptul de dominație asupra Rodnei și a Văii Someșului, cu 20 de sate. Astfel, satele Maieru, Sângeorz, Leșu, Feldru, Nepos, Parva, Rebra, Năsăud, Telciu etc. trebuiau să participe, cu plăți, la visteria orașului, iar minele de la Rodna să devină o importantă sursă de venit și prosperitate pentru economia burgului.

Cetatea a fost terminată în preajma anului 1484, când, pe una dintre porțile de vest, a fost amplasată stema regelui Matia Corvinul. Această stemă se păstrează și acum pe zidurile din curtea interioară de la Casa Michael Textoris. În blazonul regal se distinge reprezentarea unui corb cu inel în cioc, simbolul familiei hunedoreștilor.

După reconfirmarea privilegiilor și libertăților regale, dar, mai ales, după fortificarea întregului oraș cu o incintă completă de zid, Bistrița devine unul dintre burgurile (orașele fortificate) Transilvaniei, iar importanța sa politică și militară atinge apogeul.

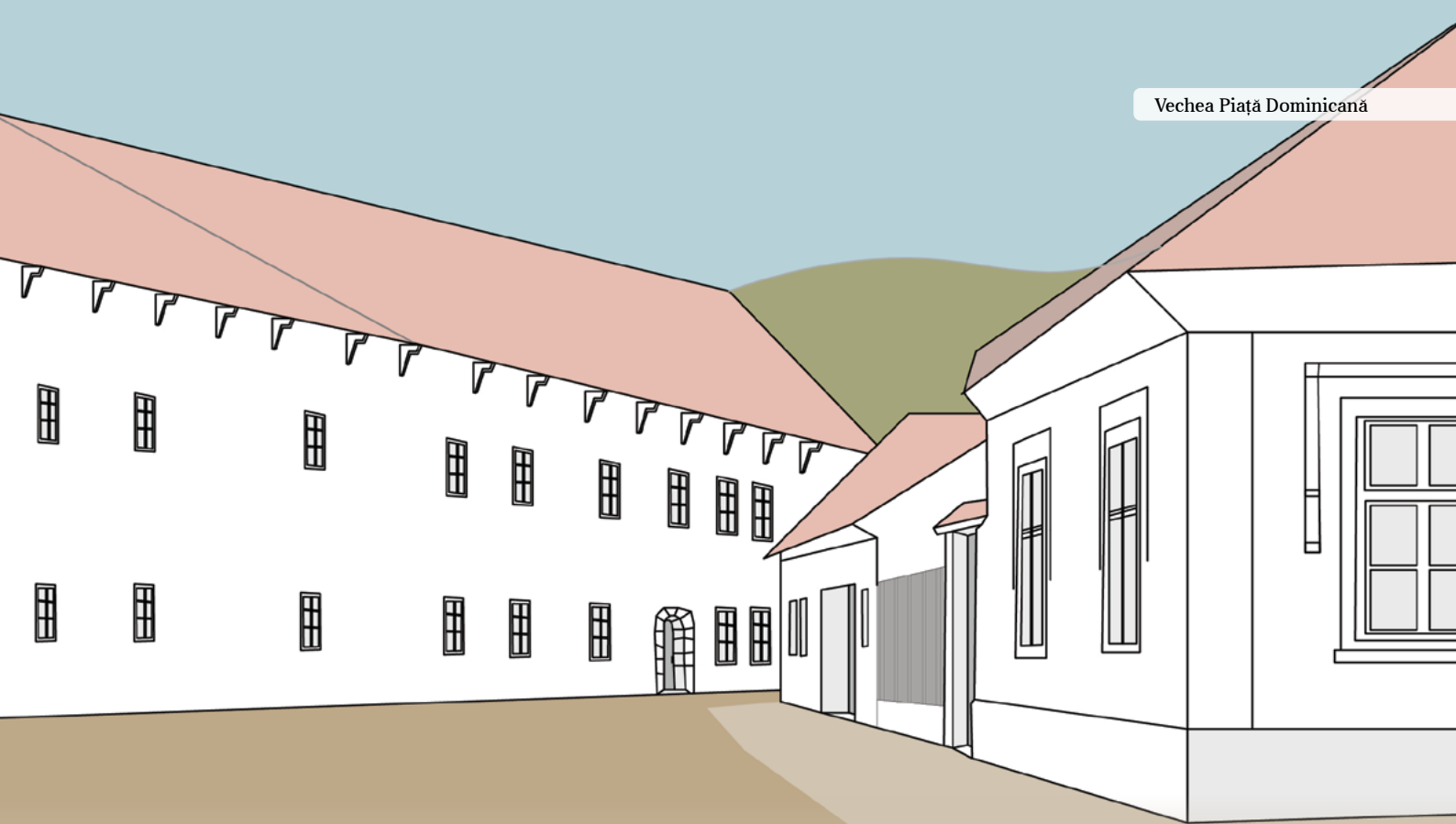
citat

Voievodatul, instituție legată de ținuturile românești, se menține pe mai multe locuri și în secolul al XVII-lea. ... Voievozii sunt înregistrați, adesea, în urbarii, în genere cu puține informații asupra atribuțiilor lor, cercului lor de competență, obligațiilor lor. În general, însă, voievodul cuprinde sub autoritatea sa mai multe sate și e scaunul de judecată superior celui sătesc.

(Davis Prodan – *Iobăgia în Transilvania*)

Ioan de Hunedoara, s-a afirmat brusc printre personalitățile politice. Tatăl lui, Voicu, a fost nobil român venit din Țara Românească, pe care Sigismund l-a primit la curtea sa, ca și cavaler, iar în 1409 i-a dăruit cu titlu de moștenire, "satul" Hunedoara din Transilvania.

(Pál Engel – *Regatul Sfântului Ștefan*)

știati că...

Familia hunedoreștilor este o veche familie nobiliară românească catolică, cu importante funcții politice în regatul Ungariei. Iancu de Hunedoara ajunge voievodul Transilvaniei și, pentru perioada în care regele Ungariei este minor, deține și titlul de guvernator al Ungariei, iar fiul său, Matia Corvinul, ajunge chiar rege al Ungariei.

În perioada în care a deținut titlul de comite de Bistrița, Iancu de Hunedoara a avut în oraș un castel - construcția a fost localizată în partea de sud-vest a Pieței Petru Rareș.

să descoperim

- Care sunt relațiile diplomatice și politice dintre Bistrița și voievodul Iancu de Hunedoara?
- Care sunt relațiile diplomatice și politice dintre Bistrița și regele Matia Corvinul?
- Ce religie avea familia hunedoreștilor?

hai să dezbătem !

Numele voievodului de Hunedoara este Ioannes în surse latine, Johann în surse germane, János în maghiară, Janko în sârbă și Ján în slovacă. Istoria românească folosește termenii de Ioan sau Iancu de Hunedoara. Avem de-a face cu nume diferite sau cu traduceri ale aceluiași nume?

portofoliu

Încercați să descoperiți, prin utilizarea surselor disponibile pe internet, un arbore genealogic al familiei hunedoreștilor și numele prin care a fost menționat Iancu de Hunedoara în diverse izvoare istorice.

repere cronologice

1453

Bistrița trece în posesia voievodului Iancu de Hunedoara

1475

Matia Corvinul acordă satele de pe Valea Someșului și minele de la Rodna orașului Bistrița

1456

Iancu de Hunedoara este înmormântat în Catedrala Romano-Catolică din Alba Iulia

1484

Lucrările de fortificare ale orașului Bistrița se finalizau

8. Cetatea orașului

Turnul Dogarilor

Fortificarea cu ziduri de piatră și șanțuri cu apă a întregului oraș a început la Bistrița după 1464, când regele Matia Corvinul le permite bistrițenilor să preia vechile fortificații utilizate din perioada voievodului lancu de Hunedoara. Perimetrul fortificat cuprindea actuala zonă istorică dintre Bulevardul Republicii și străzile Bistricioarei, Ecaterina Teodoroiu și Dogarilor.

Zidurile de piatră ale orașului erau înalte de circa 9-10 metri și aveau o grosime de circa 1,5 metri, iar pentru mai multă siguranță erau dublate de șanțuri cu apă, adânci de 2-3 metri și late de 30-35 metri. În interior, casele, așezate în fronturi compacte, blocau accesul spre zona centrală, iar pasaje înguste asigurau un acces rapid și sigur spre turnurile cetății, fiind o componentă importantă a sistemului defensiv al burgului.

Accesul în cetate se realiza prin trei porți, așezate în capătul străzilor Lemnelor (azi, strada Liviu Rebreanu), Spitalului (azi, strada Gheorghe Șincai) și Ungurească (azi, strada Nicolae Titulescu). Poarta Lemnelor se afla în grija tăbăcarilor, Poarta Spitalului a cojocarilor, iar Poarta Ungurească în grija cizmarilor. Turnurile de poartă erau întărite cu barbacane (spații pentru surprinderea adversarului), porți mobile și accese șicanate (cu diverse curbe).

Pe latura de sud, spre actuala latură a parcului, cetatea avea două bastioane de artilerie care blocau cu tunurile accesul între zidurile cetății și râul Bistrița. Pe această latură se aflau Turnul Dogarilor și Turnul Rotarilor. În preajma Turnului Rotarilor, din zona actualiei Case de Cultură, se afla și o mică intrare pietonală, așa -numită *porțiță a broaștelor*, care era blocată în caz de asediu. Pe latura de est, spre Poarta Lemnelor, se afla Turnul Curelarilor, din acest turn se supraveghea canalul cu apă care intra în cetate pe actuala stradă Zorilor. Pe latura de nord, se aflau Turnul Croitorilor, Turnul Fierarilor, Turnul Șelarilor, Turnul Măcelarilor (în fața actualului Colegiu Național *Liviu Rebreanu*), Turnul Aurarilor, Turnul Tâmplarilor și Turnul Funarilor. Turnul Croitorilor era cel mai înalt turn al fortificației și provenea, probabil, din vechiul castel construit de lancu de Hunedoara în Bistrița. Turnul Măcelarilor, cel mai puternic turn de pe această latură, asigura și protecția pentru un mic acces pietonal.

Întregul oraș era supravegheat permanent din turnul Pieței Centrale, de unde garda semnaliza sonor, din trâmbiță, sau, la nevoie, cu ajutorul clopotelor, o eventuală primejdie. Porțile aveau pază permanentă, întreținută cu plată, și se închideau pe timp de noapte; negustorii sau călătorii prin oraș erau cazați la hanurile din afara zidurilor pentru a preveni ambuscadele din interior pe timpul nopții. În 1542, se stabilea că fiecare cap de familie trebuie să facă de pază la cetate, iar în 1639 se stabilea că protecția permanentă a burgului era asigurată de o gardă care cuprindea unul din 100 de cetățeni. La o populație de 4000-6000 locuitori, burgul avea o gardă de 40-60 de oameni, care supravegheau buna desfășurare a vieții din cetate.

În preajma anului 1546, pe latura de sud, se completează a doua incintă de zid; între aceste ziduri de apărare, în ziua de Rusaliu, toți cetățenii participau la trageri și exerciții militare.

Cetatea Bistriței a fost utilă până în secolul al XVIII-lea, dar, odată cu dezvoltarea armamentului și apariția artileriei puternice, zidurile de piatră nu mai sunt un obstacol serios în fața unei armate dotate corespunzător. În acest context, cetatea este demolată treptat în secolul al XIX-lea, iar piatra este integrată în casele orașului.

Din vechile fortificații, s-a păstrat doar o parte dintre zidurile de pe latura de est, în spatele bisericii din Piața Unirii și zidurile de pe latura de sud, actuala zonă a parcului, împreună cu Turnul Dogarilor, unul dintre turnurile mici ale cetății. În anul 2014, în fața Casei de Cultură *George Coșbuc*, au fost descoperite fundațiile Turnului Rotarilor și resturile Porții Broaștelor. Vechiul traseul al zidurilor se poate, însă, identifica la nivelul orașului prin săpături arheologice și merită să fie cunoscut.

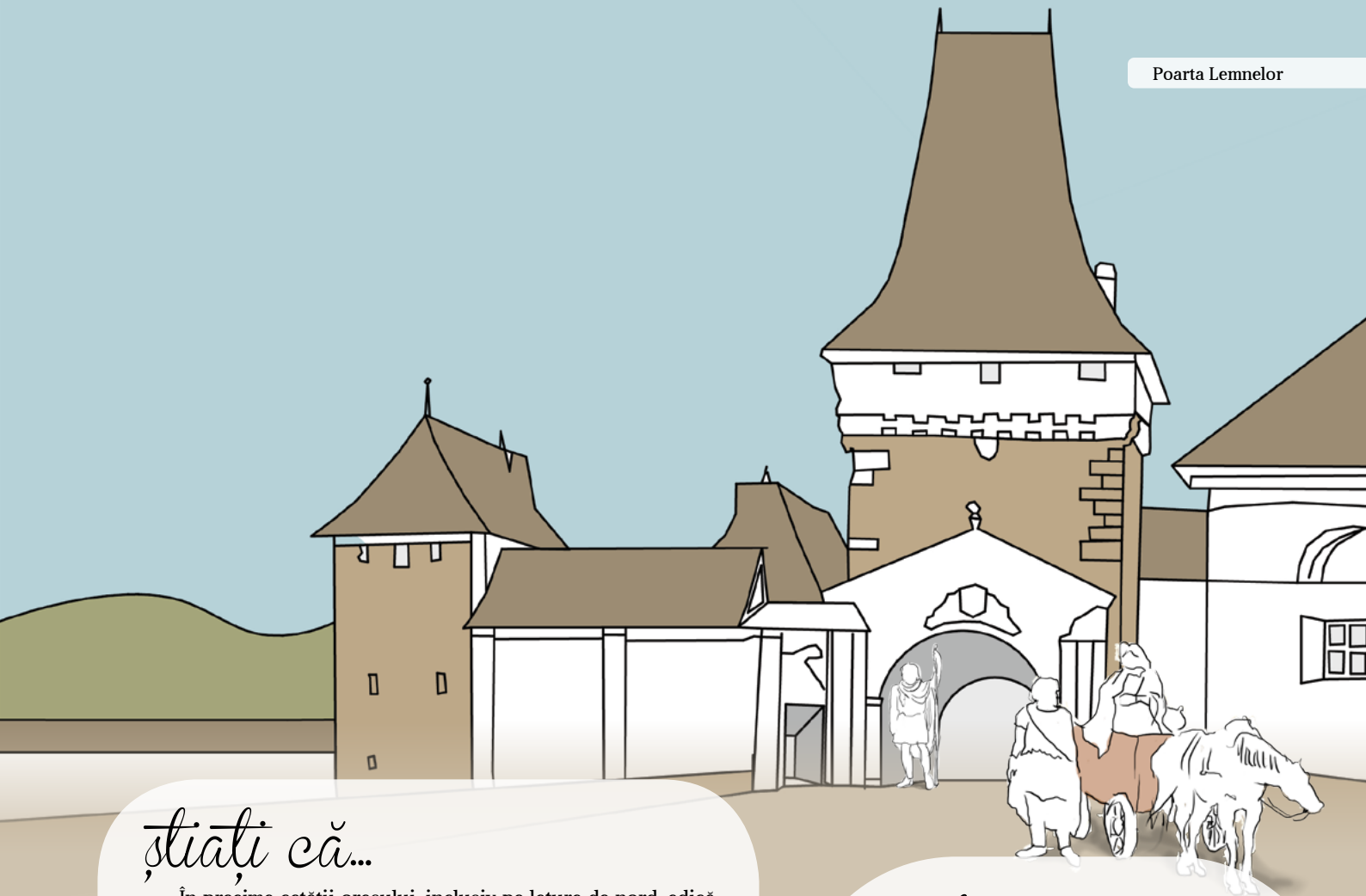
citat

„Orașul căpetenie și al dintâi dintre toate orașele (din Transilvania) este Sibiul, urmează apoi Brașovul și Bistrița ... la o depărtare de 7 mile de Beclean se găsește frumosul, bogatul, populatul și puternicul oraș Bistrița, așezat pe loc de șes, într-o vale veselă, înconjurată de izvoare...

(Giovann Andrea Gromo, 1564, Viena)

Un oraș medieval care se bucura de un statut ca acela al Bistriței, statut pe care documentele îl zugrăvesc cu destulă exactitate, trebuia să beneficieze și de o bună apărare. Se va înconjura cu ziduri de piatră și a devenit el însuși o cetate ...

(Gabriela Rădulescu - *Bistrița, o istorie urbană*)

știati că...

În preajma cetății orașului, inclusiv pe latura de nord, adică în actuala zonă a Bulevardului Republicii, exista un canal cu apă de circa 30-35 metri lățime și 2 metri adâncime. Apa ajungea aici dintr-un canal deviat din râul Bistrița.

În preajma bisericii din Piața Centrală a fost identificată o veche incintă de piatră, probabil o primă fortificație amenajată în zona centrală a orașului.

Cetatea Bistriței s-a numărat în rândul celor 7 orașe fortificate din Transilvania, aici cetatea proteja un oraș întreg, iar garda orașului erau toți cetățenii în condiții de egalitate și unitate - principiul *toți pentru unul și unul pentru toți* era un principiu valabil și aplicabil.

să descoperim

- Care sunt privilegiile dobândite de bistrițeni de la regele Matia Corvinul?
- Ce fortificații cuprindea cetatea orașului Bistrița?
- Ce se mai păstrează azi din vechea fortificație a burgului?

hai să dezbătem !

Calculule legate de efortul de realizare a sistemului de fortificații arată că, pentru realizarea incintei de 2200 m liniari, a fost nevoie de 50.000 m³ de piatră, iar împreună cu turnurile și porțile - 60000 m³. Șanțurile și heleșteiele ce înconjurau cetatea au însemnat, de asemenea, excavarea a cca. 130000 m³ de pământ. În situația în care un om putea să excaveze, manual, circa 4 m³ pe zi, câte zile de muncă erau necesare, doar pentru săparea șanțurilor cu, circa, 200 de lucrători? Aceste activități comune au contribuit la responsabilizarea și solidarizarea cetățenilor din interiorul burgului față de celelalte comunități din preajma Bistriței?

portofoliu

Vizitați muzeul din oraș și încercați să descrieți fortificația Bistriței pornind de la macheta din sala cu exponate medievale. Puteți identifica turnurile cetății și, în locul de joacă amenajat din lemn în forma vechii cetăți montate cu ocazia serbărilor medievale din oraș.

repere cronologice

1460

Regele Matia Corvinul reconfirmă libertățile din vechime ale orașului

1471

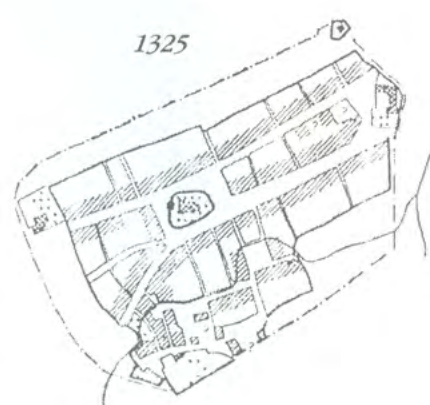
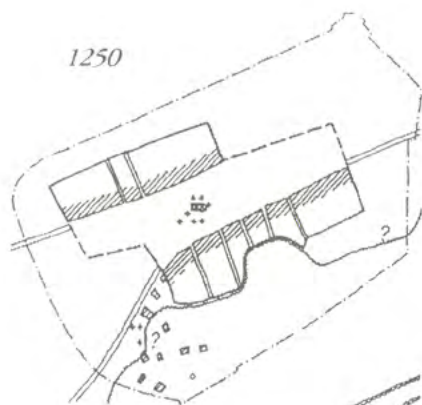
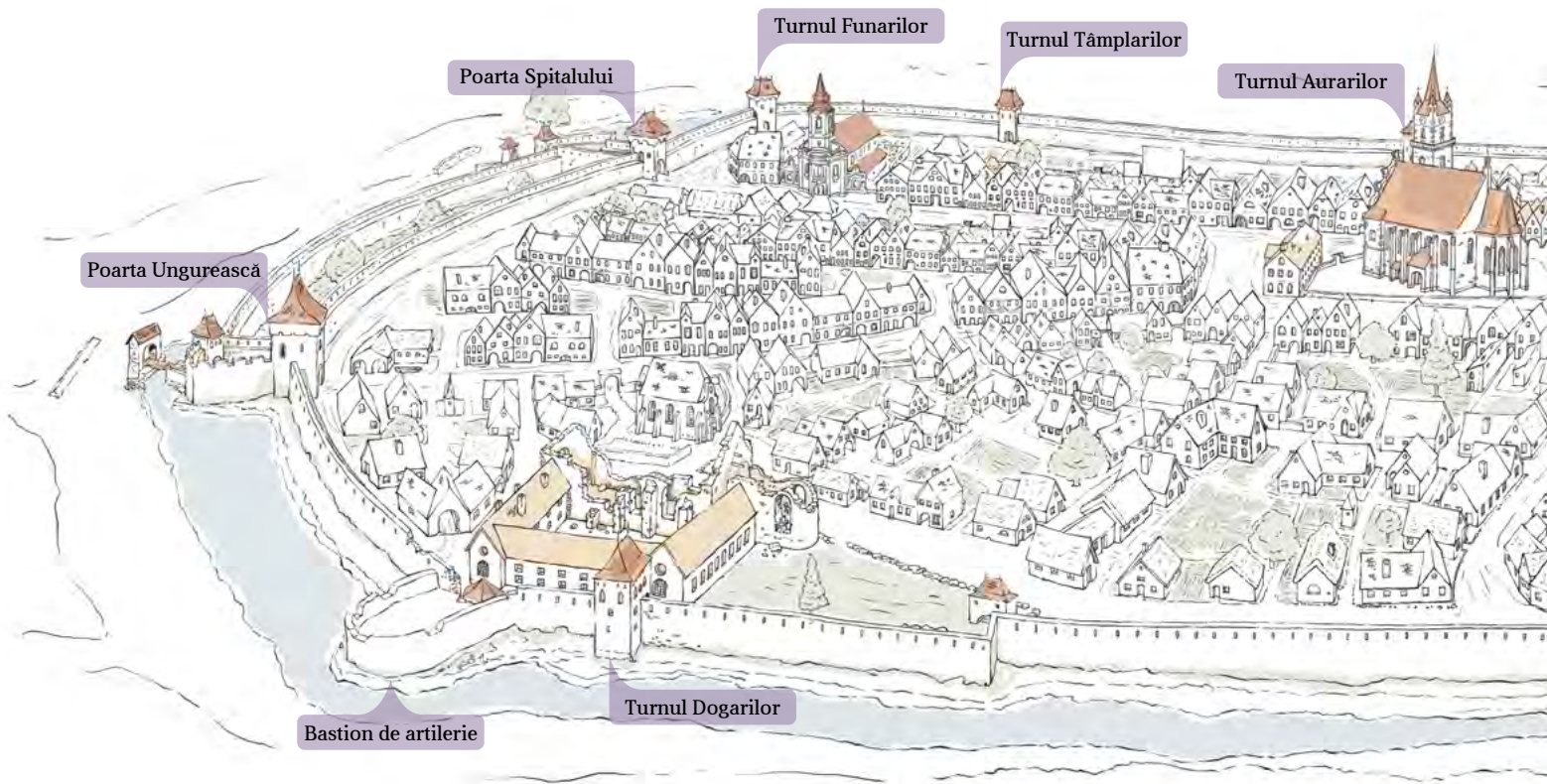
Regele Matia Corvinul acordă orașului Bistrița dreptul de folosință asupra fântânilor de saramură din zonă.

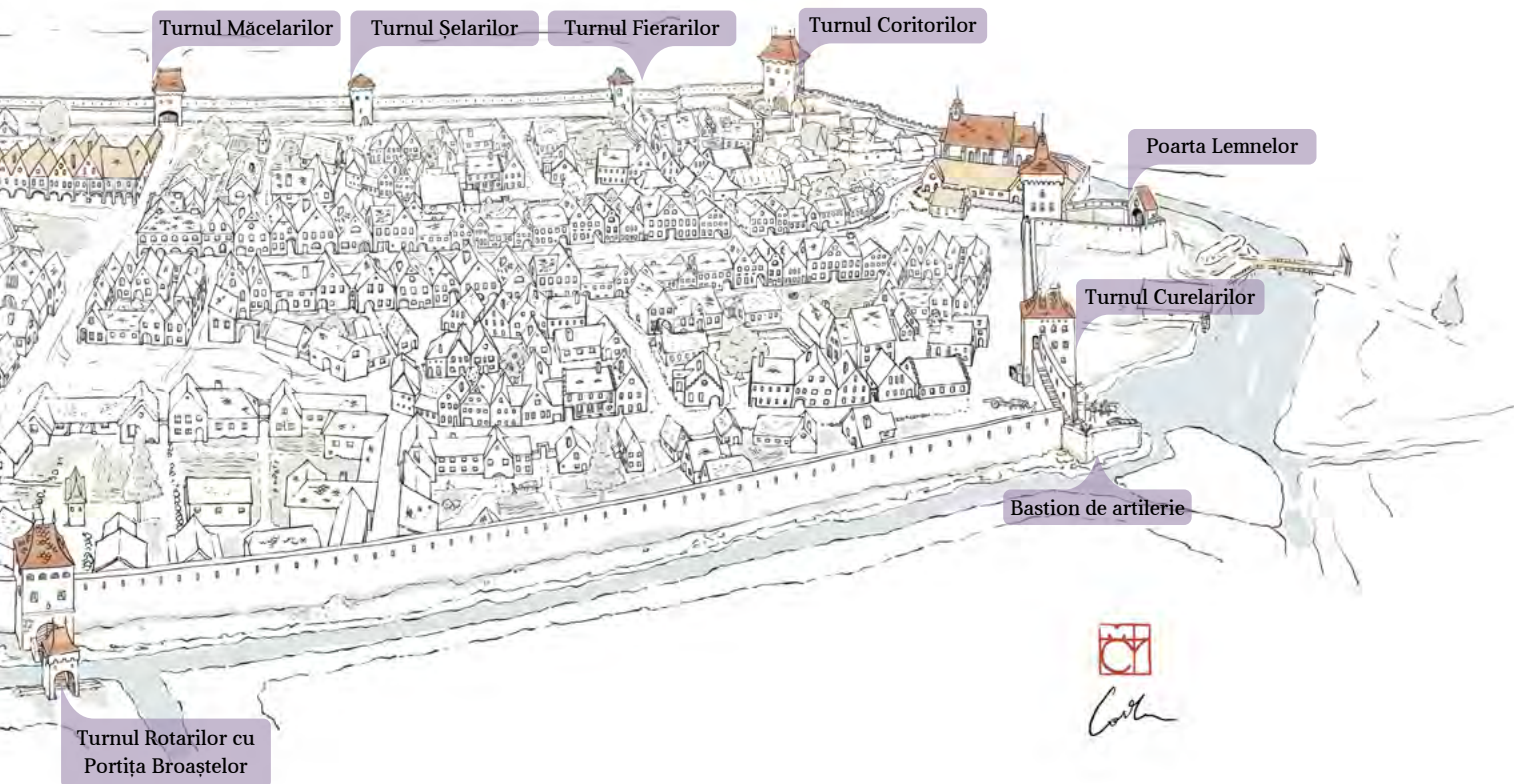
1464

Regele Matia Corvinul predă bistrițenilor vechile fortificații ale orașului

1475

Regele Matia Corvinul acordă administrației bistrițene și Valea Someșului cu satele și orașul Rodna.

9. Biserica burgului

Lespedea cavalerului (1327)

citat

Orașul... are o biserică frumoasă refăcută de un meșter din Bergamo, pe cheltuiala proprie a orașului..., dar acum se slujește în ea după învățătura lui Luther ca și în toate orașele săsești din această țară.

(Giovan Andrea Gromo, 1564, Viena)

Inscripția de deasupra portalului (intrării) principale (tradusă din latină) este:

În Anul de la facerea Lumii 5522, care este de la nașterea Mântuitorului anul 1560 în a șaptea zi a lui Martie, acest templu începe să fie dăruit și în a treisprezecea zi a lui Mai începe, într-adevăr, să fie reconstruit. Însă, în anul 5522 de la facerea Lumii, care este anul 1563 de la nașterea lui Christos, s-a finalizat edificiul. Întru lauda și Gloria Singurului Dumnezeu.

(Theobald Wortitsch – Biserica Evanghelică din Bistrița)

Toate comunitățile creștine au ridicat în mijlocul așezării o biserică, astfel, construcția lăcașului de cult se presupune a fi începută odată cu fondarea oricărei localități. Bistrița nu face excepție în acest sens, colonizarea sașilor, în a doua parte a secolului al XII-lea, a determinat, cel mai probabil, ca în preajma anilor 1200-1300, să presupunem existența unei biserici în centrul noii așezări. Biserica a fost extinsă și modificată în secolele următoare, iar cele mai vechi elemente arhitecturale, păstrate în prezent în structurile actuale ale bisericii, se pot încadra în preajma anului 1400.

Biserica din Piața Centrală a orașului a fost o biserică romano-catolică cu hramul Sf. Nicolae. Statuia Sf. Nicolae, protector al parohiei Bistrița, este reprezentată în fațada casei parohiale din Ansamblul Sugălete. Picturile catolice care decorau biserica încep să fie descoperite odată cu lucrările de restaurare ale edificiului.

Biserica, construită în stil gotic, avea două turnuri în fațadă, iar partea centrală a edificiului era ușor mai înaltă față de părțile laterale. Ferestrele de pe latura vestică, terminate în arc frânt, cu frumoase dantelării în piatră după model francez, se păstrează din cea mai veche fază a construcției. Altarele sfinților protectori ai breslelor din oraș completau patrimoniul bisericii din acea perioadă.

În evul mediu, fiecare oraș încerca să impresioneze cu clădiri cât mai înalte care dovedeau tehnicile evoluate de care dispuneau breslele sau, în general, cetățenii săi. Așa se explică orgoliul orașelor libere pentru ridicarea unor turnuri de piatră cât mai înalte. Bistrița a reușit, în secolele al XV-lea și al XVI-lea, să câștige această confruntare a orgoliilor, ridicând cel mai înalt turn de piatră al Transilvaniei. Legende concurenței între orașele Sibenburgen (Sibiu, Mediaș, Bistrița, Brașov, Sighișoara, Cluj și Sebeș) cunosc diverse variante și în prezent. Dar, concret, din punct de vedere istoric, se poate preciza că Turnul Bistriței a fost construit după demolarea turnului nordic al bisericii care avea probleme structurale. După demolarea vechiului turn, bistrițenii alipesc peretelui nordic al fațadei fundația unui nou turn, aproape dublu ca suprafață față de cel inițial – era evident că, încă de la început, a existat intenția ridicării unui turn mult mai înalt față de restul turnurilor construite până atunci. Prin preajma anului 1478 încep lucrările, iar în anul 1487, după mai multe dificultăți, se ajunge la nivelul al doilea, în 1509, în timpul juzilor Fabian și Ștefan, se construiește etajul al treilea. În 1513 se construiește etajul al IV-lea, în 1519 se ajunge la etajul al V-lea, iar meșterul Bartolomeu Aurarul este plătit pentru aurirea vârfului turnului.

În anul 1543, sașii din Bistrița, sub influența celorlalte burguri germane din Europa, au renunțat la religia catolică și au îmbrățișat o nouă religie bazată pe învățăturile promovate de Martin Luther. Religia sașilor se va numi de acum înainte luterană sau evanghelică, în mod oficial cultul se numește Biserica Evanghelică după Conventa Augustană (C.A.).

Odată cu schimbarea religiei comunității apare și dorința renovării și adaptării edificiului la noile cerințe de cult, iar biserica orașului chiar avea nevoie de consolidări deoarece ajunseser în ruină. Pentru modernizarea lăcașului de cult este adus italianul Petru, din Lugano (azi, în Elveția), care trebuia să aducă la Bistrița formele noului stil al Renașterii, apreciat atunci în Europa Apuseană.

Cu ocazia lucrărilor de restaurare din perioada Renașterii, se demolează turnul sudic al bisericii, iar fațada principală este adusă la forma actuală. Intrările în biserică se completează cu elemente sculptate specifice Renașterii din Italia. Detalii de piatrărie, precum cele de la fereastra sau ușa sacristiei bisericii, ori turnulețul lanternă din zona altarului, au forme similare celor întâlnite în Florența, cel mai cunoscut oraș al Renașterii.

Biserica din Bistrița a devenit, prin lucrările realizate în secolele al XV-lea și al XVI-lea, unul dintre cele mai importante edificii de arhitectură religioasă din Transilvania, cu o frumoasă arhitectură gotică și renacentistă. Biserica este, ca mărime, al doilea edificiu religios după Biserica Neagră din Brașov, dar cel mai înalt datorită turnului său de piatră care nu a fost depășit de alte construcții, decât în secolul al XIX-lea.

Biserica din Piața Centrală a orașului este unul dintre edificiile arhitecturale importante ale României, clădirea este un monument de interes național, adică nu este importantă doar pentru istoria Bistriței, ci și pentru întreaga istorie a arhitecturii din România.

știati că...

Turnul Bisericii Evanghelice din Bistrița este considerat cel mai înalt turn de piatră al unei biserici medievale din Transilvania. Atunci se considera că o construcție este cu atât mai frumoasă, cu cât este mai înaltă. Din dorința păstrării acestui prestigiu local, s-au țesut și legende care au rezistat din îndepărtatul ev mediu.

În Piața Centrală, în jurul bisericii, a fost construită prima fortificație a orașului.

să descoperim

- Când încep lucrările de construcție la basilica din Piața Centrală?
- Când se termină lucrările de construcție la Biserica Evanghelică și când ajunge să primească aspectul actual?
- Ce confesiuni au construit și extins biserica din Piața Centrală?

hai să dezbătem !

O veche legendă spune că pietrele turnului au fost ridicate pe o rampă de pământ care ajungea până spre capătul străzii Spitalului (azi, Gheroghe Șincai), totuși, găurile de pe blocurile de piatră indică faptul că acestea erau prinse în clești metalici și ridicate cu ajutorul unor scripeti. Oare este adevărată informația legendară sau analiza tehnică ? Dacă un bloc de piatră, ridicat la circa 40m, are în jur de 20x100x20cm, cu ce forță trebuia acționată frânghia scripetelui?

portofoliu

Vizitați Biserica Evanghelică din Piața Centrală și încercați să descoperiți, la fața locului, frumusețea acestui edificiu impunător. Căutați o poveste legată de acest monument de arhitectură.

repere cronologice

1317

Atestat primul preot al bisericii

1519

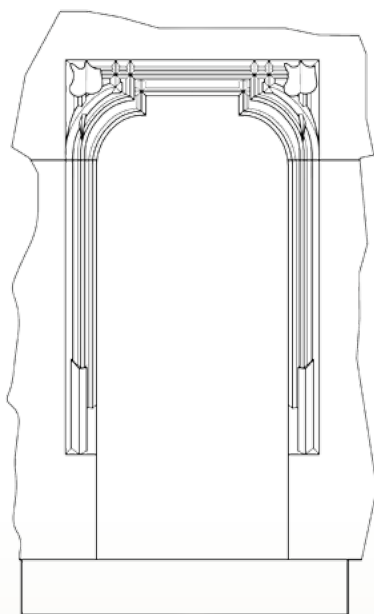
Se finalizează ultimul etaj al turnului

1470

Încep lucrările la actualul turn al bisericii

1563

Biserica este adusă la actualul aspect de meșterul Petrus Italus de Lugano

Portal de piatră (cca 1480)

10. Casele burgului

Casele medievale ale Bistriței au fost construite, în cea mai mare măsură, după incendiul din 1457, care a distrus o parte dintre casele de lemn ale cetățenilor. După această dată, locuitorii au căutat să construiască în special case de zid care rezistau mult mai bine incendiilor.

Casele din Piața Centrală și din capetele străzilor apropiate, locuite de patricieni, au fost primele clădiri realizate din piatră și păstrează și acum cele mai importante detalii de pietrărie medievală.

Casa patricianului Andreas Beuchel, (Piața Centrală, nr. 30) cumpărată mai târziu de Ioan Zidarul (Johannis Murator), este cea mai veche casă din oraș. O fereastră cu arc frânt, specifică stilului gotic, păstrată parțial la parterul de azi al imobilului, ne demonstrează vechimea acestei locuințe. Probabil, casa datează din jurul anilor 1450, dar, în preajma anului 1522, intră în posesia patricianului Andreas Beuchel care o extinde și o aduce aproape de aspectul pe care îl recunoaștem și în prezent. Andreas Beuchel este un bistrițean școlit la Cracovia (Polonia) de unde a adus în oraș gustul pentru noul stil al Renașterii, care se extindea din Italia în toată Europa. Ferestrele și chenarele ușilor casei sale, cioplite în piatră, sunt primele modele renascentiste din Bistrița și printre primele din România.

Patricianul bistrițean a fost un aliat al domnitorului Petru Rareș, dar a sfârșit tragic în luptele pentru putere cu patricianul Thomas Werner, contracandidatul său, fiind acuzat de trădare și decapitat în Piața Centrală. Casa patricianului a fost cumpărată, mai târziu, de constructorul de biserici Ioan Zidarul, care fugise din Moldova după ce bolțile unei biserici, comandate de domnitorul Petru Rareș, se prăbușiseră. Pentru a scăpa de pedeapsa domnitorului, constructorul fugi la Bistrița și, apoi, de aici, mai departe, spre Sibiu. Pentru casa de piatră, cu etaj și balcon spre Piața Centrală, s-au dus procese îndelungate care au ajuns până la curtea împăratului Ferdinand, în 1556, la Pressburg (Bratislava), dovedind abilitatea și tenacitatea familiilor patricienilor pentru păstrarea bunurilor dobândite și utilizarea căilor judiciare ale vremii.

Cele mai cunoscute case medievale din Bistrița sunt, însă, fără îndoială, casele care alcătuiesc Ansamblul Sugălete. Acesta este un șir de case etajate, cu arcade la parter, construite în cea mai mare parte între anii 1480-1580, după moda caselor de patricieni din Praga (Cehia), Graz și Tirol (Austria), Lucerna și Berna (Elveția) și, în general, după moda caselor din orașele importante ale Europei Centrale. În Transilvania se păstrează case similare și la Sibiu, Brașov, Sighișoara și Mediaș, dar casele din Bistrița alcătuiesc cel mai lung șir compact de case medievale, din România, completate la parter cu asemenea arcade.

Sub bolțile de piatră erau expuse mărfurile meșteșugarilor și ale negustorilor bistrițeni, Ansamblul Sugălete reprezentând centrul comercial al orașului medieval. La parterul caselor funcționau atelierele meșterilor, iar la etaj erau amenajate spațiile de locuit. Practic, aceste case păstrează până azi aspectul și forma caselor în care trăiau bistrițenii în preajma anului 1500. În cadrul ansamblului, sunt cunoscute Casa Parohială, purtătoarea inscripției cu anul 1480, realizată în timpul parohului Simion, și Casa armurieiului Petermann, care are la etaj stema proprietarului și scutul din blazonul orașului. În secolele următoare, casele au fost renovate, înnoite sau modificate, dar caracterul medieval autentic s-a păstrat, iar ansamblul este considerat, în întregime, un monument de arhitectură de interes național.

La nivelul Bistriței se păstrează în jur de 40 de case medievale care au bolți sau elemente de pietrărie din această perioadă. Construcțiile demonstrează, prin prezența lor, legăturile strânse care existau între orașul Bistrița și celelalte orașe ale Europei. Odată cu dezvoltarea comercială a orașului și a exploatărilor de argint de la Rodna, în Bistrița fac investiții și patricieni din alte părți ale Occidentului, iar prosperitatea comunității se poate vedea în aceste construcții impunătoare pentru vremurile medievale, dar și pentru prezent.

Casele de piatră construite în orașul Bistrița au forme și proporții comparabile acelorale ale caselor patricienilor din orașele Apusene și ne demonstrează nivelul dezvoltării comunității în această perioadă de înflorire.

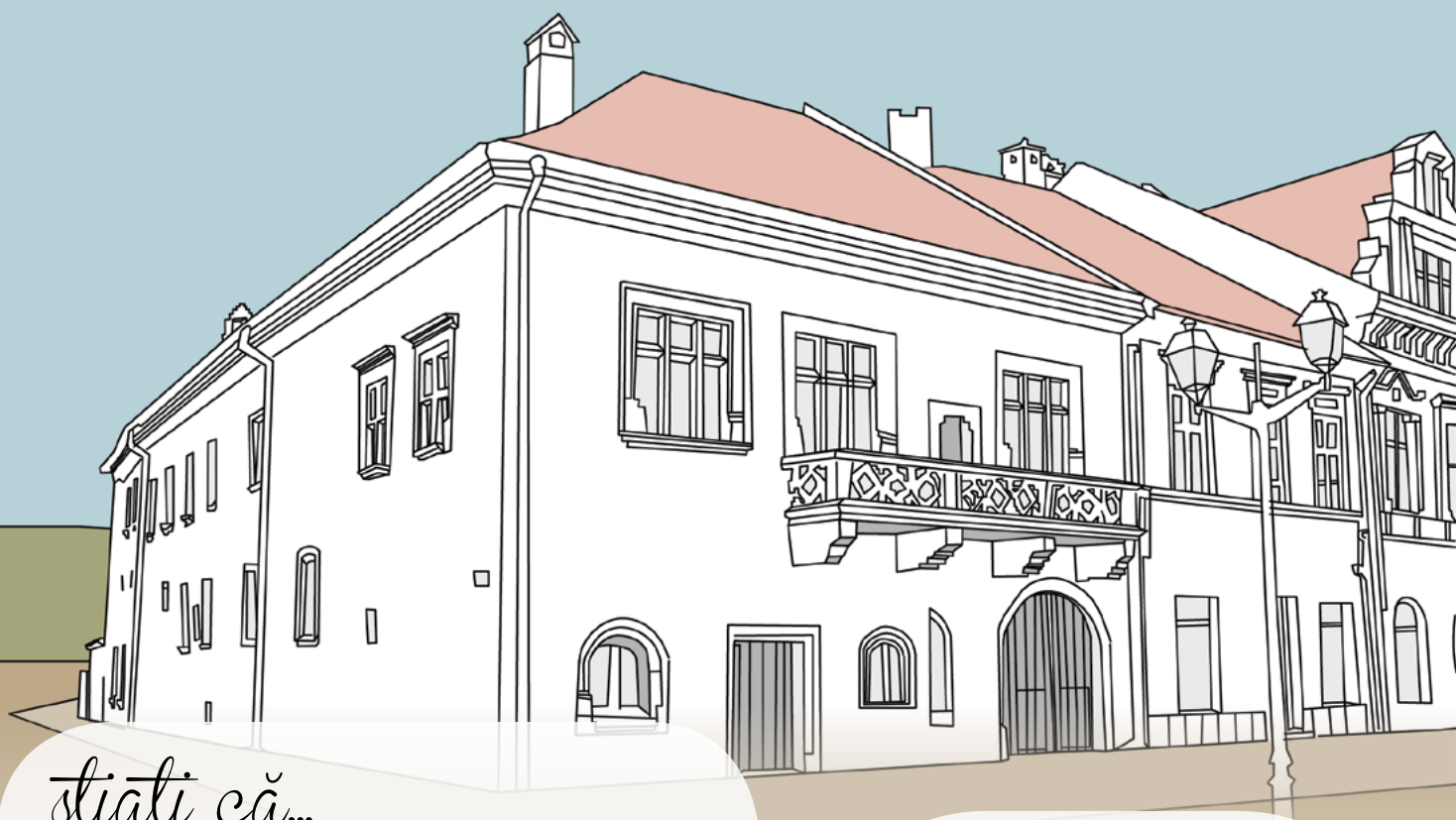
citat

Deținând dreptul de depozit, Pojonul (Bratislava), profitând și de faptul că negustorii orașelor sud-germane preferau să-și vândă aici mărfurile și să încredințeze desfacerea lor în regatul feudal maghiar, negustorilor din acest oraș, devine, în secolul al XV-lea, un centru al comerțului extern, mai ales al celui de postav. ... Un exemplu grăitor în acest sens este cel al familiei Forster, ai căror membri se stabilesc la Buda (azi Budapesta, Ungaria), Košice, Bártfa (Slovacia) și la Bistrița, făcând din aceste orașe adevărate emporii comerciale.

(Konrad G. Gündisch -
*Patriciatul orășenesc medieval
al Bistriței până la începutul
secolului al XVI-lea*)

Analizând planul și parcelarea, așa cum apăreau la sfârșitul secolului al XV-lea, constatăm generalizarea planului tipic unui oraș înconjurat de ziduri și, deci, cu spațiu limitat. S-a impus frontul de cca. 8-10 m, rareori ajungându-se până la 15 m, iar lungimea parcelei atingea 40-50 m cu acces din străzile secundare, din spate. Rezultă tipul casei cu încăperile așezate una în continuarea celeilalte și având, la strada principală, alăturată construcției, o intrare ulterioară, boltită. Se formează, astfel, cunoscuta construcție în formă de L întâlnită și în alte orașe transilvănene.

(Gheorghe Mândrescu -
*Arhitectura în stil Renaștere la
Bistrița*)

știati că...

Petermann a fost starostele armurierilor din cetatea Bistriței, iar la etajul casei sale din Piața Centrală, numărul 15, se păstrează un portal de piatră pe care este inscripționat anul 1480, alături de un pinten și o scăriță de șa, însemne ale armurierilor și scutul angevin din stema orașului.

Imobilul cu numărul 9-11, din actuala stradă Nicolae Titulescu, a fost construit tot în preajma anului 1480, iar acoperișul înalt este singurul păstrat într-o formă originală din perioada medievală.

să descoperim

- Ce știți despre Casa Ioan Zidarul sau Andreas Beuchel?
- Care sunt avantajele și dificultățile construirii unui imobil de zid?
- În ce orașe au corespondențe stilistice casele medievale ale bistrițenilor?

hai să dezbătem !

Casa medievală avea o intrare carosabilă, un atelier la parter și spații de locuit la etaj. În spate și în pod se organizau spațiile pentru depozitare. Casa medievală cuprindea nu doar spațiul de locuit, ci și „fabricuța familiei”, adică atelierul. Această împărțire a casei era utilă? Se muncea mai mult dacă atelierul și casa erau în același parcellar? Se câștiga timp? Se micșorau cheltuielile? Se eficientiza munca? Ce dezavantaje există atunci când atelierul și casa coincid?

portofoliu

Încercați să realizați o documentație despre modul în care se construia o boltă din piatră în perioada medievală.

repere cronologice

1480

Se construiește Casa Ioan Zidarul (Piața Centrală, nr. 30)

1480

Se construiește Casa Parohiei Evanghelice (Piața Centrală, nr. 13)

1480

Se construiește Casa Petermann (Piața Centrală, nr. 15)

1480

Se construiește Casa Fierarului (Str. Nicolae Titulescu, nr. 9-11)

Monede medievale cu stema Bistriței

11. Finanțe

În cadrul unei comunități, se conturează două medii sau două spații de activitate: spațiul privat și spațiul public. Spațiul privat îl organizăm după dorințele noastre, dar spațiul public se organizează după dorința majorității membrilor din societate. Din această cauză, și din punct de vedere financiar avem de organizat cheltuieli pentru cele două medii în care locuim. Decidem singuri câți bani și unde vrem să investim, dar trebuie să plătim impozite sau taxe și pentru mediul public pe care-l utilizăm toți.

Ca să impulsioneze dezvoltarea orașelor, a schimburilor comerciale și să asigure prosperitatea teritoriilor intrate sub controlul lor, maghiarii încurajează așezarea unor oameni deprinși cu organizarea urbană, meșteșugărească și comercială din partea de vest a Europei, și, așa, sunt încurajați sașii să vină, după anul 1150, pe Valea Bistriței. Sașii s-au organizat după sistemul pe care îl cunoșteau în comunitățile din care au venit. Fiecare era dator să plătească o parte din venituri, iar din aceste venituri, reprezentanții comunității hotărâau tipurile de lucrări pe care le executau pentru toți și din banii tuturor.

În anul 1308, documentele din Transilvania notează plăți care se făceau după măsura de la Bistrița, ceea ce susține ideea că în oraș se băteau monede care circulau în zonele din jur. Ca să realizeze monede, sașii din Bistrița trebuiau să primească acest drept din partea autorității regale, iar veniturile din această activitate erau consistente. În același timp, fiecare locuitor trebuia să plătească taxe și impozite. O parte din listele medievale ale taxelor plătite se păstrează și azi în arhive și ne arată cum era organizată comunitatea în 1520.

Orașul era împărțit în patru zone fiscale, adică în patru cartiere care cuprindeau fiecare o latură a Pieței Centrale și una din străzile principale (strada Lemnelor, Ungurească, Spitalului și Trăistarilor/Pungarilor). Impozitarea se făcea după o unitate fiscală specifică orașului numită *dica*, iar plata se realiza în mod egal, în funcție de venituri și de proprietăți. Cei înstăriți locuiau în Piața Centrală și reprezentau patriciatul săsesc sau elita orașului, ei ocupau funcțiile cele mai importante ale burgului, produceau cel mai mult și, procentual, plăteau cele mai mari impozite, în directă legătură cu averea deținută. Meșteșugarii și negustorii mai săraci, cu proprietăți mai mici pe străzile laterale, plăteau un impozit în quantumul unei averi mai mici.

Din aceste taxe și impozite s-au plătit privilegiile și libertățile orașului de care beneficiau toți locuitorii. Odată cu extinderea autorității bistritenilor și peste minele de la Rodna, se produc sume foarte mari din exploatarea miniere.

Această perioadă este considerată de istorici un secol de aur pentru Bistrița pentru că s-au construit foarte multe clădiri reprezentative în oraș. Între 1480-1560 s-a construit Ansamblul Sugălete, între 1480-1519 s-a ridicat cel mai înalt turn al Transilvaniei, între 1465-1484 s-au ridicat zidurile și turnurile cetății, iar între 1560-1563 s-a restaurat, în stilul Renașterii, biserica din Piața Centrală.

Cheltuirea sumelor impozitate era hotărâtă de judele orașului, ales pe o perioadă de un an, și de consiliul celor 12 jurați. La finalul anului, după Crăciun, judele trebuia să facă o dare de seamă în care explica natura cheltuielilor și, eventual, expunea intențiile pentru perioada următoare, iar până la Bobotează (6 ianuarie) se făceau alegerile pentru funcțiile importante ale burgului. Cu acest sistem electiv oamenii au fost învățați să se implice cât mai mult în viața burgului, au înțeles că indiferența nu avea cum să îmbunătățească lucrurile.

Prosperitatea orașului din anii 1500 s-a născut în mai multe etape: în 1353 orașul a obținut dreptul de a organiza unul dintre cele mai mari târguri ale zonei și a impulsionat cetățenii să se implice în activități meșteșugărești și comerciale, în 1366 orașul obține libertățile regale, care îl eliberează de taxele locale impuse altor orașe, în 1464 orașenii răscumpără privilegiul de a înconjura cu ziduri orașul și, astfel, implicit, pot să-și protejeze investițiile. În urma acestor investiții și privilegii, orașenii acumulează tot mai mult capital pe care îl folosesc și pentru construirea unor edificii importante.

În mod tradițional, se spune că un ban economisit este un ban câștigat, dar trebuie să nu uităm că un ban investit în producerea unor bunuri, care pot fi valorificate, se înmulțește și mai mult; secretul rămâne într-un calcul simplu, să nu avem cheltuieli mai mari decât veniturile pe care le putem produce, iar dacă împrumutăm bani, aceștia trebuie să ne ajute să producem mai mult, adică să ne ofere oportunitatea amplificării, în timp, a capitalului care, mai târziu, ne poate oferi creșterea nivelului de trai.

citat

Aici locuitorii orașului, proprietari de case și jeleri (locuitori săraci ai cetății, fără proprietăți), erau impuși în funcție de avere, cu a șazecea parte, adică 1,66%. Nu se socoteau bijuteriile, banii împrumutați și mărfurile păstrate în alte orașe. Spre deosebire de alte orașe, însă, la Bistrița, impozitul era perceput nu numai pe averea mobilă (bani, mărfuri), ci și după cea imobilă, după cum reiese din reglementarea dărilor ... după fiecare casă sau curte se plăteau doi lotoni de argint; jelerii plăteau un loton; pentru 10 iugăre de pământ arabil - un loton, pentru 90 iugăre se impunea o marcă de argint; pentru o moară - o jumătate de marcă de argint ... În funcție de mărimea dării plătite, se pot trage concluzii asupra situației economice a locuitorilor din oraș.

(G. Gündisch - *Patriciatul orașenesc medieval al Bistriței*)

Cine spune *monedă*, spune posibilitatea de a avea rezerve, capacitate de așteptare, *anticipare a unor valori viitoare* ... Evoluția economiei antrena o veritabilă revizuire a valorilor sociale. Existaseră întotdeauna meșteșugari și neguțatori. Ca grupuri socio-profesionale, nici unii, nici ceilalți nu contau deloc. De la sfârșitul secolului al XI-lea, clasa meșteșugărească și clasa negustorilor, devenite mult mai numeroase și mult mai indispensabile vieții tuturor, s-au afirmat tot mai viguros în mediul urban. Înainte de toate, clasa negustorilor, deoarece economia medievală a fost întotdeauna dominată nu de către producător, ci de către comerciant.

(Marc Bloch - *Societatea feudală*)

știati că...

Negustorii bistrițeni intermediu comerțul dintre Transilvania și Moldova (drumul moldovenesc), iar pe marile rute comerciale asigurau legăturile dintre zona Mării Negre și Marea Baltică, prin orașele Liov, Bratislava și Cracovia. Din această cauză, monedele care circulau în zona noastră proveneau, în mare parte, din Polonia.

Moneda actuală, utilizată în România din 1867, a păstrat amintirea talerului olandez emis în secolul al XVII-lea, care avea pe revers un leu rampant. Talerul era moneda în care se făceau majoritatea tranzacțiilor din Europa, cam așa cum se fac acum în euro. Monedele bătute în spațiul românesc în secolul al XIX-lea au păstrat denumirea populară a monedei olandeze cu leu pe revers, iată, deci, explicația denumirii *leului românesc*.

să descoperim

- Cine plătea taxe și impozite în Bistrița medievală?
- Cum erau utilizați banii din taxe și impozite?
- Ce sistem de impozitare se utiliza?

hai să dezbătem !

În urma analizei tezaurului de la Șopteriu (jud. Bistrița-Năsăud) cu monede din secolele al XVI-lea – al XVII-lea, s-a constatat că lotul de monede cuprinde 15 valori nominale, emise de către 40 de emitenți a 27 de țări. Din spațiul polonez provin 999 de monede, din zona baltică și silezia 22, din Europa Centrală (în principal Transilvania, Ungaria și Austria) 590, iar din Europa de Vest 18 monede, cele mai îndepărtate din Țările de Jos, Principatul de Monaco etc. Dacă numărul mare de emitenți arată circulația monetară și rutele de schimb ale comercianților, putem discuta despre dezvoltare comercială? Cei care dețin aceste tezaure, alcătuite din multe monede diferite, sunt, oare, viitorii bancheri? Ce trebuia să cunoască un bun comerciant al perioadei medievale, în opinia voastră? Numărul mare de monede dezvoltă și categoria bancherilor care asigurau ratele de schimb între monede diferite? Valoarea diferită a monedelor face ca meseria negustoriei să fie practică cu succes doar de cei care cunoșteau foarte bine valorile monedelor aflate în circulație?

portofoliu

Încercați să realizați un material în care să prezentați monede și valori diferite ale schimburilor din perioada contemporană sau din istorie.

reper cronologice

1308

Plăți în monede locale

1461

Arhivele de impozit

1453

Se plătesc taxe spre lăncu de Hunedoara

1464

Se răscumpără libertatea urbană

Poarta Ungurească

12. Breslele

Breslele din Europa se dezvoltă concomitent cu dezvoltarea orașelor. Cele mai vechi statute ale organizării acestor asociații profesionale sunt consemnate în Transilvania, în 1376, în timpul regelui Ludovic de Anjou, care a dus o politică de sprijinire a activității urbane după modelul orașelor Apusene.

Bistrițenii au obținut, din partea regelui Ludovic de Anjou, statutul de oraș liber regal, privilegiile comerciale și blazonul regal, ca pecete care să consfințească acest statut, dar, tot acum, în anul 1366, breslele orașului primesc libertatea sibiană, adică devin parte a statutelor breslelor din Transilvania.

O breaslă îi aduna într-o asociație pe toți cei care aveau meserii compatibile sau apropiate; dacă numărul celor din breaslă creștea, acestea se puteau separa în bresle mai bine individualizate. Spre exemplu, din breasla fierarilor se desprindeau, foarte adesea, breasla cuțitarilor sau a lăcătușilor ori a ceasornicarilor. În cazul în care numărul membrilor scădea, se putea ajunge, din nou, la fuziunea meseriilor apropiate, deoarece era importantă păstrarea forței economice, sociale, religioase și politice a grupului de meseriași care alcătuiau asociația profesională.

La Bistrița, primele bresle sunt consemnate în 11 martie 1361, prin stabilirea unor reguli comerciale între măcelarii și postăvarii orașului.

Rolul breslelor a fost esențial în construirea fortificației orașului, fiecare breaslă importantă a construit, pe cheltuială proprie, un turn și o porțiune din zidul de incintă. Breslele trebuiau să întrețină, să doteze cu arme și să apere turnurile lor. Pe timp de pace, turnurile erau locul de întâlnire al breslei cu ocazia ședințelor, desfășurate, de regulă, de cel puțin patru ori pe an. Tot aici se păstrau și lada de breaslă, cu steagul și alte simboluri ale sale.

Fiecare breaslă era condusă de doi starosti, care erau aleși la întâlnirea de la finalul anului, organizată în prima săptămână de după Crăciun, când activitatea meșteșugărească era redusă. Starostele bătrân (senior) era numit și părintele breslei, fiind responsabil cu primirea noilor membri din breaslă. Statutele discutate de meșteri trebuiau să precizeze sărbătorile în care nu se lucra, fixau prețurile produselor și ale salariilor plătite calfelor, dar garantau și calitatea produselor din orașul respectiv.

Ucenicul trebuia să lucreze în atelierul meșterului, și, singura plată pe care o primea, era învățarea meșteșugului, a meseriei. Ucenicia dura 2-4 ani și se încheia cu o probă practică, iar meșterul emitea, prin statutul breslei, un certificat de calfă. Acum, tânărul putea să practice meseria doar în cadrul unui atelier de meșter, fără să poată să-și deschidă propriul atelier, azi am spune propria afacere.

Ca să devină meșter, calfa trebuia să parcurgă drumul calfelor, adică să deprindă o nouă tehnică sau să învețe să facă un produs deosebit în alt oraș decât cel în care s-a format. Perioada de formare în străinătate dura 2-4 ani, fiecare calfă venită în oraș era preluată de părintele breslei și plasată la un meșter. La încheierea stagiului de specializare, tânărul revenea în oraș și prezenta o probă practică în fața meșterilor de acasă. Dacă produsul sau tehnica prezentată era demnă de luat în seamă, primea un certificat de meșter, în caz contrar - se plătea o amendă și eventual un nou timp de pregătire. Obținerea certificatului de meșter era însoțită și de plata unei mese pentru meșterii breslei. Membrii breslei li se pretindea loialitate față de oraș, onestitate și corectitudine în meserie, ordine și simplitate în comportament, iar aceste caracteristici au devenit norme obligatorii pentru toți cetățenii unui burg.

Unele bresle aveau sfinți protectori și ridicau altare în biserici în cinstea acestora. Breasla tâmplarilor era protejată de Sf. Iosif, reprezentat și pe steagul breslei din Bistrița. Steagurile din Biserica Evanghelică păstrează modelele steagurilor breslelor medievale, stemele acestora cuprind uneltele specifice breslei și părți din stema orașului.

În Bistrița au fost consemnate în jur de 22 de bresle și mai multe branșe. Cei mai importanți meșteri ai breslelor din oraș au fost: măcelarii, blănarii, cojocarii, cizmarii, aurarii, croitorii, curelarii, șelarii, fierarii, funarii, rotarii, dogarii, olarii, arcarii, brutarii, țesătorii, pălărierii etc. Fiecare breaslă avea băncile sale în biserică, iar în tribune, desupra băncilor meșterilor, aveau stabilite locurile și calfele. Azi, băncile bisericii din Piața Centrală poartă încă însemnele acestor vechi asociații profesionale.

Breslele au asigurat dezvoltarea orașului medieval, dar, odată cu modernizarea și liberalizarea comerțului, breslele au fost desființate în 1872, iar în 1876 este desființată și autonomia orașului.

citat

Ucenicul era un fel de slugă în casa stăpânului său, pe care trebuia să-l slujească cu cînste: să taie lemne, să aducă apa, să-i spele meșterului picioarele în fiecare sâmbătă. Dacă era prins jucându-se în timpul lucrului, care dura de obicei de la răsăritul și până la apusul soarelui, ori jucând cărți sau zaruri în vreo cărciumă, era dus în fața adunării breslei, unde i se aplicau de la nouă lovituri de nuia în sus.

(Ioan Marian Țiplic - *Breslele producătorilor de arme din Sibiu, Brașov și Cluj, secolele al XIV-lea - al XVI-lea*)

Articolul breslei săpunarilor din Bistrița în 1567: primul articol, cine vrea să intre în breasla noastră, să învețe meseria noastră în doi ani de ucenicie, să plătească trei florini breslei ..., iar maistrul să-i plătească celui care îl ajută jumătate, iar după ce își termină ucenia, maistrul să-i dea o haină de 1 florin.

(Horst Göbbel - *Steagurile de breaslă/ Steagurile breslelor?*)

știati că...

În Bistrița erau atestați, în secolul al XV-lea, și berarii, care preparau această băutură din miere, hamei și orz.

Branșa armurierilor din Bistrița reușeau să realizeze, prin 1516, și primele puști de mână (*buchsenmacher*)

să descoperim

- Cum se organiza o breaslă ?
- Care sunt principalele bresle ale burgului Bistrița?
- Ce trebuia să facă un tânăr ca să obțină o specializare într-o meserie?

hai să dezbătem !

Însușirea meșteșugului s-a făcut, în trecut, pe cale empirică, mai apoi prin organizarea șantierelor și prin bresle, în sfârșit, azi se face prin școli. În trecut, ucenicul și calfa învățau ce reprezenta un interes imediat, azi acumulăm la școală cunoștințe generale care ar putea să ne fie utile în viitor. Prin comparație, oare cum putem să învățăm mai bine lucrurile de care avem cel mai mult nevoie în viață? Ce se poate face pentru a-i determina pe tineri să învețe cât mai ușor?

portofoliu

Alcătuți mici descrieri ale însemnelor de breaslă de pe băncile și steagurile din Biserica Evanghelică.

repere cronologice

1366

Ludovic de Anjou confirmă libertățile statutelor din Sibiu și pentru orașul Bistrița

1501

Judele orașului Bistrița este profesorul Michael Literatus

1403

Sunt atestați negustorii bistrițeni

1852

Se refac steagurile breslelor din Bistrița

13. Timpul și măsurarea timpului

Ceasul solar de pe latura sudică a Bisericii Evanghelice

citat

Acești oameni, supuși, atât din exterior, cât și din interior, presiunii atâtor forțe spontane, trăiau într-un timp a cărui scurgere se sustrăgea puterii lor, cu atât mai mult cu cât ei se pricepeau prea puțin să o măsoare. Costisitoare și incomode, orologiile cu apă existau doar într-un număr foarte mic de exemplare. Ceasurile de nisip par să fi fost de folosință mediocră. Imperfecțiunea cadranelor solare, mai ales într-un climat cu frecvente innorări, era evidentă. ... Sopotind de obicei, după exemplul antichității, douăsprezece ore de zi și douăsprezece ore de noapte, indiferent de sezon, persoanele cele mai instruite se mulțumeau să vadă fiecare dintre aceste fracțiuni ... după mișcarea de revoluție anuală a soarelui.

(Marc Bloch – *Societatea feudală*)

În preajma anului 1300 se construiesc primele ceasuri cu roți dințate și balansier, iar în secolul al XIV-lea aceste mecanisme apar și la Augsburg, Milano, Londra, Worclaw etc. La Bistrița este consemnat primul orologiu al orașului, ca funcționând în turnul din Piața Centrală, în anul 1519. ... În 1570 pictorul Sigismund Strauss primea 19 florini pentru pictarea și aurirea cadranelor împreună cu arătătoarele ceasului, iar în 1592 Sebastian Werner din Konstanz era recompensat cu 60 de florini pentru renovarea cadranelor care trebuiau să arate nu doar orele, ci și fazele lunii.

(Hans Franchy – *Clopoțele și ceasul din turn*)

Oamenii din mediul rural nu au nevoie totdeauna să-și planifice foarte amănunțit timpul, dar cei care locuiesc în mediul urban sunt obligați să-și planifice mai riguros „agenda”, în funcție de ocupațiile și mediul lor de viață.

În Bistrița și împrejurimile sale interesul pentru măsurarea și organizarea timpului a apărut odată cu dezvoltarea urbană. Orașenii care aveau preocupări comerciale și dețineau ateliere meșteșugărești și preoții care oficiau slujba la anumite ore ale zilei erau interesați să folosească cât mai bine timpul.

Locuitorii cu ocupații agricole și pastorale au păstrat o anumită indiferență față de organizarea timpului deoarece activitățile lor nu impuneau o asemenea rigoare. Această tradiție medievală s-a păstrat în mediul rural până la începutul secolului al XX-lea.

Țăranii din Transilvania împărțeau timpul cotidian în funcție de evoluția soarelui pe bolta cerească și de fazele lunii. Astfel, ziua se împărțea în mod simplu în dimineață, amiază și seară și marca momentele principale ale zilei când se lua masa. Momentele nocturne se împărțeau după intensitatea întinericului și eventualele zgomote. Astfel, timpul nopții se împărțea în: inserare, înnoptare, miezul nopții sau crucea nopții – aproximativ ora 24 – acesta fiind momentul în care nu mai era niciun zgomot, momentul în care toată lumea se odihnea. Activitatea începea odată cu cântatul cocoșilor, așadar în jurul orelor 4-6, iar zorile veneau cu prima lumină.

Prezența întregii comunități la slujba bisericească a impus utilizarea unor semnale sonore care să marcheze momentele importante ale unei zile. Clopotul bisericii bătea la momentele principale ale slujbei, iar la românii ortodocși se bătea și toaca. Timpul din preajma orei 16 mai era numit de români și *timpul tocii* sau, pur și simplu, *toaca*.

Pereții de sud ai Bisericii fostei mănăstiri franciscane și ai Bisericii Evanghelice au ceasuri solare care permiteau împărțirea timpului zilei în mai multe ore, chiar cu divizări până la sferturi de oră. Ceasul bisericii din Piața Centrală a fost pictat și decorat cu un soare, în 1662, și, de atunci până azi, măsoară timpul, fără încetare, pentru toți bistrițenii.

Turnurile bisericii din Piața Centrală aveau două clopote turnate în 1430 pe care sașii le numeau Suzana (clopotul mare) și Nicolae (clopotul mijlociu), iar pentru treburile laice s-a turnat, în 1555, un clopot mai mic. Se pare că acest clopot era tras în fiecare dimineață la „cântatul cocoșilor”, dar, în secolul al XIX-lea, această tradiție a devenit inutilă, iar în 1848 s-a decis să nu mai fie marcat în acest fel începutul zilei. Tragerea clopotelor era realizată de străjerul din turnul orașului care era ajutat și de elevii mai mari. Plecarea sau revenirea în oraș a judeului și momentele de organizare a breslelor erau anunțate cu trompeta, strigat din turn sau de toboșar.

Informații despre un prim orologiu al orașului apar din 1519, dar era încă un pionierat, printre primele din Transilvania, și, din această cauză, în 1521 mecanismul era perfecționat. În 1534 se achiziționează un orologiu nou care avea cadrane ce indică orele și fazele lunii, iar străjerul suna din goarnă orele. Organizații orașului erau implicați în reglarea ceasului, iar aurarii renovau cadranele și aureau limbile ceasului pentru a putea să fie văzute din depărtare.

Incendiul din 1857 a distrus ceasul medieval, iar în 1861 a fost montat un ceas realizat la Praga. Roțile dințate ale ceasului erau montate într-o structură de lemn și erau mișcate de scripeți și greutate. Ceasul era tras zilnic de un ceasornicar plătit de primărie, pentru că organizarea bună a timpului era considerată o chestiune de interes public.

Datorită acestui ceas, bistrițenii, fie ei sași, români, maghiari sau evrei, au învățat punctualitatea încă din secolul al XIX-lea. Incendiul din 2008 a distrus ceasul praghez, iar în turn s-a montat, în 2010, un orologiu modern. Actualul ceas are o tehnică digitală, la nivelul secolului al XXI-lea, dar cadranul vizibil orașenilor a păstrat modelul vechiului ceas.

Azi, pentru toți, timpul a devenit tot mai prețios, adică tot mai bine măsurat și organizat. La Bistrița am știut să organizăm firesc timpul și nu trebuie să pierdem această deprindere care a îmbinat munca bine organizată cu bucuria timpului liber.

știati că...

Răsăritul soarelui se numea *zoritul de ziuă* sau *revărsatul de ziuă*. La ora 12, la amiază, se spunea și *prânz la cruce*, adică soarele era în mijlocul sau în crucea cerului (se imagina o cruce cu brațe egale). Când soarele scădea la jumătatea distanței pe bolta cerească, momentul se numea *chindia* sau *cina mică*, iar în timp modern suntem între orele 16-17. La asfințit, adică la soare apune, avem cina.

să descoperim

- Care sunt primele metode de măsurare a timpului?
- Când apar primele ceasuri în turnul Bistriței?
- Ce mecanism are actualul ceas din turn?

hai să dezbătem !

Noi măsurăm timpul în funcție de poziția dintre pământ și soare, iar ora 12 trebuie să marcheze momentul în care soarele ajunge în mijlocul bolții cerești. Din această cauză se acceptă diferențe convenționale între orele unor locuri diferite, noi numim aceste corespondențe de ore *fus orar*. În Europa sunt patru fusuri orare diferite, în România diferența de fus orar față de Ungaria este de o oră, iar față de Marea Britanie de două ore. Oare acest lucru înseamnă că, dacă merg spre Budapesta, voi avea, atunci când ajung la destinație, o oră în plus? În cazul în care vin de la Viena la Bistrița voi pierde o oră după ce trec granița dintre Ungaria și România?

portofoliu

Urmăriți cum funcționează actualul ceas, prin câte bătăi sunt indicate sferturile și jumătățile de oră sau ora exactă.

repere cronologice

1519/1521
Primul ceas

1534
Un nou ceas

1861
Un alt nou ceas

2010
Actualul ceas din turn

Domnitorul Petru Rareș

14. Bistrița și Coroana Moldovei

citat

Ioan Voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei.

Scrie domnia mea la ai noștri buni prieteni și vecini de aproape, birăului și șoltuzilor și pângarilor de acolo: cum veți vedea acesta carte a noastră, voi să spuneți tuturor neguțătorilor voștri să vină în țeara domniei mele cu mărfuri a vinde și a cumpăra; și oamenii domniei mele, asigurarea să poată umbla de aici acolo cu mărfuri, precum a fost de demult. Și să nu se teamă nimeni de nimic căci va merge în pace și n-are să aibe nimeni nici o stricăciune. Aceasta dau a știre domniei voastre.

Scrisoarea lui Ioan Vodă cel Cumplit 5 mai 1572

Știindu noi de multă vreme prieteșugul domniile voastre și aducându-ne aminte cum până acum de câte trebe ale noastre am poftit pre dumneavoastră nice de unele nu ne-ați frântu voia, nice v-ați apărat, ce întru tot v-ați aflat dumniavoastră cu prieteșug bun și cu slujba după pofta noastră și acum asigurarea prilejuindu-ni-se noauă a face iznoavă niște case de piatră den temelie aici la Suceava și neaflându-se meșteri buni la noi în țară ca să poată lucra bine la uși și ferești și la bolte, cum știm că lucrează meșterii dumnilorvoastre poftim pe dumneavoastră ca pre ai noștri buni prietini să ne faceți bine și la aiastă treabă cu doi meșteri pietrari, nu pentru altu lucru, ce numai să arate cestor meșteri ce sântu aici și doi meșteri iarăși olari să fie de învățătură cestor olari de aici să facă cărămidă.

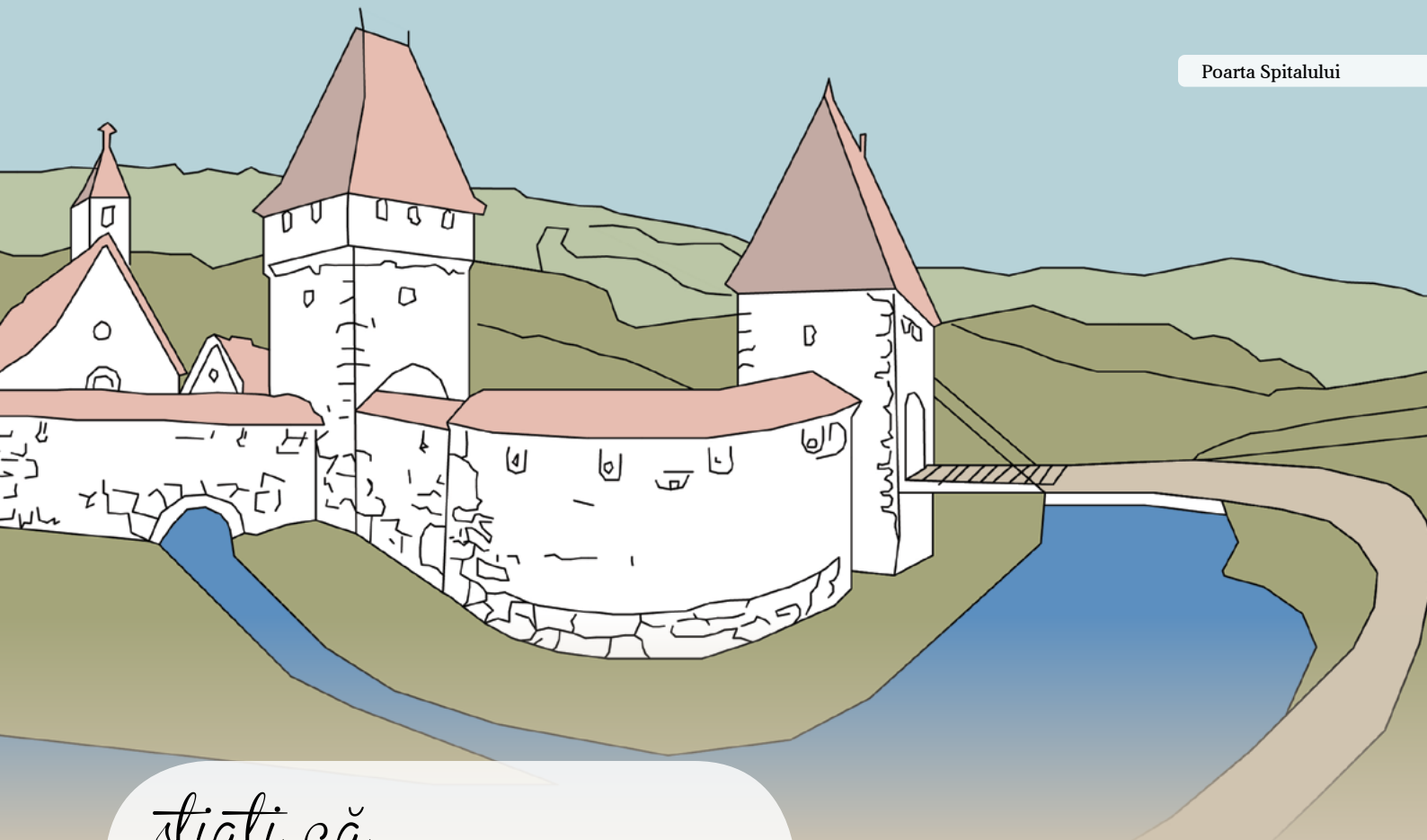
Scrisoarea lui Vasile Lupu către bistrițeni din 1643

Timp de secole Bistrița a fost o punte între centrul Transilvaniei și Moldova, aceasta „se afla - cum afirmă un document - tocmai la hotarul Moldovei și în gura moldovenilor”. Prin poziție și evoluție, cele două regiuni au interferat și s-au influențat pe multiple planuri. Odată cu încheierea statului românesc de la est de Carpați, Bistrița cu o structură deja urbană, beneficiară de privilegii și cu o activă pătură de meșteșugari și negustori, va profita de vecinătatea cu capitalele Moldovei, Baia, mai apoi Suceava, pentru a furniza articole ale breslelor și a achiziționa mai ales animale și cereale. Calea cea mai frecventată peste Carpați, dinspre Ardeal era pe la Bistrița și Rodna, trecând peste Cucureasa la Câmpulung și Suceava. La fel de vechi, chiar dacă mai puțin frecventat era drumul prin pasul Tihuța, prin ținutul Dornelor. Acestea erau completate de o serie de poteci și drumuri secundare care evitau punctele de vamă, cunoscute de către localnici. Aceste rute erau conectate și cu marilor drumuri comerciale din Europa Centrală și de Est, devenind până în a doua jumătate a secolului al XIV-lea o parte a drumului ce lega Marea Baltică cu Dunărea de Jos și, de aici, cu Orientul.

Acordarea dreptului de târg, la Bistrița în 1353, prin scutirile de vamă și alte taxe sau îngrădiri au fost de natură a încuraja legăturile comerciale, după cum privilegiile și scutirile de vamă, pentru anumite produse, stimulau circulația mărfurilor și negustorilor. Matia Corvin acorda o serie de înlesniri negustorilor care veneau cu mărfuri în Transilvania.

Același Lăpușeanu îi anunța pe bistrițeni despre lucrările de întreținere a drumurilor prin munții Suhardului și Bârgăului, și despre ridicarea unui adăpost pentru călători. Varietatea mărfurilor și serviciilor oferite de către bistrițeni domnilor și boierilor moldoveni este extrem de diversificată, de la produse ale breslelor: arme, praf de pușcă, vase, podoabe, unelte, țesături, piese de îmbrăcăminte, materiale de construcții, leacuri, etc. Pentru ele se ofereau cai de rasă, vite, porci sau bani. Într-un singur rând vodă Lăpușeanu trimite spre vânzare la Bistrița 70 de vite și 295 de porci. Erau ceruți în repetate rânduri meșteri pricepuți pentru edificarea de cetăți, curți boierești, biserici și mănăstiri: pietrari, dulgheri, cărămidari atât pentru ridicarea de construcții cât și pentru a-i învăța pe localnici tainele meșteșugului. Nu lipsesc nici disputele de hotar sau încălcările de moșii pentru care se instituie comisii de anchetă menite să restabilească dreptatea pentru că - așa cum afirmă un document adresat judei Bistriței - „Dumneavoastră sunteți deprinși cu meșteșugul păcii, nu cu al războiului”.

Tratatul de alianță dintre regele Ungariei Matei Corvin și domnul Moldovei Ștefan cel Mare, pe lângă prevederile legate de libertatea comerțului pentru negustorii din cele două țări și angajamentul reciproc în lupta cu Imperiul Otoman, acorda domnitorului moldovean două cetăți, cu moșiile lor, în Transilvania, Cetatea de Baltă și Ciceul. Stăpânirea celor două domenii a contribuit la întărirea legăturilor dintre românii de pe cele două versante ale Carpaților, atât prin prezența demnitarilor moldoveni în numitele cetăți cât și prin efortul de fortificare a bisericii ortodoxe prin construirea de lăcașuri de cult, la Vad, la Ciceu, la Feleac, pe seama cărora au fost dăruite moșii și cărți liturgice și așezarea unui episcop în ctitoria de la Vad. Această stăpânire se va menține și sub urmașii acestuia, până la 1553. Mai mult, Petru Rareș, intervenind în disputa dintre Ioan Zapolya și Ferdinand de Habsburg privind stăpânirea Transilvaniei, mai primea, din partea celui dintâi în schimbul sprijinului militar, cetatea Ungurașului și Bistrița. Bistrițenii refuză instalarea de pârăcalabi moldoveni în cetate fapt pentru care Rareș le scria că Zapolya „ni-a dat de veci pentru dragostea lui de frate, Bistrița, cu comitatul ei și cetatea Ungurașului, și să știți că bucuros vă iau supt ocrotirea și apărarea noastră; vă voi milui în tot chipul și să nu vă temeți căci vă voi ține cu legea cu care v-au ținut și cei de mai înainte domni ai voștri”. Au urmat un șir de expediții și asedii ale moldovenilor asupra Bistriței, cei din cetate fiind împărțiți în două tabere: unii fiind susținători ai lui Ferdinand, alții trecând de partea lui Zapolya și implicat a lui Rareș. În această confruntare, doi dintre cei mai distinși reprezentanți ai patriciatului bistriței Andreas Beuche și Wolfgang Forster au pierit, primul spânzurat în piața orașului, fiind acuzat de trădare, cel de-al doilea ucis, pe baza unei mărturii mincinoase, de către Petru Rareș. În urmă, bistrițenii devin parteneri loiali domnului moldovean, plătind cenzul de 1000 de florini și susținându-l în perioada dificilă a refugiului, împreună cu familia, de la Ciceu.

știati că...

Datorită faptului că Petru Rareș a stăpânit Bistrița, în stema orașului din perioada interbelică, dar și în stema actuală a fost adăugat, lângă simbolurile vechi și capul de bour din stema Moldovei

Correspondența intensă dintre autoritățile orașului Bistrița și domnitorii Moldovei l-a făcut pe Nicolae Iorga să afirme că „o bună parte din istoria Bistriței este și istoria noastră și puține arhive cuprind mai multă viață vie, colorată, zilnică românească decât arhivele bistrițene”.

să descoperim

- Ce relații s-au dezvoltat între bistrițeni și moldoveni în perioada medievală?
- Care sunt domeniile administrate de domnitorii Moldovei în Transilvania?
- Cum a reușit Petru Rareș să stăpânească Cetatea Bistriței?

hai să dezbătem !

Domnitorul Alexandru Lăpușeanu propunea să se organizeze șapte târguri anuale, desfășurate alternativ la Baia și Bistrița. Pentru a încuraja comerțul și a asigura siguranța transportului se întreprindeau lucrări de întreținere și paza drumurilor. Căutați pe hartă drumurile care legau cele două versante ale Munților Carpați, mai sunt azi valabile? Cine câștiga din aceste legături?

portofoliu

Organizați o excursie până la Cetatea Ciceului și încercați să realizați poze cât mai frumoase cu ruinele acestui loc încărcat de istorie. Albumul alcătuit cu cele mai reușite imagini încercați să-l promovați prin mijloacele noilor tehnologii.

repere cronologice

1474

reprezentantul domnitorului
Stefan cel Mare merge în
Cetatea Ciceului

1535

Ferdinand de Habsburg
recunoaște stăpânirea lui
Petru Rareș la Bistrița

1529

Petru Rareș cere
bistrițenilor supunere

1540

bistrițenii îl sprijină pe
Petru Rareș după pierderea
tronului Moldovei

Stema fierarilor bistrițeni

15. Fierarii

În cetatea Bistriței, meșteșugul prelucrării metalelor a avut un rol deosebit de important. Fierarii sunt organizați într-o breaslă din secolul al XV-lea, iar în 1467 sunt consemnați între patricienii importanți ai orașului.

Emblema fierarilor era alcătuită din uneltele pe care aceștia le produceau, adică: sape, coase, potcoave și ciocane de fierărie încadrate de doi lei ridicați în picioare, iar în partea superioară era reprezentat capul de struț cu potcoavă în cioc, din stema orașului. Breasla fierarilor avea în grijă unul dintre turnurile cetății și dotarea cu arme a cetățenilor orașului.

Numărul mare de cereri pentru produsele din metal a determinat apariția unor specializări noi și formarea unor branșe mai mici, specializate cu produse de nișă, adică cerute de o clientelă mai pretențioasă. Astfel, pe lângă fierarii care produceau unelte pentru alte meserii, sunt amintiți și lăcătușii care produceau încuietori, lacăte și chiar ceasuri. Emblema acestora era alcătuită dintr-o cheie, ca simbol al activității lor foarte delicate.

Cu timpul, meșteșugarii bogați renunță la exercitarea meseriei lor și se dedică afacerilor comerciale, doar numele amintind de profesia lor de odinioară. Purtătorii acestor meserii, se pretau cel mai bine la vinderea produselor breslelor și devin cei mai cunoscuți reprezentanți ai orașului. Între anii 1403-1526 în sfatul orașului sunt atestați: *măcelarii cu 2 juri și 7 jurați, blănarii - 2 juri și 6 jurați, croitorii - 1 jude, 7 jurați, tăbăcarii - 1 jude, 5 jurați, curelarii - 1 jude, 3 jurați, cizmarii, aurarii (Goldschmied, Aurifaber) și fierarii - 3 jurați, iar berarii cu 2 jurați.*

Meșterii metalurgi sunt atestați prin turnătorii de cuie și de clopote, iar din rândul lor se specializează și săbierii, cuțitarii și armurierii care trebuiau să controleze impecabil modalitatea de călire a metalului. Ei produc în secolul al XVI-lea bombarde și arhaice puști de mână (*pixidibus barbatis*), plumbi și ghiulele de calibru diferite (*globulos ferreos*). În zona Pasajului VII, cunoscut sub numele de *Pasajul Salpetrului*, se producea praful de pușcă în mai multe sortimente și în cantități considerabile care permite exportul spre Moldova. Pulberăria se păstra în bastionul aflat în apropierea râului, iar atelierul care producea acest explozibil medieval era numit *moara de pulbere*.

Tot meșterii în metal produceau și vasele, cămile, tacâmurile, tecile, mânerle decorative și chiar evantaiele doamnelor, dar, în multe cazuri, se colabora și cu alte meșteșuguri. Cei care lucrau în metale prețioase alcătuiau breasla aurarilor și argintarilor fiind considerați o elită mai artistică a specializării.

Cositorarii realizau piese apropiate de cele ale bijutierilor, dar nu lucrau în metal prețios. Căni decorate cu scutul cositorarilor din Bistrița se păstrează în colecțiile muzeelor din Transilvania. Lada de breaslă a cositorarilor bistrițeni de la Muzeul Județean are următoarea inscripție: *Prea cinstit (venerabil) Carolus Theil tatăl breslei, Daniel Caroli tatăl calfelor, Michael Ast asesor, Samuel Stor cositorar asesor, Michael ajutor de cositorar.* De fapt, traducerea inscripției ne indică numărul membrilor și ierarhia celor care practicau acest meșteșug în preajma anului 1800.

Din rândul acestor meseriași de foarte bună calitate s-au dezvoltat, în secolul al XIX-lea, inginerii care se specializează în școlile vremii și participă la construirea rețelelor moderne de drumuri, poduri, căi ferate sau a motoarelor utilizate în toate ramurile industriei noi.

În Bistrița, balustradele de fier forjat ale balcoanelor din centrul istoric, feroneria porților istorice și coronamentele metalice ale acoperișurilor vorbesc despre acest meșteșug tradițional al bistrițenilor.

Fabricile care prelucraază metalul la Bistrița continuă, într-o formă nouă, meșteșugul adaptării fierului la nevoile oamenilor și *mișcă orașul*, adică îi asigură și pe mai departe prosperitatea.

citat

„În anul 1673, Petru Ștefan, domnul Moldovei, cere bistrițenilor „2000 sulii ușoare, pentru cavalerie, sau, mai bine, din Bistrița să fie trimiși în Moldova vreo șase-șapte maștri de sulii”.

(Nicolae Iorga - *Documente românești din arhivele Bistriței*)

„În anul 1653 sunt trimise din Suceava la Bistrița „șese puști de oțel, și la acestea să lucreze zi și noapte, ca să le gătească de vreme”.

(E. Hurmuzaki - *Documente privitoare la istoria românilor*)

Legăturile sociale dintre membrii breslei erau foarte puternice. Petrecerile organizate cu prilejul primirii noilor membri în breaslă, a primirii ucenicilor, erau ocazii de veselie pentru toți membri breslei. Cea mai frumoasă serbare avea loc cu prilejul alegerii staroștilor, când participau toți meșterii împreună cu soțiile lor.

(Ancuța Berendea - *Breslele meșteșugărești*)

știati că...

Datorită faptului că struțul putea să digere orice, inclusiv fier, breslele medievale ale fierarilor sau metalurgilor foloseau drept blazon această pasăre cu potcoavă în cioc, așa cum apare, spre exemplu, în orașul Leoblen din Austria. Probabil tot din această cauză blazonul fierarilor bistrițeni a fost combinat cu acest simbol din stema orașului.

să descoperim

- Care sunt principalele meserii care presupuneau prelucrarea fierului în burgul Bistrița?
- Ce produceau fierarii bistrițeni?
- Ce importanță are această ocupație în dezvoltarea orașului?

hai să dezbătem !

Aurul și argintul sunt considerate metale prețioase pentru că nu-și pierd strălucirea în timp. Fierul se degradează în timp, dar are o rezistență/duritate mai mare față de metalele prețioase amintite. În acest context, ce metal este mai important pentru confecționarea uneltelor? Pentru realizarea monedelor ce metale se pot utiliza? Care sunt avantajele și dezavantajele acestor metale? După această dezbatere putem să explicăm de ce a dorit Carol I, rege al României, să-și confecționeze coroana regală din oțelul tunurilor care au adus victoria în războiul de independență al românilor?

portofoliu

Organizați o vizită în una dintre fabricile bistrițene care prelucrează metale și încercați să înțelegeți provocările acestei tehnologii coordonate de ingineri.

repere cronologice

1430

Sunt turnate primele clopote ale Bisericii Sfântul Nicolae

1775

S-au turnat clopotele școlii catolice

1555

Se turnau clopote în Bistrița

19...

S-au turnat clopotele Bisericii Sfinții Trei Ierarhi

16. Umanismul și reforma

Umaniști la Bistrița

citat

Începând cu veacul al XVI-lea, sub influența Reformei, apar manifestări umaniste și în mediul orășenesc ... Spre deosebire de centrele umaniste de la curțile episcopale, aflate cu precădere sub influență italiană, centrele orășenești au raporturi mai strânse cu lumea germană. Un rol important în răspândirea ideilor umaniste l-au avut școlile orășenești, ca celea de la Brașov, Sebeș, Cluj, Oradea, Bistrița, Sibiu etc.

(Ioan Aurel Pop – *Istoria Transilvaniei medievale*)

Principele Bethlen, ... a fost nu numai un campion convins al toleranței confesionale, ci și un promotor mărinimos al culturii și științei. Din cei 22 de studenți din Transilvania care studiau în 1617 la Heidelberg, 6 erau bursieri ai principelui. ... A înființat o școală superioară și o bibliotecă și a invitat la Alba Iulia poeți și muzicieni germani, aurari vienezi, precum și artiști de la Veneția.

(Paul Lendvai – *Unguri*)

În secolul al XVI-lea, în Occident, odată cu dezvoltarea orașelor și a școlilor, se constată o dezvoltare a științelor umaniste și o desprindere treptată de tutela bisericii romano-catolice. Principiul medieval de gândire bazat pe credință (*crede și nu cerceta*) este înlocuit cu principiul demonstrației logice (*cercetează pentru a crede*).

La Bistrița, noile idei ale umanismului pătrund odată cu formarea unor tineri în școlile din Cracovia, Padova, Basel sau Paris și completează școlile patricienilor din oraș. Prima școală atestată la Bistrița este menționată în 1388, iar în rândul patricienilor sași sunt menționați, în jurul anului 1500, intelectuali precum David Literatus civis, sau Ioan (Johannes) Literatus civis. Datorită activității acestor dascăli, cetățenii apreciază tot mai mult importanța educației, iar în 1565, în Piața Centrală, lângă biserica proaspăt renovată în stilul renașterii, a fost ridicată o nouă școală.

Cu acest spirit critic și pragmatic cetățenii dezbat și principiile religioase, dar clerul Bisericii Romano-Catolice nu este dispus să accepte modificări ale cultului, iar biserica rămâne atașată valorilor tradiționale. La Wittenberg, Martin Luther afișează pe porțile catedralei mai multe principii prin care trebuia să se reformeze Biserica Romano-Catolică. Cu aceste principii se formează Biserica Luterană, organizată în spațiul german pe bazele Confesiunii de la Augsburg (Biserica Evanghelică C.A.). Orașele cu populație germană din Europa, legate între ele printr-o viață economică activă, acceptă treptat această reformă religioasă, iar Bistrița nu este o excepție. Clerul catolic bistrițean a rămas departe de reformă până în 1541, când moare preotul Johann Teutsch, un oponent hotărât al reformei. Michael Fleischer împreună cu umanistul Christian Pomarius susțin dezbaterile religioase și curentul reformator se impune în comunitate prin elita școlită în spațiul german, acum luteran. În 1543 icoanele și altarele secundare din biserica parohială sunt înlăturate, iar Biserica Romano-Catolică, cu hramul Sfântul Nicolae, devine, de acum înainte, Biserica Evanghelică. Un an mai târziu, în 1544, curentul reformist început la Bistrița se impune tuturor sașilor din Transilvania prin hotărârea adoptată de reprezentanții sașilor adunați la Mediaș.

La Bistrița activează acum personalități umaniste ale Transilvaniei, Christian Pomarius organizează arhiva orașului, iar apoi lucrează în același domeniu și la Sibiu și Brașov. Pomarius este, printre altele, autorul primei hărți a Bistriței, realizată în preajma anului 1550.

Reformistul Francisc David, după moda umanistă a vremii, și-a latinizat numele în Davidis, a fost rectorul gimnaziului catolic din Bistrița unde acceptă cultul luteran. Sub influența ideilor umaniste ale epocii, el are un rol important în organizarea bisericii calvine din Cluj și este considerat fondatorul bisericii unitariene din Transilvania.

Într-un asemenea mediu umanist și reformist, ordinele catolice sunt alungate în 1556 din oraș, iar vechile mănăstiri se ruinează. O parte dintre maghiarii din Transilvania au adoptat, prin intermediul nobilimii, calvinismul și unitarianismul, dar secuii rămân, în cea mai mare parte, catolici.

Românii ortodocși erau în afara acestor schimbări care afectau doar credincioșii Bisericii Romano-Catolice, dar apar și încercări de atragere a celor mai numeroși locuitori ai Transilvaniei spre noile confesiuni. În acest context, după principiile reformatoare încep să apară și primele traduceri ale textelor religioase în limba română, față de textele slavone utilizate în mod tradițional în Biserica Ortodoxă. Prima carte tipărită în limba română a fost Catehismul de la Sibiu din 1544, care reprezintă o încercare de atragere a românilor spre luteranism. Prima tipăritură românească și cu alfabet latin este o culegere de Cântece religioase calvine din 1560, iar în 1582, la Orăștie, apar și primele încercări de tipărire în limba română a Bibliei. Traducerea integrală a Bibliei în limba română, ca răspuns la aceste presiuni de modernizare din partea Bisericii Ortodoxe, s-a realizat în 1688, la București. Cu excepția unor convertiri personale, românii nu aderă, deocamdată, la aceste dezbateri și curente reformatoare.

știati că...

Christian Pomarius este unul dintre marii umaniști din Transilvania, el a locuit în casa din Piața Centrală numărul 30, cunoscută sub numele de *Casa Andreas Beuchel* sau *Ioan Zidarul*.

Reforma religioasă la sași a determinat și eliminarea sau acoperirea cu tencuială a picturilor din biserici, așa s-a întâmplat și în Biserica Sfântul Nicolae devenită Biserica Evanghelică. Lucrările de restaurare din ultimii ani au pus în valoare fragmente de pictură anterioare reformei din 1543.

să descoperim

- Ce a determinat dezvoltarea umanismului în Bistrița?
- Care sunt consecințele dezvoltării umanismului?
- Care sunt implicațiile religioase ale schimbării gândirii în epocă?

hai să dezbătem !

În perioada medievală, în Occident se utiliza în scris limba latină, iar în Orient se utilizau limba greacă și limba slavonă. Reformele secolului al XVI-lea impun utilizarea limbilor naționale și, treptat, se pun bazele culturilor naționale. Ce avantaj exista în perioada în care majoritatea savanților utilizau limbile clasice și ce dezavantaje derivau din acest fapt? Care este avantajul și dezavantajul utilizării limbilor numite vernaculare sau, mai târziu, naționale? Azi este nevoie de o limbă pe care să o înțeleagă cât mai mulți oameni?

portofoliu

Christian Pomarius se pare că a reușit să realizeze un plan al orașului Bistrița pe la anul 1550; cât de dificil credeți că este să facem un asemenea demers? Alcătuiți echipe din 3-5 elevi și încercați să realizați un plan al școlii voastre sau al unui monument istoric.

repere cronologice

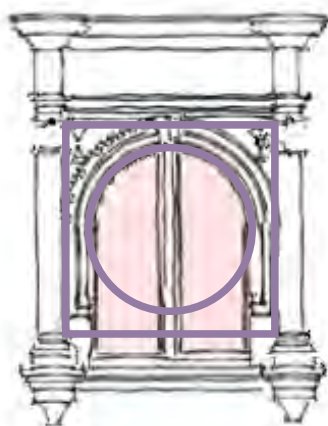
1388
Prima școală

1544
Catehismul românesc

1543
Reforma luterană
în Bistrița

1688
Biblia de la
București

17. Casa Argintarului

Geometria ferestrelor
renascentiste

citat

„ Producția argintarilor, prevalent sași, din orașele transilvănene poate fi urmărită mai ușor, ca și aceea din perioadele precedente, cu ajutorul potirelor, folosite și în cultul bisericilor reformate. Structura lor tradițională, compusă din talpă polilobă, picior, fusuri cu nod și cupă cu suport, rămâne nemodificată. Inovațiile privesc exclusiv elementele decorative. ... Înflorirea continuă a atelierelor de argintari transilvăneni se explică, apoi, nu numai prin comenzile din partea clienților locali, ci și prin cele primite din Moldova și Țara Românească.

(Virgil Vătășianu – *Istoria artelor europene*)

Raporturile calculate la ferestrele renașcentiste pun în evidență o geometrie determinată de intersecții și relații între forma echilibrată a pătratului și forma cercului. Această geometrie a impus, spre exemplu, inclusiv înălțimea de la care a început suprafața profilată de pe interiorul ferestrei, cu alte cuvinte, fiecare detaliu este calculat pentru a obține o formă estetică.

(V. Duda, Gh. Măndrescu – *Considerații privind arhitectura*)

În secolele al XV-lea și al XVII-lea, în Bistrița s-au dezvoltat mai multe meserii care au asigurat prosperitatea întregii regiuni. Aurarii și argintarii alcătuiau una dintre breslele respectate ale orașului în care meșteșugul și esteticul se îmbinau pentru realizarea unor bijuterii și lucrări de artă prețioasă.

Aurarii sunt atestați la Bistrița începând cu secolul al XV-lea, când încep să fie atestate în zonă mai multe piese din metal prețios. Meseria prelucrării aurului și argintului de dezvoltă în special după 1475, când minele de metale prețioase din Rodna au fost trecute, de regele Matia Corvinul, în administrarea orașului Bistrița. Investitorii medievali ai Europei încep să fie interesați de investiții în aceste mine, printre aceștia se numără și familia Fuger, cea mai bogată familie de negustori din Imperiul Romano-German.

Între anii 1403-1526 sunt atestate, între familiile patricienilor bistrițeni, și numele unor aurari - *aurifaber*, adică meșteșugari în aur. Aurul este un metal prețios, mai scump decât argintul, dar se pare că vesela din argint are un efect benefic asupra apei deoarece favorizează păstrarea proaspătă a acesteia. Din această cauză în perioada medievală era preferată vesela din argint, dar, uneori, din considerente financiare, se utiliza și vesela din cupru și aluminiu.

Bijuteriile din metale prețioase erau turnate în forme de ceară sau din piatră, iar ultimele ornamente se realizau, manual, prin batere, incizie, perforare, șlefuire și lustruire.

Breasla aurarilor a fost una dintre breslele puternice ale orașului, pe latura nordică a burgului aurarii au construit unul dintre turnurile cetății, iar actualul Pasaj II, se numea *Pasajul* sau *Strada Aurarilor* (Gold...).

În Bistrița, pe strada Dornei, la numărul 5, se păstrează una dintre cele mai frumoase case ale vechiului oraș, cunoscută sub numele de *Casa Argintarului*. Casa a fost locuința unuia dintre patricienii bistrițeni din secolul al XVI-lea. Numele de *Casa Argintarului* a fost ales în secolul al XX-lea, datorită faptului că una dintre ferestrele de la parterul casei este decorată cu două potire, adică un simbol al aurarilor sau argintarilor.

Casa a fost construită între anii 1560-1563 de echipa meșterului Petru Italus de Lugano, care a lucrat, în perioada respectivă, la reabilitarea și înfrumusețarea bisericii din Piața Centrală. Toate elementele de pietrărie care decorează fațada, chenarele ferestrelor și ale porții principale sunt specifice Renașterii italiene. Casa Argintarului este una dintre cele mai frumoase case de patrician, realizată în stilul Renașterii din România.

La parter, sub bolți de cărămidă, era amenajat atelierul, iar la etaj erau amenajate camerele de locuit. În sala mare de la etaj proprietarii își petreceau cea mai mare parte a timpului. Lângă ferestre, în grosimea peretelui, sunt amenajate băncuțe, unde femeile casei puteau să coase la lumina naturală.

Acum, casele din Bistrița primesc un confort comparabil cu cel din case de azi. Ferestrele de dimensiuni mai mari permit o iluminare mai bună a interioarelor. Pereții, bine luminați, sunt decorați cu picturi sau sunt ornamentați cu pânze pictate. Mobilierul cuprindea câteva piese utilizate și în prezent: masă cu scaune cu spătar, ladă și dulap. Piese de mobilier sunt decorate cu suprafețe sculptate.

Încălzirea camerelor se realiza prin intermediul unor sobe din cahle ceramice decorate și ele cu scene de epocă sau cu motive florale. Pavimentul era din cărămidă, iar planșeul încăperilor amenajate pentru locuit era acoperit cu scândură și grinzi de lemn.

Datorită frumuseții sale, Casa Argintarului a fost păstrată integral din secolul al XVI-lea până azi, și continuă să ne impresioneze cu proporțiile bine calculate de meșterii renașterii. Raportul dintre înălțimea și lățimea casei, dar și dimensiunile ferestrelor și ușilor, au fost calculate printr-o geometrie care combină formele perfecte ale cercului și pătratului. Acest raport al dimensiunilor casei se numește *divina proporție* sau *raport de aur*, iar în istoria arhitecturii se consideră că oferă dimensiunea perfectă a unei clădiri. Principiul a fost folosit la toate construcțiile importante din Renașterea italiană.

Argintarii și aurarii din Bistrița au reușit să determine apariția unui meșteșug cu prestigiu care continuă și în prezent prin atelierelor bijutierilor.

știati că...

O piesă religioasă din aur, realizată în 1506 pentru parohul Blasius de la Bistrița, este păstrată printre piesele valoroase ale muzeului de istorie din Budapesta.

Tradiția istoriografică românească a numit casa de pe strada Dornei numărul 5, *Casa Argintarului*, iar în istoriografia germană a fost numită *Casa Aurarului*.

să descoperim

- Ce știți despre meseria de argintar sau aurar?
- De ce a fost păstrată neschimbată Casa Argintarului?
- Cum descrieți arhitectura acestei case?

hai să dezbătem !

În Renaștere pătratul și cercul sunt considerate forme geometrice frumoase și echilibrate. Artiștii au combinat aceste forme geometrice pentru a obține lucrări desăvârșite. Ce avantaje prezintă aceste forme geometrice? Ce dezavantaje există în combinarea lor?

portofoliu

Casa Argintarului are interioare autentice din secolul al XVI-lea, ce ziceți de o invitație pentru prieteni în sufrageria unui patrician din perioada Renașterii? Alcătuiți o mică prezentare a colecției din acest obiectiv de patrimoniu sau o prezentare a proporțiilor interioarelor.

repere cronologice

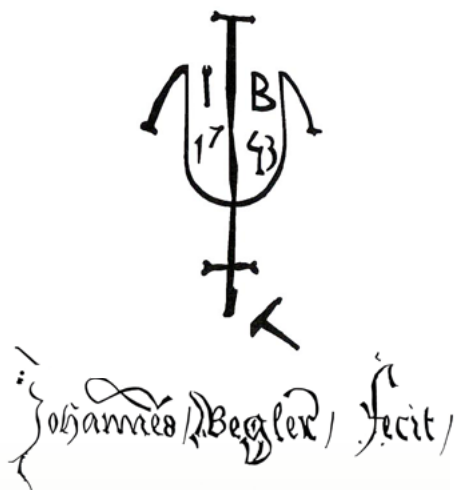
1403
Menționați aurarii

1506
Piese din aur

1465
Breasla aurarilor

1563
Casa Argintarului

18. Artă și meșteșug

Semnătura meșterului
Johannes Begler

citat

„
Omul dispare, opera rămâne.
(Lucrețius)

În expoziția permanentă a Muzeului Național Maghiar din Budapesta se află o piesă de argintărie liturgică medievală (argint, pe alocuri aurit) de o calitate excepțională. ... Această piesă poate fi considerată „cea mai de seamă operă de argintărie ieșită din atelierele acestui orașel” și ea poartă, din fericire, câteva indicii istorice. Pe baza hexagonală sunt dispuse trei scuturi heraldice ... primul blazon, gravat cu două săgeți încrucișate, are deasupra inscripția *BLASI* (probabil Blasius) 1500 ... al doilea blazon - struțul cu potcoavă în cioc de pe stema orașului Bistrița ... cel de-al treilea scut este gravat cu fasciile și crinii din stema orașului și poartă inscripția *DE BISTRIC* (de Bistrița).

(Ciprian Firea – *Preoți parohi și artă în orașul Bistrița*)

Arta nu suportă cătușe, rețete, tipare, dar ea trebuie însușită!

(Norbert Thomae - *Der Jungbrunnen/Fântâna tinereții*)

Tradiția artelor plastice este veche în spațiul nostru, dar evoluția nu a fost tot timpul uniformă din cauza unor evenimente istorice tumultuoase care au impus schimbări radicale în viața oamenilor. Sculpturi în piatră reprezentând familii romane din secolele al II-lea – al III-lea se păstrează la Muzeul Județean din Bistrița, fiind rezultatul unor descoperiri arheologice provenite din castele romane existente în zonă. În același timp, românii au conservat o artă religioasă inspirată din arta bizantină, în care reprezentările artistice s-au limitat la picturi cu subiecte religioase.

Coloniștii sași veniți în secolul al XII-lea au adus cu ei o artă plastică specifică creștinismului occidental și, prin intermediul lor, arta și cultura orașului nostru s-au conectat în mod direct la valorile civilizației europene apusene.

Tradiția artistică a Bistriței este consemnată prin intermediul unor opere sau a unor artiști care lucrează în oraș încă din secolul al XV-lea. În Florența, Veneția, Koln, Augsburg etc., artiștii erau grupați în breasla Sfântului Luca deoarece, conform tradiției, acesta a pictat un portret al Mariei, adică avea și preocupări legate de artele vizuale. La noi este menționat, în anul 1467, în socotelile orașului, Leonardus Constructorul, iar în 1510 acesta este numit Leonardus Pictor. Numele său poate să indice originea italiană a artistului, dar, din păcate, azi nu cunoaștem operele acestui prim artist al Bistriței. Continuatorul meseriei, Gabriel Pictor, este o personalitate cunoscută în zonă și contribuie la pictarea bisericilor din preajma orașului. Artistul este amintit cu numele de Gabriel Pictor, Gabriel Sculptor sau Her Gabriel, iar în anul 1520 el a fost ales în funcția de jude al orașului Bistrița.

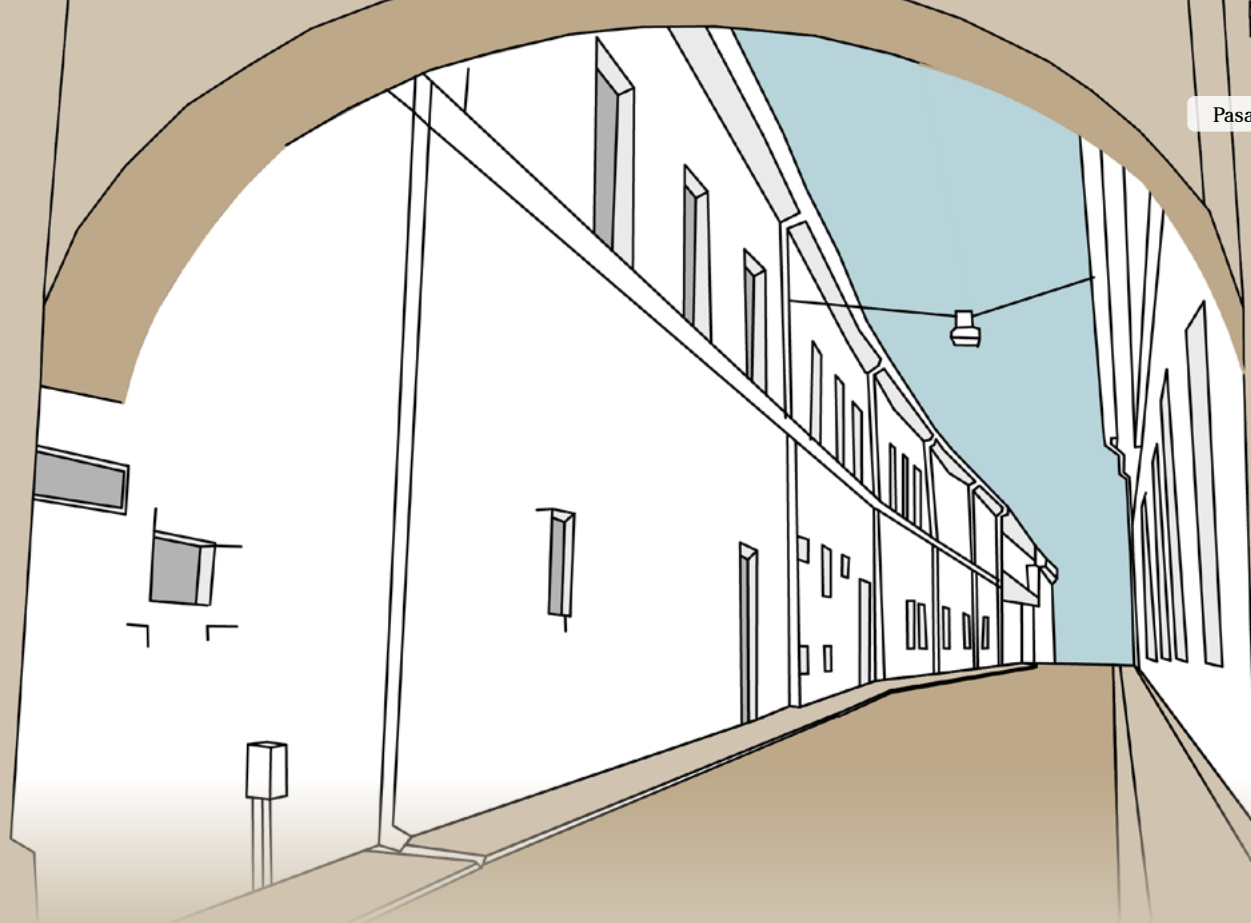
Odată cu moda Renașterii italiene, bistrițenii își doresc obiecte și lucruri care să le facă casele mai frumoase. Așa se dezvoltă meseria artiștilor de mobilier. Meșterul Anton și meșterul Johannes Begler sunt cei mai cunoscuți producători ai perioadei respective. Mândru de priceperea sa, una dintre băncile din Biserica Evanghelică, realizată în 1516, are sculptată în latină următoarea inscripție: *Johannes Begler fecit*, adică *Johannes Begler a făcut/Făcută de Johannes Begler*. Practic, aceasta este prima semnătură a unui artist bistrițean cunoscută de noi. Mobilierul era decorat prin pictare sau prin intarsié. Intarsié este o tehnică specială pentru decorarea pieselor din lemn care constă în inserarea, în structura mobilierului, a unor mici plăcuțe colorate, tot din lemn. Cu această tehnică decorul mobilierului rezistă foarte mult în timp. Mobilierul din Bistrița are o decorație geometrică pe care o întâlnim în zona Franței și apoi în ateliere din Europa Centrală și din Transilvania.

Dezvoltarea acestui meșteșug permite, în secolul al XVI-lea, gruparea artiștilor într-o breaslă care avea ca simboluri două animale fantastice ce susțin o cutie de culori, pensule și un instrument de măsurare și proporționare. Blazonul artiștilor bistrițeni se păstrează și azi pe unele bănci din Biserica Evanghelică, iar frescele bolților amintesc de intensă activitate artistică din perioada renașterii.

În secolul al XVIII-lea, Transilvania a intrat în stăpânirea habsburgilor, iar pictorii renumiți de la Viena pictează sau trimit lucrări în această provincie. La Bistrița se păstrează pânze ale pictorului Franz Anton Maulbertsch, din 1763, unul dintre cei mai importanți maeștri ai picturii barocului din Europa Centrală. Operele acestui artist se păstrează în muzee din Austria, Cehia, Slovacia, Ungaria și România. În România, pânzele sale se găsesc doar în Biserica Sfântul Mihail din Cluj-Napoca, Colecția Episcopiei romano-catolice din Alba-Iulia și la biserica romano-catolică *Sfânta Treime* din Bistrița.

În mediul rural din preajma orașului s-au dezvoltat, în secolele al XVIII-lea – al XIX-lea, artiști iconari care au îmbinat sentimentele religioase cu nivelul și preocupările țaranului român. Picturile iconarului Luca din Iclod sunt apreciate pentru evlavie subiectelor sale, iar icoana Maria cu Pruncul Iisus de la Mănăstirea Nicula a fost considerată, din secolul al XVIII-lea, „icoană făcătoare de minuni”. Un relief care reproduce această operă artistică se află pe o clădire de pe actuala stradă Gheorghe Șincai, așa numita *Casa Icoanei*. Picturile bisericilor de lemn și icoanele pe lemn sau pe sticlă păstrate la Protopopiatul Ortodox Bistrița oferă o completare a preocupărilor artistice din zona noastră.

Artiștii bistrițeni din secolul al XX-lea s-au format, în cea mai mare parte, în cadrul Universității de Artă din Cluj-Napoca și au reușit să se organizeze într-o asociație a artiștilor plastici deosebit de activă care susține un program expozițional neîntrerupt la Galeria *Arcade 24* din Piața Centrală.

știati că...

În anul 1467, când la Bistrița este amintit un artist local cu numele Leonardus, viitorul mare artist Leonardo da Vinci intra ca ucenic în atelierul maestrului florentin Verrocchio și începea să descopere tainele picturii.

În expoziția permanentă organizată la Casa Argintarului se află 72 de lucrări ale artistului bistrițean Norbert Thomae (1887-1977), donate de urmașii acestuia patrimoniului Muzeului Județean Bistrița.

să descoperim

- Care sunt cei mai vechi artiști bistrițeni?
- Care sunt principalii artiști bistrițeni pe care îi cunoașteți?
- Unde putem să descoperim lucrări ale patrimoniului artistic bistrițean?

hai să dezbatem !

În Biserica Evanghelică se păstrează o bancă din anul 1516 și o ușă cu intarsie din 1563; decorația oferă un exemplu de sugerare a perspectivei după regulile artei Renașterii italiene. Încercați să vedeți în mod practic cum au fost desenate și cum s-au obținut efectele unei perspective cu un singur punct de fugă prin desenarea în succesiune a unor *pătrate tot mai mici*. Credeți că puteți desena ceva similar? Oare meșterul care a făcut așa ceva era un simplu tâmplar sau un adevărat artist plastic?

portofoliu

Vizitați o expoziție de artă contemporană organizată la Galeria Arcade 24 sau atelierul unui artist plastic contemporan.

repere cronologice

1467

Artistul Leonardus

1520

Sculptorul Gabriel

1516

Johannes Begler fecit

1763

Franz Anton
Maulbertsch

Fierarul Georg Pfaffenbruder

19. La cumpăna veacurilor

La sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, Transilvania era un principat semi-autonom (tributar otomanilor) cu principii proprii, care încerca să profite de rivalitățile imperiilor din zonă (Imperiul Habsburgic și Imperiul Otoman). Locuitorii orașelor dobândesc, în această perioadă, mai multă independență, dar războaiele dese și cu sorti schimbători au micșorat veniturile acestora.

În urma victoriei de la Șelimbăr (28 octombrie 1599), Mihai Viteazul, domnitorul Țării Românești, a ocupat, pentru o scurtă vreme, Transilvania. Secuii au fost aliații de nădejde ai domnitorului muntean, dar orașele săsești s-au aliat cu taberele care le reprezentau cel mai bine interesele economice. După preluarea de către Mihai Viteazul a titlului de principe al Transilvaniei, orașele săsești s-au supus și au trimis reprezentanți în Dieta de la Alba-Iulia. Bistrița trimite 8 delegați în Dieta din 20 iulie 1600 și are un rol important în susținerea campaniei din Moldova. Breslele din Bistrița oferă, în această campanie, arme și praf de pușcă, iar legăturile cu teritoriile de dincolo de Carpați se întesesc. În oraș se păstrează *Pasajul Salpetrului* (azi, Pasajul VII), numele trimite spre vechea formulă de preparare a explozibilului - produs la noi, în oraș.

Mihai Viteazul a fixat clerului săsesc (exceptat până atunci de taxe), o taxă de 2000 de florini, suma putea să fie plătită, dar această taxă suplimentară a fost rău primită de elitele orașelor germane. Ținutul Bistriței a trebuit să plătească din această sumă 300 de florini.

În 18 septembrie 1600, Mihai Viteazul pierde Transilvania în fața generalului Georgio Basta (împuternicitul Împăratului de la Viena), iar primarul Bistriței trebuie să negocieze răscumpărarea păcii, fiind nevoit să ofere produse din partea breslelor orașului.

Secuii se opun în continuare trupelor lui Basta, iar în decembrie 1601 ocupă Bistrița și o scot din alianța habsburgilor. În oraș staționează o gardă de 200 de secui, iar armata generalului Basta se îndreaptă spre acest burg și începe asediul în 1 februarie 1602.

Asediul Bistriței începe de pe malul stâng al râului Bistrița, din zona în care se află, în prezent strandul municipal, dar artileria generalului Basta nu a reușit să distrugă zidurile de piatră ale cetății. Dar apa râului Bistrița îngheață, iar artileria se apropie de zidurile cetății, în preajma Turnului Dogarilor. După un foc concentrat, artileriștii reușesc să facă o breșă, iar mercenarii generalului Basta pătrund în cetate, apărătorii încep să se retragă speriați. Se spune că atunci fierarul Georg Pfaffenbruder a luat din atelierul său un baros și, învârtind această unealtă ca pe o armă, a zdrobit mai mulți dușmani, a rupt steagul imperial și i-a pus pe fugă pe dușmani. Bistrițenii au prins curaj și au revenit pe metereze.

Bistrița a rezistat atacului mercenarilor, dar zidurile s-au dovedit slabe în fața artileriei; pe de altă parte, și generalul Basta a înțeles că Bistrița nu este un oraș ușor de cucerit fără pierderi importante. Astfel, cele două tabere au căzut la pace, iar pentru răscumpărarea ei, bistrițenii au trebuit să plătească, în martie 1602, suma de 3200 florini.

În urma acestui conflict, orașul este afectat de ciumă și aproape un sfert din populația orașului a pierit în aceste împrejurări. Numărul breslelor scade dramatic, iar puținii membri rămași nu vor reuși să readucă orașul la înflorirea de odinioară.

În breasla cizmarilor mai rămân doar 22 de meseriași din 84 câți erau înainte de epidemie, la croitori rămân 20 din 70, la tăbăcari 9 din 67, iar la blănari 11 din 48. Scăderea populației și dispariția unui număr important din membrii vechilor bresle a determinat decăderea orașului. Principii Transilvaniei trebuie să reducă taxele în aceste zone ca să impulsioneze reconstrucția.

În 1671, în Transilvania pătrunde o armată turco-tătară care pradă ținutul și ridică noi taxe locuitorilor - așa-numita *Taxa Otomanica*. În 1686, sub pretextul oferirii protecției împotriva turcilor, se stabilesc la Bistrița trupele imperiale ale austriecilor, comandate de generalul italian Piccolomini. Pentru aceste cheltuieli de război orașul plătește, la începutul anului 1690, suma de 1464 de florini, iar în 1691 se plătea pentru iernatul trupelor imperiale în jur de 1300 florini.

Casa de Habsburg este recunoscută în 1699 ca stăpână asupra Transilvaniei de către otomani, iar în 1711 poziția acestora nu mai este contestată nici de nobilimea vechiului principat. Acum începe un nou capitol din istoria Transilvaniei, ca provincie a unui mare imperiu, care își avea capitala la Viena.

citat

Descrierea literară a fierarului Georg Pfaffenbruder:

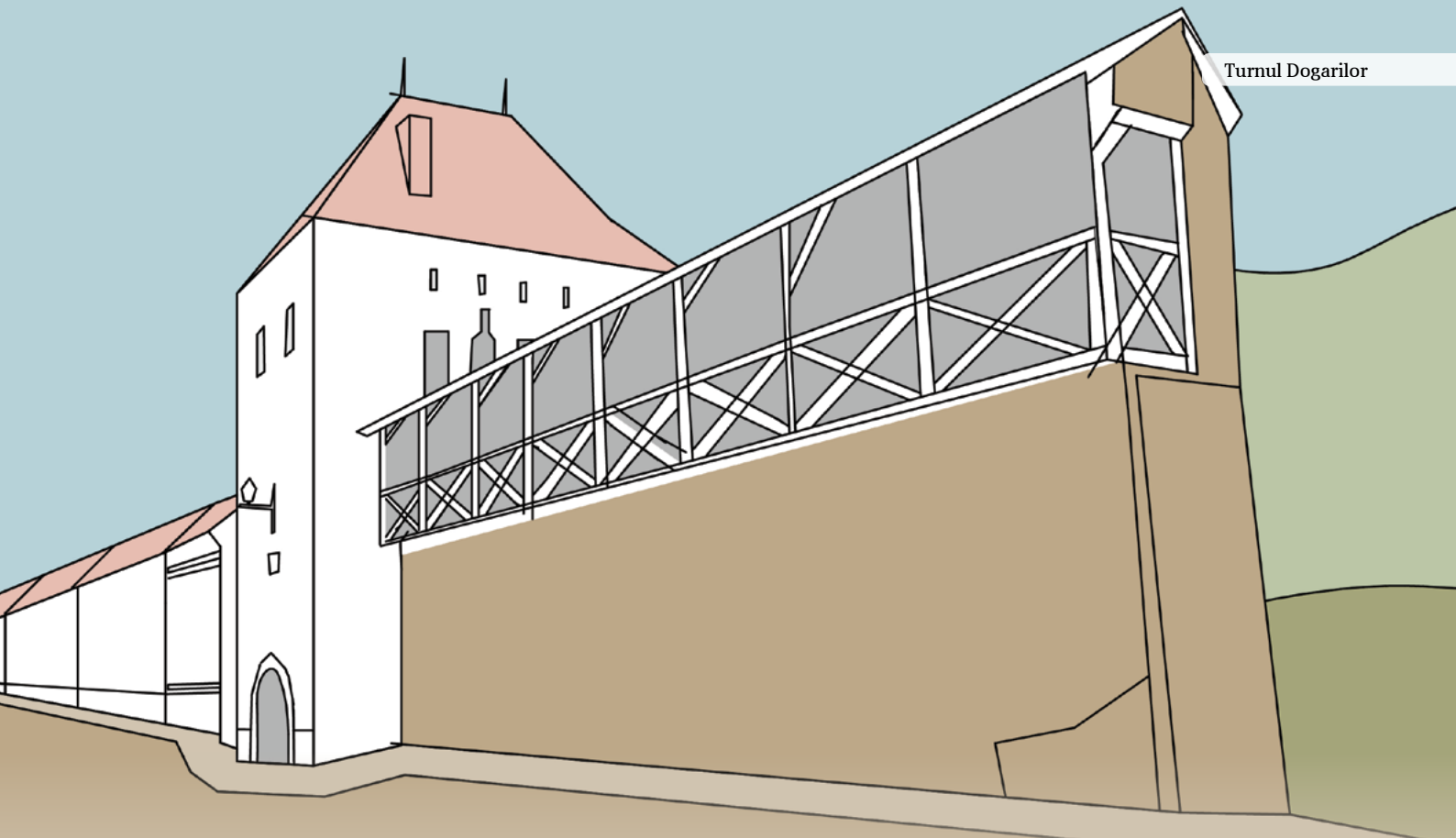
„Era un uriaș, trupul îi consta numai din mușchi. Cu venele la gât și tâmpile umflate, cu ochii înroșiți de furie, făcea ravagii cu barosul său în rândurile asediatorilor, precum diavolul”.

(Oskar Kisch- Istoria Bistriței și a ținutului Nosa)

Descrierea literară a lui Mihai Viteazul:

Sălbaticul vodă e-n zale și-n fier
Și zalele-i zăruie crunte
Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger
Iar vodă din stânga-i ajunge la cer
Și badă-i un munte.

(George Coșbuc - poezia *Pașa Hassan*)

știati că...

Fapta fierarului bistrițean a salvat orașul de la un măcel, practic, în cazul în care orașul era cucerit prin luptă, trupele primeau 3 zile drept de pradă, adică soldații puteau să jefuiască și să distrugă în voie și abia după 3 zile se reinstaura ordinea.

În urma armistițiului, Basta a promis să permită gărzii formate din secui să se întoarcă acasă, dar, după ce au ieșit din cetate, aceștia au fost masacrați.

să descoperim

- Ce legături are Mihai Viteazul cu Bistrița?
- De ce a atacat generalul Basta cetatea Bistriței?
- Cine a dobândit, în cele din urmă, controlul asupra Transilvaniei?

hai să dezbătem !

Pornind de la cele două texte în care sunt prezentate două personaje istorice, încercați să explicați dacă portretele sunt corect prezentate sau sunt exagerate. Autorii urmăresc să ne informeze corect sau să ne impresioneze? Ce se obține printr-o asemenea prezentare legendară?

portofoliu

Alcătuieți un eseu, de circa 2 pagini, inspirat de personalitățile istorice naționale sau locale prezentate în lecție.

repere cronologice

1599

Mihai devine principe la Ardealului

1602

Bistrițenii luptă cu Basta

1600

Bistrița furnizează praf de pușcă trupelor lui Mihai

1699

Habsburgii stăpânesc Transilvania

Însemnele măcelarilor

20. Casa cu Lei

Casa cu Lei a fost construită în secolul al XVIII-lea pe fosta stradă Ungurească (azi, Nicolae Titulescu, nr. 8) de un membru al breslei măcelarilor. Blazonul, alcătuit din capul unui bour încadrat de cuțitele și topoarele specifice acestei ocupații, este încadrat de doi lei afrontați (poziționați față în față) deasupra porții de intrare în imobil.

Meseria măcelăriei a fost una dintre vechile ocupații ale sașilor din Bistrița. Prima breaslă pomenită în organizațiile meșteșugărești ale orașului au fost măcelarii, în 1361. Ei cumpărau cirezi de animale în Moldova și le sacrificau în Bistrița, iar produsele rezultate erau vândute cu amănuntul, adică în produse finite. Preparatele bistrițene din carne se bazau pe două moduri de pregătire. Pe de o parte, carnea era conservată în sare, iar pe de altă parte, din 1475, odată cu administrarea de către bistrițeni a fântânilor sărate din preajma orașului, oferite acestora de către regele Matia Corvinul, preparatele sunt afumate, această resursă locală fiind valorificată la maxim. Bistrițenii nu au exportat sare spre zonele învecinate, ci, direct, preparate conservate cu sare. Afumarea cărnii amplifică procesul de conservare și, în funcție de lemnul utilizat pentru producerea fumului, se puteau obține și arome mai speciale ale bucatelor.

La Casa cu Lei se păstrează elementele tehnice ale preparării și păstrării alimentelor din carne. În camera de la parter, de la stradă, s-au descoperit, arheologic, în timpul lucrărilor de restaurare din 2012, urmele vechiului abator în care se sacrificau animalele. O vană de lemn cu jgheab orienta reziduurile spre canalul orașului, iar verigile din tavan ajutau la suspendarea produselor. În beciul casei se puneau în saramură produsele proaspete, iar între parterul și etajul imobilului era amenajată o afumătoare în care produsele erau lăsate câteva zile la fum. Interesantă este tehnica constructivă a imobilului la care toate sobele aveau aduse fumurile prin grosimea zidurilor spre încăperea boltită, destinată conservării produselor. Cu această inovație, proprietarul încălzea o suprafață mult mai mare a casei și rezolva și nevoia menținerii unei afumări constante a produselor sale.

Pe lângă produsele din carne, măcelarii obțineau materie primă și pentru alte bresle care prelucrau pieile de animale. Pielarii, cojocarii, șelarii, curelarii și cizmarii primeau, la rândul lor, de lucru în urma afacerilor măcelarilor. Fiindcă aveau interese comune, membrii acestor bresle au fost solidari și s-au sprijinit mereu între ei.

În Biserica Evanghelică, breasla măcelarilor are banca poziționată în apropierea altarului, ca dovadă a importanței acestui meșteșug pentru economia orașului, iar turnul acestora apăra zona centrală a laturii nordice a cetății. În preajma anului 1850, la Bistrița erau consemnați 34 de meșteri măcelarii. Pe tradiția meseriei s-a bazat și fabrica Bret de mezeluri care funcționa pe Pasajul II. Proprietarii au ajuns, după 1944, în America de Sud, iar preparatele pornite din Bistrița s-au adaptat cu succes pe piața americană.

Tot în legătură cu produsele alimentare, s-au dezvoltat și breslele morarilor, brutarilor, covrigarilor și turtarilor. Morarii din Bistrița încercau să ducă produsele cât mai aproape de o formă finită, adică nu vindeau făină, ci căutau să vândă direct pâinea, covrigii sau turta dulce. Localnicii cumpărau mereu de la producătorii locali pentru că, astfel, susțineau economia locală, dar aveau și garanția unor produse proaspete. Târgurile organizate de sărbători trebuiau să permită acestor meseriași să-și vândă produsele.

Alături de bucatele alese, oferta culinară a orașului era apreciată și prin vinurile pe care le produceau podgoriile din zonă. Pentru a susține economia orașului medieval, cărciumile și hanurile trebuiau să vândă produse locale, ale celor din oraș, și, abia după terminarea acestora, se puteau aduce vinuri din Lechința, Teaca, Dumitra etc. Vinul sașilor din Vișoara, din soiul Steiniger, era livrat în toată Europa, iar în 1895, cancelarul germaniei Otto von Bismarck, le mulțumea acestora pentru produsele excelente primite din zona Bistriței.

Oferta culinară completă și generoasă a determinat și dezvoltarea unei rețele de hoteluri, iar seratele bistrițene sunt laudate peste tot în epocă.

citat

Emblema măcelarilor, compusă numai din unelte – securi și cuțite – sau din unelte și un cap de bovină, o găsim pe fațada unei case în stil baroc din strada Nicolae Titulescu 8, pe băncile datate 1741 și 1833 și pe steagul breslei din 1852.

(Ecaterina Telcean – Însemne și embleme de breaslă din Bistrița)

Mercenarii sălbaticiți, dezbrăcați de orice simț al omeniei, prin furt, sabie și foc au distrus orice bunăstare pentru un secol înainte ... Lipsa alimentelor necesare culminează cu cea mai îngrozitoare foamete care silește lumea la consumarea celor mai scârboase alimente.

(Oskar Kisch- Istoria Bistriței și a ținutului Nosa)

știati că...

Denumirea de *Casa cu Lei* a fost acordată după blazonul măcelarilor încadrat de doi lei așezați, adică poziționați față în față, de pe fațada clădirii, cu ocazia unui proiect de finanțare europeană.

Breșla măcelarilor s-a bazat tot timpul pe materia primă din zonă, iar valorificarea produselor s-a bazat pe clienții locali care achiziționau, în mod special, produse locale.

să descoperim

- Care sunt principalele meserii care răspund nevoilor alimentare ale locuitorilor?
- Cum valorificau măcelarii resursele locale?
- Ce v-a impresionat la *Casa cu Lei*?

hai să dezbătem !

Măcelarii depindeau de crescătorii de animale din preajma Bistriței, produsele lor deveneau materie primă pentru alte specialități, iar preparatele din carne ale măcelarilor bistrițeni erau un produs local care depindea de consumatorii locali. Această înlănțuire economică era utilă? Azi putem să ajutăm la dezvoltarea economică prin consumarea cu preponderență a produselor locale? Ce produse locale vă plac?

portofoliu

Încercați să preparați acasă, cu familia, o rețetă tradițională cu produse locale și experimentați sortimente culinare din trecutul medieval al orașului. Participați la activitățile practice organizate în atelierele tradiționale de la *Casa cu Lei*.

repere cronologice

1361
măcelarii

1413
berarii

1412
W. Carnifex

2010
restaurare
Casa cu Lei

21. Etnie și confesiune

Relief pe Casa Icoanei

citat

„În Dachia cea veche, în care împăratul Traian au așezat pre români, mai mulți locuitori sunt români, decât toate alte neamuri, că în Țara Ardealului românii cu mulțimea întrec pre toate alte neamuri care sunt între aceste pământuri. Iată, în Țara Românească și în Moldova, mai cu seamă, singurii, românii sunt locuitori.

(Samuil Micu - *Scurtă cunoștință a istoriei românilor*)

Unirea rutenilor și românilor cu Biserica română este un capitol care se înscrie în istoria Europei centro-orientale prin acțiunea conjugată a contrareforme și a imperiului pe cale de a deveni o putere dunăreană.

(Pompiliu Teodor - *Sub semnul luminilor, Samuil Micu*)

Acești țărani harnici și meseriași români, conduși de intelectualii lor, au reușit să cumpere, în anul 1895, monumentală biserică a minorităților, împreună cu fosta mănăstire a călugărilor, restaurându-le. Vechea bisericuță de lemn a fost dusă la Lechința. În biserica Minorităților slujea, în timpul copilăriei mele, un preot romano-catolic de origine română: Decei.

(Victor Moldovan - *Memoriile unui politician*)

Habsburgii își instaurează influența în Transilvania prin Diploma Leopoldină din 1691, iar, prin pacea încheiată cu Imperiul Otoman în 1699, se recunoștea noua situație politică și la nivelul Europei. Ca să-și consolideze susținerea internă în cadrul Transilvaniei, Împăratul de la Viena a încercat să-i atragă pe români la catolicism, adică pe cei mai numeroși locuitori ai Transilvaniei.

Românii erau în majoritate ortodocși, iar elitele nobiliare românești, care acceptaseră catolicismul în secolele al XIV-lea – al XV-lea, și-au pierdut identitatea în marea masă a nobilimii maghiare. Religia ortodoxă a majorității românești nu era considerată egală cu celelalte religii, iar preoții ortodocși nu se bucurau de un statut similar clerului celorlalte religii, iar nemulțumirile românilor erau evidente din această cauză. Habsburgii promit românilor, și în special preoților lor, acordarea acelorași drepturi cu celelalte religii apusene, dacă acceptă unirea cu Biserica Romano-Catolică. Noua biserică se numea Biserica Greco-Catolică sau Biserica Unită. Românii își păstrau toate tradițiile, sărbătorile și slujbele nemodificate, dar acceptau primatul sau conducerea Papei de la Roma.

Unirea a fost acceptată în 1697 de către mitropolitul Athanasie Anghel împreună cu un grup de 38 de protopopi și a reprezentat o nouă etapă în dezvoltarea culturală și spirituală a românilor din Transilvania. Românii greco-catolici primeau un statut comparabil cu cel al romano-catolicilor, religia împăratului, dar pierdeau legătura religioasă cu românii din Moldova și Țara Românească. Prin Unire, românii din Transilvania devin parte integrantă a comunității spirituale occidentale, fără să renunțe la tradiția spirituală a ritului grec.

După acceptarea Unirii cu Biserica Romei, românii au acces gratuit în prestigioasele școli catolice. La Bistrița, românii se înscriu la Gimnaziul romano-catholic de lângă Biserica Romano-catolică. La această școală este atestată o prezență neîntreruptă a tinerilor români între anii 1729-1779. Tot aici se formează, pentru o scurtă perioadă, și cărturarul Gheorghe Șincai, iar azi strada vechiului gimnaziu îi poartă numele. Datorită eferescentei culturale și a numărului mare de români greco-catolici din zonă, episcopul Grigore Maior aduce în discuție chiar înființarea unei episcopii Greco-catolice la Bistrița (nu a fost înființată niciodată).

În Bistrița, românii și-au construit o biserică și o școală greco-catolică în anul 1786, în zona vechiului cimitir românesc de pe strada Crinilor. Vechea școală, azi o casă mică având târnaț, a fost completată cu o școală confesională modernă în anul 1895 - vechea clădire școlară este azi Grădinița Nr. 9 din Bistrița. Aceste clădiri modeste sunt, totuși, printre cele mai vechi clădiri școlare ale orașului. Biserica de lemn care le însoțea a fost donată, în 1896, românilor din Lechința, deoarece bistrițenii reușiseră să cumpere de la romano-catolici biserica fostei mănăstiri franciscane (Biserica din Piața Unirii) care nu avea enoriași.

Datorită școlilor pe care le urmează, a specializărilor la Roma, Viena și Budapesta, românii devin tot mai activi în dezbaterile intelectuale ale imperiului. Ridicarea unui mare număr de tineri, bine școliți, care abordau domeniul istoriei, a originilor romane a românilor, care susțineau caracterul latin al limbii române pregătesc, pentru secolul al XVIII-lea, o adevărată Școală Ardeleană care a influențat tot spațiul românesc. Modelul acestei elite intelectuale s-a înscris în caracteristicile școlii și a iluminismului german, după modelul căruia s-a dezvoltat în centrele de la Blaj, Oradea, Lugoj și Năsăud. Personalități ale perioadei respective sunt: Petru Maior, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Ion Budai Deleanu, Ioan Piuariu Molnar, Iosif Meheși, Ioan Para etc.

Ioan Para (1744-1809) a fost preotul greco-catolic al Regimentului II Grăniceresc din Năsăud, devenit apoi protopop de Năsăud (1780-1796). Acest intelectual a făcut parte din grupul celor care au redactat celebrul memoriu adresat Împăratului de la Viena, numit *Supplex Libellus Valachorum*, în traducere din limba latină (limba în care a fost redactat) fiind *Petiția românilor (valahilor) din Transilvania*, care a sintetizat activitatea politică a românilor din secolul al XVIII-lea.

Unirea Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Biserica Romano-Catolică sub numele de Biserica Greco-Catolică a dezbinat unitatea religioasă a românilor, dar a oferit, în același timp, și oportunitatea accesului în școlile Apusului, deschizând drumul spre integrarea culturală a românilor în cultura modernă a Occidentului.

știati că...

Intelectualii Greco-catolici au susținut introducerea grafiei latine în locul scrierii chirilice, utilizată de români, după modelul popoarelor slave, pe tot parcursul perioadei medievale.

Intelectualii români s-au format în străinătate la Colegiul Sf. Barbara din Viena, oferit, din 1775, de împărăteasa Maria Terezia și Iosif al II-lea, pentru greco-catolicii din imperiu. Pe iconostasul bisericii, Efrem Micu a pictat, în chipurile celor 12 apostoli, portretele unor intelectuali din Școala Ardeleană.

să descoperim

- Care sunt urmările pozitive ale acceptării Unirii cu Biserica Romei de către românii din Transilvania?
- Care sunt implicațiile negative ale acceptării Unirii cu Biserica Romei de către românii din Transilvania?
- La ce se referă sintagma Școala Ardeleană?

hai să dezbătem !

Pe strada Crinilor se păstrează cea mai veche școală românească din Bistrița și printre cele mai vechi clădiri școlare din oraș. Cum putem să facem ca lumea să cunoască istoria acestui loc?

portofoliu

Discutați în familie despre Biserica Ortodoxă și Biserica Greco-catolică și aflați ce religie aveau bunicii și străbunicii voștri.

repere cronologice

1437

Conciliul pentru unirea Bisericii Ortodoxe și a Bisericii Catolice din Italia la care participa împăratul de la Constantinopol și principalii episcopi ortodocși, inclusiv din spațiul românesc

1775

Se discută, în corespondența dintre autoritățile de la Viena și Grigore Maior, oportunitatea unei episcopii greco-catolice la Bistrița

1786

Românii construiesc biserică și școală în Bistrița

1800

Samuil Micu publică *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*

1791

Se elaborează *Supplex Libellus Valachorum*

22. Sub pajura imperială

Grăniceri din Năsăud

citat

„Mulțumesc lui Dumnezeu că regimentul meu a dat dovadă de atâta bravură și și-a câștigat onoruri prin aceasta, și că totul până acum s-a făcut cu atât de puține pierderi. Să mă crezi, iubite frate, că sentimentul meu de astă dată nu se poate asemana cu nimic, când, la apropierea dușmanului, am amintit soldaților mei datorința lor, către Dumnezeu, monarh și patrie, și ei, cu fețele vesele, mă asigură că pot fi încredințat de curajul și statornicia lor. Cuvintele lor au fost: „Nu te teme, domnule, pentru noi, că ești tata nostru, nu ți-om face rușine, om sta până la ultimul pic de sânge”.

(Colonețul Carol Heydendorff (comandantul regimentului din Năsăud) - Scrisoare către fratele său, Mihail, 1789)

Regimentul purta la început numirea „Al doilea regiment valah, transilvan grăniceresc de infanterie” ... Emblema sigiliului, la înființare, a fost vulturul imperial austriac cu inscripția „Virtus romana rediviva” și cu circumscripția „Sigill. II Legionis Valachicae Nr.17”. Mai târziu, s-a introdus sigiliu cu marca imperială și cu circumscripția „II Walachen Grenz-Infanterie-Regiment Nr. 17”. Și, tot cu numirea de „Walachen”, a rămas regimentul până în 1849, când împăratul a încuviințat să se înlocuiască cu vorba „Romanen”.

(Virgil Șotropa - *Regimentul grăniceresc năsăudean*)

Cu scopul întăririi graniței carpatice din Transilvania, autoritățile imperiale înființează, din Banat până în Bucovina, regimente de graniță. Se preconiza, în 1761, înființarea a trei centre militare, două românești la Năsăud și Orlat și altul în secuime. Regimentele erau recrutate din rândul românilor greco-catolici și a secuilor catolici - în caz de nesupunere, regimentele, organizate pe criterii etnice, puteau să fie folosite unele împotriva celorlalte. Grănicerul era plătit cu o soldă minimă doar în perioada campaniei militare (infanteristul cu 2 florini, iar cavaleristul cu 4 florini pe lună), iar pe timp de pace avea propria gospodărie.

La început a existat o rezistență față de această organizare militară. Patriciatul bistrițean era nemulțumit că-și pierde autoritatea administrativă din Valea Someșului prin organizarea militară a acesteia. Pe de altă parte, locuitorii satelor militarizate nu priveau cu ochi buni instrucția, obligațiile militare și întărirea religiei greco-catolice în zonă.

În perioada dintre 1763 și 1765 autoritățile imperiale despăgubesc orașul Bistrița pentru teritoriul cedat de pe Valea Someșului până la Rodna, iar locuitorii neromâni din Rodna sunt mutați în Satul Nou ca să rămână sub administrația judeului de Bistrița.

Pe Valea Someșului se începe procesul de organizare militară, dar, la depunerea jurământului de către recruții din localitatea Salva, are loc o revoltă. Bătrânul Tânase Tudoran din Bichigiu îi îndeamnă pe tineri să refuze înregimentarea și, mai ales, acceptarea religiei greco-catolice. Ancheta austriacă identifică 19 vinovați, dintre care patru au fost condamnați la moarte. Bătrânul Tânase Tudoran primește o pedeapsă care să intimideze alte revolte similare, este condamnat la frângere cu roata. Față de aceste înnoiri, autoritățile au întâmpinat rezistență și în alte zone, revolta secuilor a fost înăbușită în sânge la Siculeni.

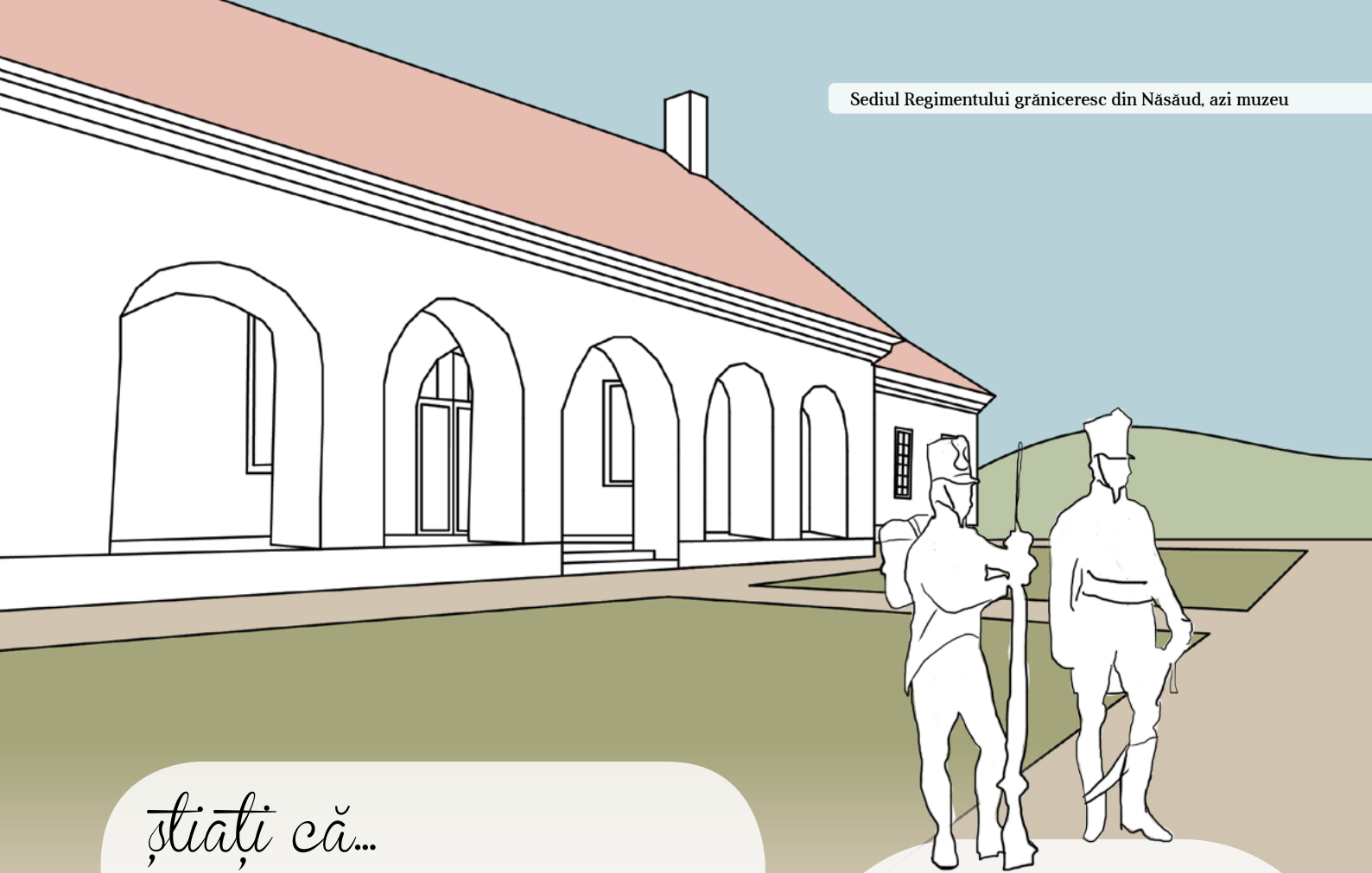
Chiar dacă la început locuitorii satelor care trebuiau să asigure granița militarizată au privit cu teamă aceste schimbări, în timp beneficiile au fost suficiente de puternice ca să determine o atracție permanentă pentru țăranii din zonă. Inițial, magistrul Bistriței a predat localitățile: Rodna, Maieru, Sângeorz, Leșu, Feldru, Văraea, Rebra, Rebrîșoara, Năsăud, Salva, Hordou, Telciu, Bichigiu, Suplai, Poienile Zăgrii, Găureni, Runc, Zagra, Mocod și Mitit. Pentru satele Mărișelu și Sântioana de pe Valea Șieului și Budacul Românesc, Gledini, Monor, Ragla și Șieut, împreună cu Morăreni și Rușii Munți de pe Valea Mureșului, s-au plătit despăgubiri nobililor de care depindeau aceste sate. Autoritățile austriece au preferat să plătească despăgubirile cuvenite după legile depășite ale perioadei medievale ca să evite alte nemulțumiri în zonă din partea nobilimii maghiare.

Autoritățile austriece au cultivat, în noua putere militară românească, virtuțile strămoșilor romani care subliniau legăturile cu Apusul, și, în special, cu puterea Romei. Pe steagul Regimentului II de graniță de la Năsăud era scris *Vistus romana rediviva*, iar stema zonei va cuprinde aceste simboluri ale romanității de pe Valea Someșului. Ofițerii italieni, spanioli sau francezi, ajunși la aceste regimente, contribuiau din plin la exaltarea originii romane a românilor numidu-i *romulizi*, adică nepoți ai lui Romulus.

Căpitanul Antoniu Cosimelli, ofițer italian la regimentul din Năsăud, ar fi botezat, plecând de la exclamația împăratului Iosif al II-lea, inspirată de numele localității Salva, încă trei sate din Valea Someșului, după cuvintele: *Salve parvae nepos Romuli*, adică, în traducere din limba latină, *Vă salut mici nepoți ai Romei!* Numele satelor Salva, Romuli, Parva și Nepos exprimă, deci, această istorie reformatoare a secolului al XVIII-lea, începută sub politica Vienei.

Datorită prezenței regimentului grăniceresc la Năsăud au fost înființate școli pentru pregătirea românilor. Odată cu reformarea sistemului militar austriac, în 1851 regimentele de grăniceri sunt desființate, dar tradiția militară a zonei s-a păstrat ca mândrie a locului. Școlile de la Năsăud, susținute de nucleul militar, s-au remarcat între școlile prestigioase ale Transilvaniei, iar absolvenții săi au întărit prestigiul școlii ardelenice.

Prin implicarea în sistemul militar al Transilvaniei, românii au dobândit un statut important care a adus, pe lângă obligații, o serie de drepturi politice și economice. În acest cadru iluminist, românii își consolidează conștiința națională și convingerea originii latine promovată prin intermediul Școlii Ardelenice în tot spațiul românesc, inclusiv în Țara Românească și Moldova.

știati că...

Pentru a scoate, de sub autoritatea orașului Bistrița, satele de pe Valea Someșului până la Rodna, autoritățile austriece au plătit burgului despăgubiri de 38431 florini. Din perioada donației regelui Matei Corvin, aceste teritorii aparțineau administrației orașului Bistrița.

Înainte de rebotezarea după exclamația împăratului „Salve parvae nepos Romuli”, aceste localități aveau alte denumiri: Parva s-a numit Lunca Vinului, Nepos s-a numit Vărarea, Romuli s-a numit Srâmba sau Valea Strâmbă.

După echipamentul military, soldații năsăudeni erau numiți în popor *cătanele negre*, iar comportamentul lor dârz l-a impresionat pe Napoleon, care ar fi exclamat că și-ar dori să aibă asemenea soldați.

să descoperim

- Care sunt urmările înființării regimentelor de graniță în Transilvania?
- De ce românii adoptă deviza *Virtus Romana Rediviva*?
- Cum a contribuit organizarea militară la dezvoltarea economică, socială și culturală a locului?

hai să dezbătem !

Stema ținutului grăniceresc este formată dintr-un scut împărțit în două de un râu care sugerează Valea Someșului. Pe malul drept al râului este reprezentat simbolul latinătăii (lupoaica cu Romulus și Remus), iar pe cel stâng un soldat cu armură romană (pe scut are inițialele V.R.R.). Ce simbolizau aceste elemente? Trebuie să păstrăm vechile simboluri ale acestui ținut?

portofoliu

Vizitați Muzeul Grăniceresc din Năsăud și analizați uniformele soldaților care alcătuiau Regimentul II de graniță.

repere cronologice

1778

Regimentul II grăniceresc din Năsăud luptă în războiul prusac

1793

Regimentul II grăniceresc din Năsăud este trimis împotriva armatelor revoluționare franceze

1788

Regimentul II grăniceresc luptă împotriva turcilor în Bucovina, Moldova și Muntenia

1805

Regimentul II grăniceresc din Năsăud luptă în războaiele napoleoniene

Însemnele istorice ale
Năsăudului

23. Iosif al II-lea Timpul luminilor

Locuitorii orașului Bistrița s-au bucurat, până în secolul al XVIII-lea, de statutul de oraș liber regal. Breslele orașului Bistrița au furnizat, în perioada medievală, toate produsele necesare economiei, dar, odată cu creșterea populației și a cererii de produse, meșterii nu mai fac față cererii. Breslele ridică permanent prețul produselor realizate pe comandă și, în același timp, prin statutele lor împiedică pe alții să producă liber pe piața bistrițeană. Patricienii bistrițeni nu primesc în interiorul zidurilor cetății și alți producători din zonă, sau din satele învecinate fie ei sași, maghiari, români, evrei, armeni etc. Această situație se regăsea și în alte zone din Transilvania, dar și în restul imperiului Austriac.

Împăratul Iosif al II-lea (1780-1790) a fost unul dintre cei mai luminați monarhi ai Europei, el a început o serie de reforme care au modernizat teritoriile imperiului său. Ca să înțeleagă mai bine situația populației de rând, a vizitat în trei rânduri Transilvania și a ajuns și în zona Bistriței.

În 1773, venind din sudul Transilvaniei, împăratul ajunge la Reghin, trece apoi prin Șieu, Sărata și junge la Bistrița. După ce constată situația administrativă a zonei, nota: *proiudele de Bistrița este un om înțelept, dar foarte bolnav, care mi se pare că este inteligent, loial și cinstit la vorbă.*

Împăratul era un catolic convins, dar a manifestat înțelegere și toleranță față de toate religiile din imperiu în scopul unificării statului. În anul 1781 a impus Edictul de toleranță care asigură practicarea liberă pentru religiile din imperiu și a ridicat, astfel, interdicțiile religioase în favoarea realizării unui sistem care să promoveze ocuparea funcțiilor după merit. În Transilvania, legea publicată în 8 noiembrie 1781 a întâmpinat rezistență din partea nobilimii și a patriciatului înstărit care controla doar pentru sine acordarea funcțiilor. Pentru ortodocși (în majoritate români), dar excluși din funcții reprezentative datorită religiei neapuse pe care o aveau, a fost o reformă deosebit de benefică.

Prin decretele din 1781 și 1782 împăratul preciza explicit că, pe Pământul Crăiesc, sașii și românii trebuie să beneficieze de drepturi egale. În orașe se introduce concivilitatea.

Cu scopul de a diminua diferențele naționale și autonomiile locale, în vederea obținerii unei unități administrative, împăratul a desființat toate autonomiile administrative, iar Transilvania se organiza în 1784 în 11 comitate. Comitetele nu respectau vechile autonomii și încercau să așeze împreună etnii mai diverse „pentru a pune capăt deosebirilor de organizație politică de până acum și pentru a extirpa ura națională decurgând de la ea”.

Cu scopul uniformizării imperiului, se introduce peste tot în administrație limba germană. În cadrul autonomiei națiunile utilizează limba proprie, dar limba latină era utilizată încă din perioada medievală ca limbă oficială. Schimbarea a avantajat pe vorbitorii de limbă germană și a blocat influența nobilimii maghiare. În administrația orașelor din Transilvania și, implicit, la Bistrița, până în 1 noiembrie 1785 toți funcționarii trebuiau să cunoască limba germană.

Pentru dezvoltarea zonei, împăratul determină și o reformă a educației. Se urmărea pregătirea unei clase de mijloc, formată din buni producători (contabili, soldați, meseriași etc.) fără deosebire de confesiune sau etnie. În consecință, învățământul devine obligatoriu și gratuit între 7 și 13 ani, dar, în Transilvania, această lege se combină cu învățământul confesional și se aplică cu greutate.

În Bistrița, împărăteasa Maria Thereza și Iosif al II-lea susțin financiar construirea complexului baroc din actuala stradă Gheorghe Șincai, cu biserica și școală. Clădirea școlii, ridicată în 1764, a oferit învățământ gratuit copiilor din zonă până în anul 1848, iar printre elevii școlii s-au numărat și Andrei Mureșanu și Gheorghe Șincai. Scolile românești din strada Crinilor și biserica achiziționată în cetate (vechea biserică franciscană) au îmbunătățit, în mod deosebit, situația românilor bistrițeni.

Reformele promovate de Iosif al II-lea, un monarh luminat, au determinat cele mai puternice dorințe de schimbare și de modernizare din imperiul Austriac. Aceste tendințe de modernizare au fost benefice pentru românii din Transilvania, care l-au iubit pe împărat și l-au numit „al doilea Traian” sau „Iosifu celu Mare de neamuri iubit”.

citat

„Totul pentru popor, dar nimic
prin popor

(Iosif al II-lea)

Împăratul Iosif al II-lea :
Acești bieți supuși români,
care sunt, fără îndoială, cei mai
vechi și mai numeroși locuitori
ai Transilvaniei, sunt atât de
chinuți și încărcăți de nedreptăți
de oricine, fie ei unguri sau sași,
că soarta lor, într-adevăr, dacă
o cercetezi, este cu adevărat de
plâns și nu este decât de mirare că
se mai găsesc atâția și n-au fugit
cu toții. Altfel, națiunea are,
într-adevăr, spirit.

(I. Lupaș - Împăratul Iosif al
II-lea și răscoala românilor din
Transilvania)

Împăratul le va recunoaște
așadar individualitatea etnică
și ascendența latină, cele mai
de preț trăsături implicate
în prezența sărbătorească și
decorativa a românilor, deoarece
el conștientizează faptul că acești
supuși îndepărtați îl omagiază,
sub semnul devisei virtus romana
rediviva, în calitatea sa de
suveran al românilor renăscuți pe
pământul coloniei lui Traian.

Și nu puțin mă mirasem - ar
fi spus Iosif al II-lea la Năsăud - a
vedea prevestimentele romanelor
tesaturi etrușiene, din seclii
cei mai indepartati, chiar dupa
originalele picturilor italiene din
cabinetul meu.

(Sorin Mitu - Transilvania
mea)

știati că...

În Bistrița, la Biserica Romano-Catolică de pe strada Gheorghe Șincai, se păstrează un portret al împăratului Iosif al II-lea, iar în unele biserici de pe Valea Someșului se regăsește prin unele trăsături evocate de pictorii români.

Iosif al II-lea se intitula împărat al romanilor, în amintirea vechiului Imperiu Roman, și a încurajat afirmarea originilor romane a românilor.

să descoperim

- Ce reforme a întreprins Iosif al II-lea în imperiul său?
- Ce implicații au reformele realizate de Iosif al II-lea față de români?
- Cum sunt primite reformele împăratului?

hai să dezbătem!

Împăratul Iosif al II-lea a sprijinit dezvoltarea și modernizarea teritoriilor locuite de români. Această politică a împăratului era determinată de o simplă simpatie sau existau și interese pragmatice legate de politica de stat? Din aceste colaborări au avut de câștigat ambele părți?

portofoliu

Realizați pe o hartă geografică traseul urmat de Iosif al II-lea la vizita sa în Transilvania, în anul 1773, și încercați să intuiți obiectivele urmărite pe granița imperiului.

repere cronologice

1782

Se renumesc episcopii ortodocși pentru Transilvania

1783

Iosif al II-lea primește memoriul episcopului român greco-catolic pentru susținerea învățământului românesc

1865

Școală românească în Bistrița

1878

Noua școală românească din Bistrița

24. Constantin Roman Vivu

Revoluționari la 1848

citat

„ Abia s-a pus pe scaun și începu îndată a cuvânta cu mare însuflețire, provocându-i pe români să ștergă diferența aceasta și să fie toți una. Acest român era fericitul prefect Constantin Romanul, care atunci se întorsese din România.

(Al. Papiu-Ilarian, 1848, Sibiu)

Comitetul de Pacificațiune al națiunii române

Domnul Constantin Romanu s'a ordinar Prefect al gărzii naționale peste ținutul Mureșului de sus, cu centrul în Sas-Reghin. Deci, toți Românii și toate satele de prin împrejur sunt poftite a asculta de Dumnealui și a-i sta într'ajutor întru toate cele ce se țin de formarea și organizarea guardiei naționale.

Sibiu, 6/18 Octombrie 1848 În numele Comitetului

Treb. Laurian

Apelurilor repetate ale vicarului Macedon Pop către autoritățile militare de la Năsăud și Sibiu li s-a dat, în cele din urmă, câștig de cauză, aprobându-se organizarea, în 10 iulie 1848, a unei adunări la care să participe câte doi delegați din partea fiecărui sat. Petiția redactată cu acest prilej, sensibil marcată de conținutul Petiției Naționale de la Blaj, sintetiza principalele doleanțe ale populației din granița militară năsăudeană: conservarea limbii, religiei și a naționalității române; dispunerea liberă de pământurile și pădurile din zonă; reprezentarea în dietă prin deputați proprii aleși.

(A. Onofreiu, I. Bolovan – Contribuții documentare)

Anul 1848 a fost numit și primăvara popoarelor deoarece acum au izbucnit revoluții în majoritatea spațiilor europene. Românii din Moldova, Țara Românească și Transilvania au luat și ei parte la aceste mișcări de modernizare care i-au cuprins pe cetățenii Europei. În Ardeal, fiecare dintre națiunile conlocuitoare s-au organizat pe criterii etnice. Sașii au încercat să-și conserve autonomiile istorice, românii încercau să-și consolideze poziția națională, iar maghiarii să determine unirea teritoriilor locuite de ei cu Ungaria.

În zona noastră, românii au fost organizați de Constantin Romanu Vivu, un român născut în satul Pintic, comuna Teaca, în 13 mai 1821. În toamna anului 1842 tânărul Constantin a fost înscris la Seminarul Teologic din Blaj, unde unchiul său, Grigore Moldovan, era profesor de limba germană.

În toamna anului 1847 se mută la București unde se împrietenește cu Nicolae Bălcescu și, alături de alți revoluționari, susțin ideea unirii tuturor românilor într-un moment în care puțini credeau că se poate împlini un asemenea obiectiv.

Odată cu începerea mișcării revoluționare din Transilvania, Constantin Romanu Vivu vine la Sibiu, locul unde erau adunați reprezentanții națiunii române. El împreună cu alți revoluționari reușesc să impună ideea că românii trebuie să se unească într-o singură adunare, indiferent de religia pe care o au. Afirmarea unității naționale peste diferențele religioase era expresia unei gândiri moderne care depășea limitele solidarității pe criterii de credință, așa cum s-a întâmplat în perioada medievală.

În iunie 1848, revoluționarii din Țara Românească preiau puterea la București, iar Constantin Romanul revine la București să-și sprijine conaționalii. Evenimentele din septembrie 1848 îi ridică pe români la revoluție, iar el revine în Transilvania, la Blaj și la Sibiu, unde i se încredințează organizarea teritoriului locuit de românii din sudul județului nostru până pe Valea Mureșului. A fost numit Prefect al Gărzii Naționale peste ținutul numit Mureșul de Sus, care avea în componență 104 localități. Își stabilește, în 22 noiembrie 1848, sediul la Teaca unde strânge în jur de 3000 de voluntari români. Locotenentul de grăniceri Axentie Bozga îl ajută în organizarea și pregătirea militară a oamenilor. În fruntea trupelor sale își stabilește sediul în Reghin și eliberează de sub controlul trupelor maghiare teritoriile din jur. Pe 24 decembrie 1848 intră în Târgul Mureș. Practic, toată zona prefecturii Mureșul de Sus se afla sub controlul Legiunii a XII-a (coordonată de Constantin Romanul Vivu) și de Regimentul II Grăniceresc de la Năsăud (comandat de colonelul Caril Urban).

Pătrunderea trupelor maghiare, conduse de generalul Bem, întoarce soarta confruntărilor, iar grănicerii se retrag din zona Bistriței și Năsăudului spre Bucovina, în timp ce gărzile naționale românești se retrag spre Munții Calimani. Surprins de o patulă inamică, Constantin Romanul Vivu a fost arestat. Vremurile tulburi ale revoluției nu i-au asigurat o judecată dreaptă, fiind martirizat în Sângeorgiu de Mureș, unde, azi, un monument îi marchează memoria.

Personalitatea primului prefect de prin părțile noastre este exemplară, nu doar prin modul activ de implicare în atingerea idealurilor naționale ale românilor, ci și a modului prin care a înțeles să se comporte în momentele de exaltare revoluționară. El a înțeles că forța românilor constă în unirea lor, dar, în același timp, și în respectul și omenia față de celelalte națiuni conlocuitoare. El spunea: *noi românii, anume, nu dorim să domnim asupra niciunei națiuni, scopul nostru nu este de a-i oprima limba, naționalitatea, religia sau a le știrbi, ci cu cuvenita fraternitate, cu toată lumea în egalitate în drepturi, să suportăm sarcinile. ... să trăim o adevărată viață frățească, în dragoste părintească și egalitate de drepturi.* În lumina acestor declarații înțelegem mai bine sensul precizărilor colonelului Urban, comandantul Regimentului Grăniceresc de la Năsăud, care nota: *Constantin Romanu Vivu s-a purtat frățește cu prizonierii unguri, pe care i-a îngrijit, ocrotit și vindecat.*

Primul tricolor purtat pe melagurile noastre a fost cel al gărzilor naționale românești conduse de prefectul Constantin Romanu Vivu, păstrat în muzeul din Bistrița; acesta are inscripția ACUM ORI NICIODATĂ. Deviza a fost preluată din versurile poeziei *Un răsunset*, scrisă la Brașov, de Andrei Mureșanu, și devenită imn al revoluționarilor români la 1848, fiind cunoscută cu titlul *Deșteaptă-te române*.

știati că...

Din dorința de a sublinia caracterul latinizat al numelui Constantin Roman Vivu, a folosit, în perioada revoluției, numele de Romanu.

În 1848, în jurul Bistriței, au loc mai multe bătălii, între Crainimăt și Vișoara trupele de grăniceri de la Năsăud au luptat să apere orașul Bistrița, dar au fost copleșiți de adversar și s-au retras, pentru a reveni în ofensivă cu ajutor rus.

să descoperim

- Cum s-a format Constantin Romanu Vivu?
- Care sunt colaboratorii revoluționarului?
- Ce deviză aveau revoluționarii conduși de Prefectul Constantin Romanu?

hai să dezbătem !

În cadrul revoluției de la 1848, revoluționarii maghiari din Transilvania doreau modernizarea societății și unirea cu Ungaria. Revoluționarii români și sași din Ardeal doreau modernizarea societății și păstrarea autonomiei Transilvaniei. De ce revoluționarii maghiari au avut interese naționale diferite de românii și sașii din Transilvania? În cazul unirii Transilvaniei cu Ungaria cine avea cel mai mult de câștigat, maghiarii, sașii sau românii? Sentimentele naționale i-au despărțit pe revoluționarii care intenționau modernizarea societății sau i-au unit?

portofoliu

Analizați steagul de la muzeu și încercați să prezentați, în aproximativ două pagini, o mică istorie a tricolorului românesc.

repere cronologice

1821

S-a născut Constantin Roman Vivu

1847

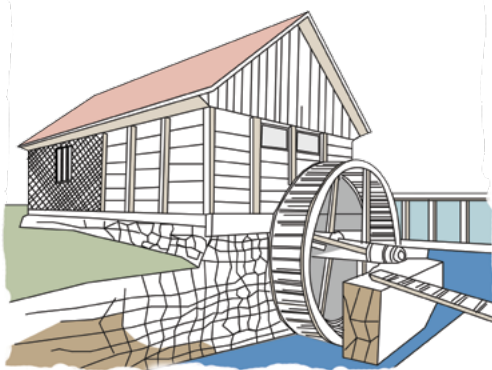
Lucrează la București

1842

Școala la Blaj

1848

Prefect al Gărzii Naționale

Moară tradițională

25. Forța apei și economia

Apa are și a avut un rol deosebit de important în istoria oamenilor. Apa potabilă este esențială pentru orice spațiu locuit. Captarea unor izvoare de apă sau săparea unor fântâni în pământ pentru captarea pânzei freatice subterane a fost practică din timpuri străvechi în zona noastră.

Principiul folosirii forței apei se bazează pe captarea și canalizarea apei spre o instalație, de regulă cu o roată de lemn, pe care apa o pune în mișcare, iar printr-un sistem de roți și curele forța de mișcare se transmite spre măcinarea cerealelor (morile), prelucrarea materialelor textile (pive) sau chiar a lemnului (joagăre) și a metalului (steampuri). Asemenea instalații, numite adesea țărănești, dar cărora, probabil, noi putem să le spunem ecologice, au funcționat neîntrerupt în preajma apelor până în zilele noastre.

Morile care măcinau grâul și, mai târziu, porumbul sunt cele mai cunoscute instalații de acest gen. În schimb, pivele, care băteau și presau lână până se obținea un material compact de genul cergilor, țolurilor sau păturilor, erau adevărate fabrici de textile. Pânzele de fier ale gaterelor erau și ele mișcate de roți învârtite de forța apei, iar în minele de la Rodna minereul era zdrobit de ciocane de lemn mișcate tot de această forță inepuizabilă. Fără inventarea instalațiilor care folosesc forța apei, omul ar fi trebuit să-și folosească propria forță fizică, adică să macine cantități mici de cereale în rășnițe mișcate cu mâna sau să taie buștenii doar cu fierăstraie mișcate cu forța brațelor.

În scopul utilizării forței apei, sașii din Bistrița au inventat o instalație care să aducă, printr-un sistem de canale, forța apei în oraș. A fost construit un canal de apă care aducea o parte din debitul râului Bistrița în interiorul cetății și au exploatat energia inepuizabilă a apei, după modelul marilor orașe din Europa. Canalul Morii, așa cum se numea, se desprindea din râul Bistrița în zona actualului Liceu Sportiv și traversa, cu aproximație, actualul traseu al străzii 1 Decembrie, ajungea în spatele actualei biserici din Piața Unirii, iar apoi curgea spre râu. Canalul distribuia apa spre sistemul de șanțuri și lacuri al cetății și alimenta morile orașului. Pe acest canal Mănăstirea Franciscană avea o moară care era refăcută în 1532, iar în anii 1565-1566 meșterul dulgher Eustachio era plătit să repare iazurile și moara pe care o preluase orașul în proprietatea sa. Canalul de apă trecea chiar prin interiorul cetății, prin zona actualei străzi Zorilor, Piața Mică, Dobrogeanu Gherea și Nicolae Titulescu; apa punea în mișcare și alte instalații importante în funcționarea economiei orașului. Șanțurile erau căptușite cu lemn și piatră, iar în unele zone ale orașului erau chiar acoperite. Spre partea de jos a orașului, pielarii foloseau apa din plin la prelucrarea pieilor de animale, dar, din cauza mirosurilor neplăcute și pentru a nu murdări apa, ei erau obligați să-și organizeze atelierele în partea de jos a cursurilor de apă. Apa acestor canale era utilă în treburile gospodăriei și pentru animale, dar apa potabilă era obținută din fântâni care captau apa subterană.

Cu alte cuvinte, fabricile evului mediu erau puse în funcțiune de instalații hidraulice care se roteau neîncetat, dar care trebuiau să fie întreținute și perfecționate permanent de dulgherii comunității. Odată cu dezvoltarea industrială, forța apei a fost înlocuită, treptat, cu motoare pe abur, diesel sau electrice. Moara care funcționa pe Canalul Morii în partea de est a orașului a fost modernizată în 1850 cu o turbină tip Frances pe motorină, care oferea forță mai mare. La vărsarea Canalului Morii în râul Bistrița bistrițenii au construit o hidrocentrală în 1913, iar energia electrică începe să devină cea mai utilizată formă de energie.

Canalele de apă sunt înlăturate din oraș odată cu demolarea cetății deoarece și-au pierdut rolul militar și economic pentru care au fost construite. În schimb, zonele rurale au păstrat asemenea instalații și în secolul al XX-lea, în județ fiind inventariate, în 1956, un număr de 139 de instalații hidraulice țărănești. Azi, aceste instalații s-au pierdut, în cea mai mare parte, deoarece modernizarea le-a făcut inutile, iar lipsa de întreținere le-a grăbit dispariția.

Între 1977-1991, ca să convertească forța apei în energie electrică, a fost construit barajul de la Colibița, iar azi se încearcă, prin tehnologii avansate, să fie obținute forme de energie cât mai ecologice.

citat

Someșul Mare cu afluenții săi a dat posibilitatea dezvoltării și funcționării unei rețele mai dense de instalații hidraulice țărănești. Astfel, propriu-zis, pe Someș (în 1957), semnalăm localitățile: Sângeorz Băi (4 mori, 2 vâltori, o pivă), Rodna (3 mori, un joagăr), Maieru (3 mori); pe Valea Reteagului: Negrilești (8 mori, o pivă și un joagăr), Ciceu Giurgești (6 mori), Breaza (4 mori); pe Ilișua: Spermezeu (5 mori), pe Valea Zăgrii: Zagra (5 mori, 4 pive, un joagăr și 8 vâltori), Poienile Zăgrii (2 mori și o vâltoare), Mocod (3 mori și o pivă), Suplai (3 mori și o vâltoare), Găureni (o moară); pe Sălăuța: Telciu (5 mori), Coșbuc (3 mori), Salva (3 mori, o vâltoare), Romuli (3 mori); pe Valea Idieciului: Mititei (4 mori), Runcu Salvei (4 mori); pe Gersa: Rebrisoara (11 mori, un darac, 2 vâltori); pe Rebra: Parva (3 mori), Rebra (4 mori, un darac); pe Cobășel: Șanț (3 mori, 2 vâltori); pe Ilva: Măgura Ilvei (3 mori), Leșu (4 mori), Ilva Mare (3 mori), Lunca Ilvei (4 mori), Ilva Mică (2 mori), etc. Numeroase asemenea instalații sunt consemnate și la Bistrița (7 mori, 8 joagăre, o vâltoare), Josenii Bărgăului (7 mori, 6 pive, un darac), Prundu Bărgăului (4 mori, o pivă, 3 joagăre, un darac), Tureac (4 mori), Mureșenii Bărgăului (3 mori) etc.

(Mircea Prahase – *Instalații hidraulice țărănești*)

ştiati că...

Din latinescul *voltaria* s-a păstrat termenul de vâltoare pentru „cea mai veche maşină de spălat” utilizată prin părţile noastre. Într-un con, construit din scândură în albia apei, se aduce, printr-un igheab de lemn, un debit puternic de apă care loveşte cu putere piesele textile aduse la spălat. Spălarea fără detergenţi şi fără consum electric se bazează doar pe forţa apei, dar, ca să fie eficientă trebuie să funcţioneze 4-6 ore, iar pentru procedee tehnologice mai complicate se foloseşte chiar 3-4 zile.

Acum în judeţ mai funcţionează o moară la Gersa şi o vâltoare la Şant.

să descoperim

- Care sunt avantajele folosirii instalaţiilor hidraulice din nordul Transilvaniei?
- Ce tipuri de instalaţii care folosesc forţa apei cunoaşteţi?
- Când încep să fie înlocuite instalaţiile hidraulice în zona noastră?

hai să dezbătem !

Comparaţi numărul mare de instalaţii din citatul prezentat cu numărul extrem de redus de instalaţii care s-au păstrat în prezent. De ce au dispărut aceste instalaţii care nu aveau nevoie de curent electric sau carburant? Este util să cercetăm secretele acestor tehnologii ecologice?

portofoliu

Documentaţi-vă, în secţia de etnografie, în legătură cu tehnologiile care au utilizat forţa apei în economia tradiţională. Descrieţi elementele care alcătuiesc o asemenea instalaţie. Oare puteţi să construiţi o machetă care să fie expusă în şcoală?

repere cronologice

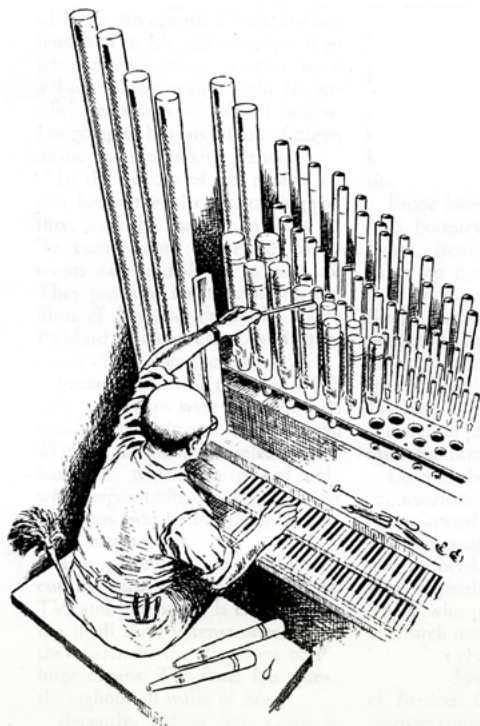
1484
Moara din
Viile Tecii

1532
Moara
franciscanilor

1850
Moara cu
turbină

1913
Hidrocentrală

1956
Inventarul
ultimelor instalaţii
hidraulice

Reglarea unei orgi

26. Muzica și muzicienii

Muzica a înnobilit viața și i-a însoțit pe oameni în toate momentele importante ale vieții. Între secolele al XV-lea – al XVII-lea dezvoltarea fără precedent a burgului Bistrița a determinat și dezvoltarea acestui domeniu cultural.

La început, trubadurii și menestrelii încântau publicul cu cântecele și baladele interpretate la instrumente simple cu coarde (lăută, harpă etc.), instrumente de suflat (fluier, trompetă etc.) sau de percuție (tobă, tamburină etc.). La români, muzica pastorală bazată pe instrumente de suflat s-a dezvoltat instinctual fără studii prealabile, iar la sași s-a inspirat din modelele utilizate în spațiul german.

Odată cu dezvoltarea umanismului în Transilvania sunt interpretate piese muzicale mai elaborate, iar orga devine un instrument muzical tot mai utilizat. În biserica din Piața Centrală a orașului Bistrița sașii au utilizat o orgă încă din secolul al XVI-lea, o parte din tubulatură a acesteia a fost integrată și păstrată și în actuala orgă a bisericii montată în 1795 de meșterul brașovean Johann Prause.

Mănăstirile catolice din oraș au avut un rol important în păstrarea și promovarea muzicii religioase, dar și laice. În apropierea Bistriței, în comuna Căianu Mic, s-a născut, în anul 1629, Ioan Căianu, cunoscut în epocă cu numele de Johannes/Ioannes Caioni sau Kájoni János (traducerea în maghiară a numelui), primul autor român de muzică cultă. Despre originea sa, autorul a spus: *Natus valachus sum*, adică, *M-am născut român*.

Muzicianul s-a format în mediul catolic, la școala iezuită din Cluj, și depune jurământul monahal, în cadrul ordinului franciscan, în anul 1647. În calitate de preot romano-catolic, studiază științele muzicale în Ungaria și se dedică culegerii folclorului din zona Transilvaniei. A studiat orga, ca instrument de muzică cultă, fiind interpret, constructor și reparator de orgi. Ioan Căianul a contribuit, alături de alți autori din Transilvania, la realizarea unei culegeri cu 346 de piese muzicale specifice secolului al XVII-lea. Lucrarea, intitulată *Codex Caioni*, cuprinde, alături de completările autorului, și madrigale, motete, arii și piese instrumentale preluate din mediul muzical Occidental.

Această culegere de piese muzicale elaborate în intervalul dintre anii 1652-1671 marchează începutul muzicii culte din Transilvania și din România.

Dezvoltarea culturii muzicale din mediul catolic și protestant, după modelul muzicii apusene, a determinat și dezvoltarea muzicii bisericești la românii din Transilvania. Cântatul în strană începe să fie concurat, treptat, de cântările corale. În cursul secolului al XIX-lea, încep să apară o serie de personalități care urmează studii muzicale în directă legătură cu specializări teologice. Românii se specializează în centre europene precum cele din Viena, Leipzig, Graz, iar acasă se dezvoltă asociații corale care aduc muzica tot mai aproape de oameni.

Sașii aduc în Bistrița moda utilizării fanfarelor, iar participarea la aceste asociații muzicale stimulează interesul pentru muzică în toată comunitatea. Acest obicei a fost preluat și de maghiari și de români, iar tradiția a reușit să supraviețuiască și în zilele noastre.

Alături de muzică se formează și gustul pentru dans. Fiecare etnie din oraș avea dansuri și jocuri specifice ce se jucau în preajma bisericii în zilele de sărbătoare. La sașii din Vișoara, Sigmir, Slătinița și Ghinda, în apropierea bisericii era plantat un rând de stejari, care marcau ringul de dans, iar la români *jocul* se organiza în apropierea bisericii.

În casele bistrițenilor cu dare de mână apar și cutii muzicale la care partiturile sunt înregistrate pe discuri metalice; o asemenea mașinărie îi încântă și azi pe vizitatorii muzeului din Bistrița.

Dorința de a încânta cu un instrument muzical a stimulat și cererea de instrumente muzicale, iar la Bistrița s-a dezvoltat un nucleu important al producătorilor de viori. Lutierii produceau instrumente accesibile pentru toți lăutarii din zonă, iar cântăreții din satele din împrejurimile Bistriței s-au format în acompaniamente dominate de vioară. Costumele tradiționale confecționate de mână sunt, treptat, înlocuite de vestimentația europeană, iar portul urban se diferențiază de portul rural. Lumea satului a fost depozitarul modelelor portului tradițional până la mijlocul secolului al XX-lea, azi costumele tradiționale este tot mai puțin folosite.

Tradiția acestor vremuri a supraviețuit în ansamblurile românești, maghiare și săsești, iar muzica a fost prima dintre arte care a reușit să unească, sub acordurile ei, toate etniile orașului istoric.

citat

Am vrut să-mi slujesc draga mea țară și să dau posibilitatea cu munca mea să se aducă laude necontenite lui Dumnezeu și din partea altora.

(Ioan Căianu - *Contionale Catholicum*)

Primul document ce atestă o viață muzicală bisericească corală în această parte de țară îl constituie *Manuscrisul oriental nr. 362*, ce se află în Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj-Napoca, în notație bizantină (datează din 1726). ... Prezența acestei piese corale într-un manuscris muzical ... cu puternice accente din tradiția catolică, plasează introducerea cântării corale din Transilvania cu cel puțin un secol mai devreme (față de restul României).

(Vasile Stanciu - *Muzica bisericească corală din Transilvania*)

A strange laolaltă notițele risipite despre muzica populară, cea bisericească și puțină muzică occidentală de la noi până ieri, e o faptă foarte laudabilă. Căci opera e grea. Pe lângă consultarea atâtor izvoare, trebuia adunarea informației, așa de greu accesibilă ...

(Nicolae Iorga, prefață la *Istoria muzicii la români de la Renaștere până la epoca de consolidare a culturii artistice*)

știati că...

Ioan Căianu oferă printre cele mai vechi informații despre dansurile tradiționale transilvănene. Ioan Căianu este o personalitate cu preocupări multiple, printre altele este și autorul unei lucrări de botanică în care se descriu efectele benefice ale unor plante medicinale.

Liceul de Muzică din Bistrița, din strada Alexandru Odobescu, poartă numele muzicianului Tudor Jarda, un culegător de folclor și muzician desăvârșit din zona Bistriței.

să descoperim

- Ce instrumente muzicale erau utilizate în secolele al XV-lea – al XVII-lea la Bistrița și, în general, în Europa?
- Ce este *Codex Caioni*?
- Ce instrumente muzicale se produceau în Bistrița?

hai să dezbătem !

În mediul tradițional românesc s-a păstrat obiceiul colindelor, practicat de Sărbătoarea Crăciunului. Este important să păstrăm această tradiție? Dacă, da, și tu ești un purtător al tradiției locale, implică-te și organizează, împreună cu prietenii, un grup de colindători.

portofoliu

Participați la un concert organizat în oraș (Atenție, să nu uitați să vă închideți telefoanele!)

repere cronologice

1676

Ioan Căianu scrie
Cantus Catolici

1726

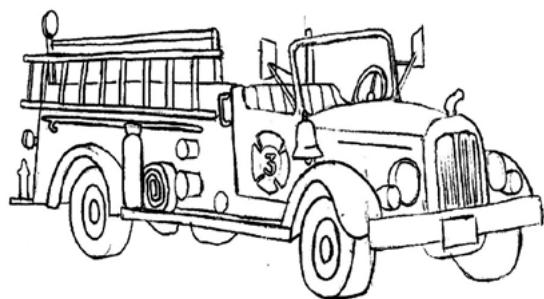
Manuscrisul oriental
nr. 362, primul
document de muzică
corală din Transilvania

1714

Dimitrie Cantemir
devine membru în
Academia de la Berlin

1848

Andrei Șaguna înființează
primul cor bisericesc ortodox
din Transilvania

Automobil cu monopompă

27. Pompierii

În Bistrița medievală majoritatea caselor au fost construite din lemn, dar, în preajma anului 1456, un incendiu puternic a distrus o mare parte din oraș. Odată cu rafacerea caselor, oamenii au început să-și ridice case de piatră care rezistau mai bine în fața focului.

Turnul bisericii din Piața Centrală a fost înălțat, iar paznicul turnului trebuia să supravegheze cetatea zi și noapte. În mod simbolic, una dintre statuile care decorau turnul bisericii era și statuia Sfântului Florian, protectorul de incendii al orașelor și patronul spiritual al pompierilor (azi, originalul se păstrează la muzeu). Pe lângă eventualele atacuri militare care trebuiau anunțate din vreme, straja trebuia să dea alarma și în cazul unor incendii. Clopotul bisericii, tras intens de către paznic, trebuia să fie semnalul care îi mobiliza pe toți cetățenii apti să dea o mână de ajutor.

În astfel de cazuri toți cetățenii sunt obligați să se implice fără să fie nevoie de invitații nominale convocatoare etc. Din respect pentru concetățeni și pentru sine, fiecare se implică și ajută așa cum poate el mai bine. Respectul oamenilor care au fost ajutați este singura răsplată normală în asemenea cazuri de intervenție.

În urma incendiului din anul 1856, o parte din case au fost refăcute chiar cu piatră din zidurile cetății. Astfel, mai mult de nevoie decât cu voie, bistrițenii au acceptat să demoleze vechile ziduri ale cetății. Adevărul este că zidurile vechi de sute de ani nu mai aveau un rol militar real, dar, prin prezența lor, întăreau în inimile oamenilor prestigiul vechiului burg.

După reconstruirea caselor, oamenii trebuiau să-și elaboreze un plan de prevenție și să pregătească o echipă de pompieri care să fie capabili să se antreneze și să intervină cât mai profesionist la stingerea incendiilor din oraș. Ordinul circular din 19 noiembrie 1864, emis de Guberniul Transilvan, indica măsurile obligatorii pentru prevenirea și stingerea incendiilor și stimula realizarea unor organizații specializate. Ordinul era transmis în limba maghiară, germană și română, ca să fie pe înțelesul tuturor știutorilor de carte din Ardeal, indiferent de naționalitate. Bărbații Bistriței au alcătuit, în 25 februarie 1877, Asociația Pompierilor Voluntari. Corpul de pompieri era alcătuit din pompieri executivi, adică de un grup care intervenea în mod rapid atunci când era necesar. În caz de nevoie, se adăugau și așa numiții pompieri ajutători, care erau convocați ocazional, iar cei cu experiență deveneau pompieri onorifici și se implicau în formarea unor noi voluntari. Pompierii voluntari aveau un statut de organizare, chiar dacă participau voluntar la aceste acțiuni era de la sine înțeles că toți cei care deveneau pompieri voluntari trebuiau să respecte regulile și condițiile echipei de voluntari. Trupa de pompieri era împărțită în patru secții în care oamenii se grupau în funcție de aptitudini: trupa cățărătorilor, trupa la tulumbe, trupa cu apa și trupa de scut.

Sediul voluntarilor a fost amenajat în capătul actualei străzi Dobrogeanu Gherea unde era construit turnul de antrenament și erau depozitate o parte din echipamente. Prima pompă de apă era acționată manual fiind completată cu o scară culisantă și furtunuri pentru apă. Modelul utilizat la Bistrița a fost fabricat în 1905 de o firmă din Berlin. În 1926 voluntarii se dotează cu o pompă modernă fabricată la Viena, iar în 1927 se achiziționează o monopompă cu automobil realizată de uzinele Fiat. Cu aceste dotări, pompierii bistrițeni făceau parte din corpul pompierilor de elită al vremii. Dar pregătirea materială trebuia dublată și de o disciplină impecabilă. Deviza pompierilor bistrițeni, scrisă în limba germană, era: *În onoarea lui Dumnezeu – În apărarea aproapelui (Gott zur Ehr – dem Nächsten zur Wehr)*.

În perioada interbelică, din dorința de a avea o organizare mai unitară, serviciul de pompieri a fost organizat în cadrul unităților militare. Pompierii militari organizați din 1937 au preluat sarcinile și obligațiile asumate de voluntari, iar importanța pompierilor voluntari a scăzut treptat. În anul 1942, în perioada războiului, această asociație a fost dizolvată.

Steagul pompierilor voluntari și o parte din vechile atelaje sunt, azi, piese de patrimoniu ale acestei meserii, iar pompierii orașului le prezintă publicului cu ocazia tradiționalelor activități organizate de serviciul de pompieri.

Noi, bistrițenii de azi, putem să aplicăm și mai departe vechea deviză a pompierilor noștri sprijinind, atunci când este nevoie, echipajele de pompieri care încearcă să salveze pe alții, chiar dacă se pun în pericol pe ei înșiși.

citat

Printre orașele transilvănene în care voluntari, recrutați din rândul meseriașilor și micilor industriași, s-au organizat pilduitor, având un rol de avangardă la nivel de țară, se numără și Bistrița.

Asociația pompierilor voluntari s-a constituit după modelul orașelor Sibiu, Brașov și Sighișoara, în 25 februarie 1877, când s-au adoptat și statutele. ...

Pentru a fi gata de intervenție, se făceau periodic exerciții și aplicații la diferite obiective din oraș, de obicei la clădiri mai înalte. ... Exercițiul final se făcea în fața publicului, iar după comanda „focul a fost stins” urma o defilare în fața oficialităților orașului....

Ne surprinde dotarea pompierilor din Bistrița, care utilizau pompe acționate cu abur, scări culisante obișnuite și o autoscară (turnată-extensibilă) tip Magirus, montată pe un autoturism.

(Volker Wollmann – *Patrimoniu preindustrial și industrial în România, vol. IV*)

Meseriile erau încă în mâna breslelor săsești. Totuși, numărul meseriașilor români din Bistrița a crescut mult, așa încât, în anul 1900, tipograful George Matei, care era din Salva, a înființat „Reuniunea meseriașilor români” din Bistrița care a contribuit mult la emanciparea meseriașilor români. În anul 1904 el deschide prima tipografie românească din Bistrița, iar în anul 1905, împreună cu Victor Onișor, înființează gazeta săptămânală „Revista Bistriței”.

(Ioan Mureșan – *Bistrița și Primul Război Mondial, articol 2014*)

știati că...

În cazul unui incendiu de proporții pe care nu putem să-l controlăm trebuie să sunăm rapid la numărul 112 și să chemăm în ajutor pompierii. Totuși, atragem atenția că aceste apeluri sunt deosebit de importante, iar apelarea nejustificată la acest serviciu poate să pună în pericol pe alți concetățeni care nu pot beneficia în timp util de aceste servicii din cauza unor apeluri nefondate. Cu alte cuvinte, trebuie să fim responsabili și să apelăm la aceste servicii doar dacă este cazul, iar atunci când auzim sirena mașinilor de pompieri trebuie să eliberăm căile de acces ale acestora, chiar dacă suntem pietoni, bicicliști sau, poate, șoferi în trafic.

să descoperim

- Ce au organizat bistrițenii după incendiile care au afectat orașul în secolul al XIX-lea?
- Cum s-au organizat pompierii bistrițeni pe parcursul istoriei?
- De ce este nevoie să organizăm un serviciu pentru prevenirea, combaterea și stingerea incendiilor?

hai să dezbătem !

Dintre regulile de prevenire a incendiilor, cea mai veche este cea de verificare și curățare a coșurilor de fum. Hornarii erau o categorie de meseriași căutați și binevăzuți. Întâlnirea cu coșarul sau hornarul era de bun augur pentru că era primul semn că nu o să ai probleme cu incendiile, asfixierea cu gaze etc. Ca să încurajeze oamenii să contacteze aceste servicii obligatorii, s-a construit și legenda norocului pe care îl poartă acesta. Legenda coșarului care aduce noroc este oare adevărată sau este mai degrabă o formă de promovare a unor servicii? Oricum o considerăm, este povestea coșarului norocos utilă sau nu?

portofoliu

Vizitați sediul pompierilor din Bistrița cu ocazia *portilor deschise* ca să vedeți vechile echipamente ale pompierilor și, în același timp, ca să aflați ce tipuri de antrenamente și dotări au azi pompierii noștri.

reper cronologice

1857

Incendiu de proporții la Bistrița

1936

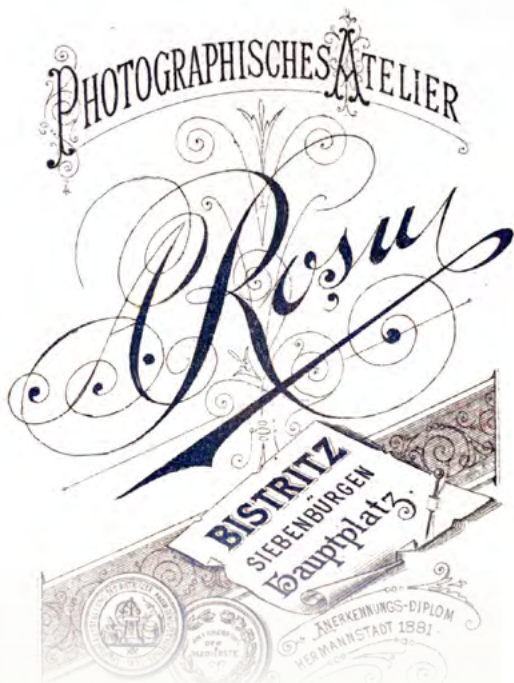
Pompierii militari din Bistrița

1877

Asociația Pompierilor Voluntari din Bistrița

1990

Serviciul Militar pentru Situații de Urgență (SMURD)

Semnătura fotografului
Alexandru Roșu

28. Fotografi și fotografii

Fotografia, inventată la sfârșitul secolului al XIX-lea, a revoluționat artele vizuale și a oferit acces la arta imaginii și pentru oamenii simpli. Portretele bistrițenilor din trecut și imagini ale străzilor orașelor aduc mai aproape de noi spiritul epocii din preajma anilor 1900.

Fotografii din Bistrița se numără printre pionierii domeniului. Lucrările fotografului Carl Koller (1838-1889), pictor și fotograf din Bistrița, sunt apreciate în epocă la nivelul întregului imperiu – în 1868 sunt premiate la saloanele de la Hamburg, în 1869 la saloanele de la Paris, în 1870 la Graz și Kassel. În 1873 artistul expune la expoziția mondială de la Viena fotografii colorate cu port săsesc și românesc din ținutul bistrițean și este distins cu medalia de aur – artistul este desemnat, cu această ocazie, fotograf al curții imperiale.

Carl Koller a fost profesor de desen la Gimnaziul Evanghelic C.A. din Bistrița, în perioada 1859-1871, și a format generațiilor tinere gustul pentru imagine. În anul 1861 artistul deschide primul atelier de fotografie din oraș, dar din anul 1871 activează în Sibiu, iar în 1875 își deschide un atelier de fotografie, cu 30 de angajați, în Budapesta. În spațiul maghiar, fotograful german din Bistrița este cunoscut sub numele de Koller Károly.

În atelierul mestrlui Carl Koller s-a format și fotograful român Alexandru Roșu, dar și inițiativa adoptării acestei tehnici inovative de către mulți tineri de origine germană din Bistrița. Asociația fotografiilor avea exigențe comparabile cu ale vechilor bresle, și fiecare încerca să surprindă cele mai reprezentative compoziții cu peisajul urban bistrițean. Imaginile vechi ale Bistriței se datorează unor ateliere susținute de: Ferdinand Häusler, Hermann Schwabe, Rudolf Fleischer Eugen Lippert, A. Petritz, C. Oskar Galter, Victor Schneider, Alfred Adler, Alois Wagner, Berta Jördens & Ella Alzner, Friedrich „Fritz” Römischer și Alexandru Roșu. Dominația artiștilor sași este proporțională cu numărul germanilor din oraș și de accesul la tehnica europeană.

Alexandru Roșu, primul fotograf român al regiunii, a fost ucenic în atelierul lui Koller la Bistrița. Fotograful urmează și o specializare în străinătate, iar printre atelierele vizitate se numără și cel al vechiului său maestru deschis, între timp, la Budapesta. Roșu și-a deschis, în 1881, propriul atelier în Piața Centrală, numărul 3, dar în perioada de maximă dezvoltare a meseriei sale are un atelier mai mare în Piața Centrală, numărul 22. Fotograful participă la expozițiile ASTRA, iar în 1906 a fost desemnat să reprezinte orașul Bistrița prin realizarea unui album pentru expoziția de la Sibiu.

Personalități ale vieții culturale românești și germane apar în potrețretele cunoscutului fotograf și ne oferă, peste timp, o imagine mai completă a bistrițenilor de altădată. Datorită fotografului român din Bistrița, avem o imagine cu George Coșbuc și Ion Luca Caragiale în compania unor localnici la Sângeorz-Băi, documentul fotografic se află la Muzeul Literaturii Române din București.

Inovațiile din domeniul fotografiei au coincis cu perioada de modernizare a societății bistrițene. Ținutele doamnelor și domnilor erau realizate după moda vieneză, iar seratele ofereau un bun pretext de etalare a ultimelor achiziții în materie de accesorii originale. La Uniunea Meseriașilor (Gewerbeverein), azi Casa de Cultură, construită de arhitectul vienez Paul Brang, asociațiile săsești, românești și maghiare organizau formații artistice, fanfare și trupe de teatru sau coruri ce se aflau într-o continuă concurență artistică și ofereau reprezentații în limbile celor trei etnii importante din oraș.

Filarmonica din Bistrița susținea, încă din 1898, concerte prestigioase, iar în 1912, pentru susținerea spectacolului *Liliacul* de Johann Strauss, sunt invitați protagoniști ai operei din Viena. Sălile cu oglinzi de la Gewerbeverein ofereau și cadrul unor baluri mascate sau a unor seri de dans care se întindeau până spre dimineață. Eleganța ținutelor doamnelor se inspira din moda vieneză și valorizau statutul și potențialul economic al familiei.

Această atmosferă specifică marilor orașe este surprinsă în fotografiile epocii care lasă o umbră nostalgică peste romantismul perioadei evocate. În ținute impecabile, bistrițenii de odinioară ni se înfățișează cu distincția și siguranța epocii pe care o reprezintă.

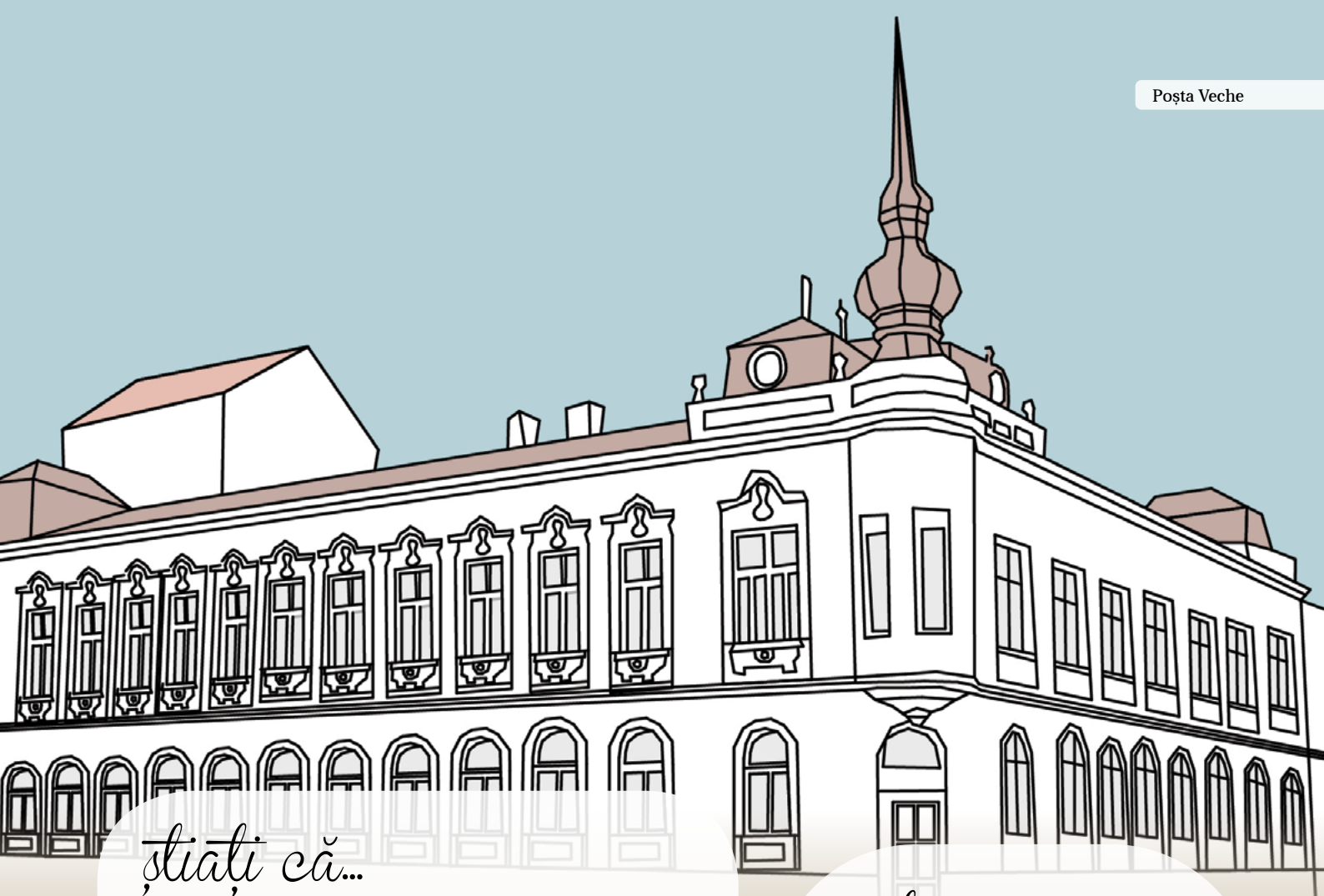
citat

Activitatea desfășurată în Bistrița de Carl Koller determină și apariția unui puternic nucleu de fotografi care au abordat, în perioadele următoare, compoziții urbane cu reprezentări care devin simboluri vizuale ale orașului. Acest pionierat creativ a fost depășit cu un număr important de fotografi care activează la Bistrița în deceniile următoare, dintre aceștia pot fi amintiți: *Ferdinand Häusler, Eugen Lippert, C. Oskar Galter, Friedrich Römischer* și Alexandru Roșu. Dominația artiștilor sași este proporțională cu numărul germanilor din oraș și de accesul la pregătirea școlară.

(Vasile Duda – *Artiști bistrițeni*)

Cultivarea simțului estetic în rândul tinerilor trebuia să se realizeze încă de la vârste fragede, pe de o parte prin vizitarea expozițiilor de lucrări de artă și a monumentelor artistice, iar pe de altă parte prin crearea de muzee estetice și artistice în școli, prevăzute cu fotografii bine executate. Reacția direcțiunii gimnaziale (Gimnaziul din Năsăud) și a corpului profesoral a întărit necesitatea cultivării simțului estetic prin practicile sugerate, accentuând, însă, faptul că materializarea acestor demersuri era în strânsă concordanță cu mijloacele materiale și financiare ale tinerilor potențiali artiști.

(Aurelia Dan – *Școlile grănicerești năsădene*)

știati că...

Carl Koller ajunge fotograf al curții imperiale, iar în 1888 realizează unul dintre cele mai cunoscute portrete din epocă ale împăratului Franz Josef. Portretul de epocă al compozitorului Franz Liszt a fost realizat în 1885 tot de fotograf bistrițean.

hai să dezbătem !

Ce scop are acest anunț? La ce adresă își desfășoară activitatea fotograf? Se simte arhaismul limbajului utilizat în preajma anului 1900?

ALEXANDRU ROȘU

Atelier pentru fotografii,

Bistrița, piața principală Nr. 22.

Recomandăm onorabilului public din loc și jurii Atelierului meu pentru suferenți fotografice **originale** în **tête formate moderne** dela formatul portretelor de vizită până la mărimea de **40–50 cm.**, **portrete de bust, tablouri compuse, grupe pentru familii și corporațiuni**, aranjate cu gust și cu decorațiunile cele mai moderne.

Atelierul este aranjat cu **aparatele cele mai nouă și mai corespunzătoare** pentru timpul de față; efectuează cu promptitudine

să descoperim

- Când se dezvoltă arta fotografiei la Bistrița?
- Care este primul fotograf sas al orașului?
- Cine este primul fotograf român al orașului?

portofoliu

Inspirați-vă din fotografiile realizate de **Alexandru Roșu** și alcătuiți un mic album electronic al orașului nostru, materialele selectate în clasă se pot încărca pe site-ul școlii.

reper cronologice

313

1861

Atelierul fotografului
Carl Koller

1868

Premiu pentru
fotografie la
Hamburg

1869

Premiu pentru
fotografie la Paris

2010

Expoziție
Alexandru Roșu
la muzeu

Sigla Asociației ASTRA

29. Modernizarea și politica

În 1860 la conducerea Imperiului Austriac se instaurează un guvern liberal care impune o serie de principii modernizatoare. Se întărește libera practică a meseriilor, iar în 1872 se desființează și statutele breslelor. Comerțul se liberalizează, negustorii și meșteșugarii pot să deschidă magazine și ateliere nestingherit în interiorul burgurilor. Bistrița devine un oraș deschis pentru toți cetățenii, iar alături de sași se stabilesc tot mai mulți români, maghiari și evrei.

În 1861, administrația austriacă liberalizează și accesul la conducerea politică a statului și întărește autonomiile locale. Pe Valea Someșului se înființează Districtul autonom românesc, alcătuit din 47 de localități, cu sediul la Năsăud, iar satele sasești și orașul Bistrița alcătuiau Districtul Bistriței. Transilvania avea, la rândul ei, un statut autonom în cadrul Imperiului Austriac, iar Dieta Transilvaniei, întrunită la Sibiu, era alcătuită din reprezentanții tuturor națiunilor conlocuitoare (românii aveau 48 de membri, maghiarii 44, iar sașii 33). Toate națiunile și confesiunile și limbile utilizate în Transilvania sunt așezate pe criterii de egalitate. Această dietă a votat în 1863 pentru utilizarea în Transilvania a limbii române ca limbă oficială alături de limba germană și maghiară. Acum ajung și primii reprezentanți ai românilor în Parlamentul de la Viena.

Avântul economic, politic și social a intimidat autoritățile conservatoare ale imperiului, care au reacționat prin încercarea de a restrânge drepturile introduse de guvernarea liberală. Astfel, pentru a menține echilibrul vechilor principii, autoritățile de la Viena au optat pentru un compromis (Ausgleich) cu una dintre minoritățile puternice din imperiu, formând Imperiul Austro-Ungar. Prin acest compromis, vechiul imperiu era divizat între austrieci și maghiari, cu două capitale, la Viena și Budapesta, dar se păstra autoritatea unică a împăraților din dinastia de Habsburg. Transilvania intra, în acest context, în zona administrată de maghiari. Pentru a schimba raportul majorității etnice, se decide alipirea Transilvaniei la Ungaria, iar românii, care erau majoritari în Transilvania, deveneau minoritari în teritoriile unei Ungarii lărgite. Românii și sașii s-au opus acestei decizii care avantaja minoritatea maghiară din Transilvania și în timpul revoluției din 1848-49, iar după 1867 vor relua opoziția față de aceste decizii arbitrare, luate fără consultarea populației majoritare.

În vederea organizării politice, românii constituie în 1869 Partidul Național Român din Banat și Ungaria, și Partidul Românilor din Transilvania, care vor fuziona în 1881 în Partidul Național Român. Prin reprezentanții acestui partid românii au protestat împotriva politicii de maghiarizare, impusă de autoritățile de la Budapesta.

Ioan Rațiu, președintele Partidului Național Român, propune redactarea unui memoriu, un memorandum către împăratul de la Viena pentru a combate acțiunile discriminatorii ale administrației maghiare. Pentru a avea un impact maxim la nivelul opiniei publice contemporane, Memorandumul trebuia să fie înmănat împăratului de o delegație formată din 300 de reprezentanți din majoritatea localităților din Transilvania. Numărul mare al susținătorilor atrage atenția opiniei publice, iar demersul politic românesc devine subiect de dezbateri și în presa locală și internațională.

Din Bistrița participă la aceste acțiuni avocatul Gavril Tripon, împreună cu alți intelectuali români din zonă care au susținut și au răspândit spre știrea populației materialul revendicativ. Se remarcă Gherasim Domide din Rodna împreună cu Danil Luca, Gavril Manu, Eliseu Dan, Ioan Macavei etc.

În 1891 germanii tipăresc la Bistrița publicația *Bistritzer Zeitung*, iar românii - Revista *Minerva*. În 1902, la Bistrița se ține Adunarea Națională a Societății pentru Fondul de Teatru care are ca scop adunarea de fonduri pentru copiii săraci de la școlile românești și adunarea tuturor doamnelor române, dezvoltând și cultivând sentimentul românesc și păstrând vechile tradiții românești prin serbări și conferințe. În anul 1904, în Piața Mică, George Matheiu a deschis prima tipografie românească, iar în 1903 a fost pusă în circulație publicația românească săptămânală numită *Revista Bistriței*. Pe acest fond activ se hotărăște, în 1907, organizarea Despărțământului ASTRA la Bistrița.

Identitatea românească și identitatea săsească din comitatul Bistrița-Năsăud s-a bazat, în această perioadă, în special, pe activitățile culturale și religioase susținute de cele două grupuri etnice

citat

Memorandumul din 1892

Oricât de indispensabilă trebuie să pară pentru fiecare patriot o schimbare salutară, totuși, românii în conferința lor, față cu turnura ce o iau evenimentele, se simt constrânși a face o dureroasă mărturisire, că și-au pierdut încrederea față de regimul maghiar și față de parlamentarismul lor. Românii cred că asanarea marelui rău arătat nu-o poate aștepta decât dela intervenția celui alt factor suprem: Coroana, care reprezentând cele mai înalte interese de stat are menirea de a se intercala între cetățeni, atunci când statul ajunge într-o stare în care organismul său este amenințat să se destrame....

Ai Maiestății Voastre cei mai credincioși supuși: Comitetul Adunării generale a reprezentanților alegătorilor români din Transilvania și Ungaria ales pentru redactarea memorandumului.

Sibiu, 26 martie 1892.

Dr. Ioan Rațiu președinte,

Sașii conduceau politic și cultural în Bistrița. Limba oficială în oraș era încă limba germană. Deoarece nu existau școli înalte în alte limbi, părinții cu altă limbă maternă își trimiteau copiii, cărora le doreau o pregătire mai înaltă, la gimnaziul săsesc. Acesta era frecventat și de copii români, maghiari și evrei. Copiii erau tratați în același fel, conducerea școlii nu cunoștea diferențe. Pentru toți elevii de altă naționalitate decât germană, acest gimnaziu le-a rămas în mod plăcut în amintire. În viața publică și privată, între atâtea feluri de locuitori ai orașului, domnea un spirit de toleranță.

(Gustav Zikeli (1876-1952) - *Autobiografie*)

știati că...

Politica de liberalizare a guvernului imperial de la Viena a fost inițiată de prim-ministrul Anton von Schmerling care intenționa să mărească baza vonaților din imperiu și să neutralizeze națiunile maghiară, cehă și croată prin asocierea, la actul de guvernare, a reprezentanților sârbilor, rutenilor, plonezilor, românilor etc. În acest context, participarea la vot a fost chiar mai liberală decât cea existentă în statul român. Cu susținerea politicii imperiale, Dieta din Transilvania se bazează pe principiul majorității și este dominată de reprezentanții românilor în alinață cu sașii, iar maghiarii refuză să participe la această politică a imperiului

să descoperim

- În ce context se organizează Dieta liberală din Transilvania?
- Care au fost realizările Dietei liberale?
- Ce obiective are Memorandumul din 1892?

hai să dezbătem !

În Memorandumul înaintat în 1892 împăratului Franz Joseph la Viena reprezentanții românilor au cerut: „în formă egală legală și prin concursul factorilor competenți sistemul de guvernare să fie reformat în patria noastră ... și să țină seama de interesele legitime ale tuturor popoarelor care compun statul ” Reformele cerute sunt cu sau fără acordul statului? Reformele trebuiau să respecte interesele popoarelor? Oare care era interesul fiecărui popor care alcătuia Austro-Ungaria?

portofoliu

Alegeți un nume de stradă inspirat de o personalitate locală și alcătuiți un material de prezentare a personalității respective. Puteți să începeți cu susținătorii Memorandumului.

repere cronologice

1860

Liberalizarea meseriilor

1861

Dieta cu majoritate românească

1867

Austro-Ungaria
Memorandum

Firmele revoluției industriale

30. Revoluția industrială

În secolul al XIX-lea, spațiul german din Europa a intrat într-o perioadă de dezvoltare determinată de generalizarea revoluției industriale. Bistrița, conectată la rețeaua comercială și industrială care se formează în Europa Centrală, pășește pe făgașul lumii cosmopolite. Atelierele și spațiile comerciale ale sașilor încep să fie concurate de cele ale evreilor, maghiarilor și românilor.

În 1851 s-a întemeiat în oraș prima asociație pentru creditarea investițiilor, în forma unei case de economii și ajutor economic reciproc. În colțul dintre Piața Centrală și zona pietonală, sașii au construit, în 1884, prima bancă a orașului, Distrikts-Sparkassa, iar evreii și-au construit propria instituție financiară în Piața Centrală numărul 1, în capătul străzii George Coșbuc. Românii aveau din 1887 Banca „Bistrițiana”, iar în 1903 s-a constituit Banca Coroana. Băncile creditau populația pe circa 1- 5 ani, iar plata împrumutului se realiza în plăți semestriale. Pentru împrumuturile mari se percepeau garanții ipotecare cu bunuri imobiliare, dar valoarea creditului nu putea să depășească mai mult de jumătate din valoarea bunurilor ipotecate.

Pe de altă parte, noua tehnologie bazată pe forța aburului a fost introdusă destul de rapid în Imperiul Austro-Ungar, inclusiv la Bistrița. Primele căi ferate se construiesc în imperiu după 1837 și se extind cu rapiditate. Prima cale ferată de pe teritoriul României este construită în 1854 pe traseul Oravița-Baziaș. La nivelul Transilvaniei, urmează linia ferată Arad - Alba-Iulia, în 1868, și Oradea-Cluj, în 1870. Bistrița este conectată la rețeaua de linie ferată în 1884, prin inaugurarea liniei Dej-Bistrița. În 1886 legăturile feroviare se extind pe tronsonul Șieu Măgheruș – Luduș, în 1898 cu tronsonul Bistrița-Bistrița Bărgăului, iar în 1907 se extinde legătura Beclean-Rodna.

Echipamentele industriale se extind în oraș, iar meșteșugarii bistrițeni valorifică tot mai bine și mai complet resursele naturale în cadrul unor fabrici care încep să-și facă un nume. La Bistrița se cunoaște utilizarea motorului cu abur la tăbăcăria lui Karl Horger. Meșterul bistrițean se formase ca ucenic, calfă și maestru în cadrul Asociației curelarilor din Bistrița, iar în 1903 a urmat o specializare la Freiburg. Tăbăcăria producea piele de talpă, adică piele groasă utilizată pentru talpa încălțăminte, dar și piele subțire pentru galanterie și mănuși fine. Se prelucrau blănuri, piei de vânat și piei ornamentată utilizată la șerpărele bărbaților (curea lată, de piele, utilizată în zona rurală). Mașinile din tăbăcărie erau puse în mișcare de un motor cu aburi cu roată volantă, care consuma zilnic câte 1 m³ de lemn. Industrializarea însemna o mărire a producției, dar, pe de altă parte, și un consum suplimentar de resurse naturale. Lemnul din zonă este exploatat tot mai intens și începe să fie exportat și spre alte centre industriale.

Meșteșugarii din Bistrița au încercat, în această perioadă, să se specializeze cât mai bine, astfel încât să reușească să producă cât mai multe produse finite în oraș, iar exportul de materii prime să fie cât mai mic. Pentru exploatarea resurselor de lemn se specializează tot mai multe fabrici de mobilă și chiar trăsuri de lux. Fabrica de trăsuri din Bistrița prezenta, într-o reclamă din preajma anului 1900, 29 de produse deosebit de sofisticate.

Casele comerțurilor și meșteșugarilor se modifică prin transformarea spațiului de la parter în spații comerciale spațioase și bine luminate. Vitrinele din lemn sculptat erau completate cu obloane de lemn sau jaluzele metalice confecționate la Budapesta și la Viena, iar o parte din acestea se mai păstrează și acum în zona centrului istoric. La intersecția străzilor actuale Gheorghe Șincai și Alexandru Odobescu a fost construită, în 1864, Casa Michael Textoris, un adevărat centru comercial al orașului modernizat.

Clădirea Poștei, cunoscută azi cu numele de Poșta Veche, a fost realizată în anul 1900, iar cărțile poștale tipărite cu imaginile Bistriței au circulat prin toate colțurile lumii. Dar tot acum orașele poziționate pe rute de tranzit mai active se dezvoltă mai rapid, dar orașul Bistrița, poziționat ușor lateral față de marile artere feroviare, nu beneficiază de mari investiții externe.

Datorită acestor liberalizări, orașul Bistrița a reușit să prospere și să revină între primele orașe cu potențial economic ale Transilvaniei, dar acum numărul sașilor scade sub 50% din populația orașului, iar comunitatea românească are o pondere tot mai mare în Bistrița. Într-o statistică din anul 1910, Bistrița se plasa pe locul cinci la producția industrială, după Cluj, Brașov, Sibiu și Târgu Mureș.

citat

Sub presiuni de jos, în anul 1913, guvernul a vrut să facă câteva mici modificări la dreptul de vot. Proiectul a fost publicat. Deputații sași s-au declarat împotriva oricărei democratizări în plus a vieții publice ... Trei săptămâni mai târziu am ținut un discurs cu titlul: *Dreptul la vot și noi, sașii*, în care am propus și introducerea dreptului la vot universal, direct și secret, acest lucru fiind în relațiile economice și culturale o necesitate, și nu am fi avut de ce să ne temem de introducerea acestuia nici în relațiile politice.

(Gustav Zikeli (1876-1952) - *Autobiografie*)

La mijlocul secolului al XIX-lea, funcționau în Imperiu 11 mari societăți de asigurare. Dintre acestea, menționăm filiala Riunione Adriatica di Sicurtà fondată în 1838, la Trieste, cu o cifră de afaceri de aproape 10 milioane de florini, care, în anii '50, avea deja deschise agenții la Brașov, Făgăraș, Bistrița, Medias, Sighișoara, Dumbrăveni.

(I. Balog, A. Balog – *Institute și societăți de asigurare din Transilvania*)

În suburbiile Bistriței, aflăm un popor român bine nutrit și bine îmbrăcat, locuind în case frumoase, luminoase, înalte, sănătoase.

(Ion Baci – *Revista Ilustrată*)

știati că...

La sfârșitul secolului al XIX-lea apar și primele preocupări legate de conservarea și păstrarea monumentelor istorice. Comunitatea sașilor din Bistrița restaurează Biserica Evanghelică distrusă de incendiul din 1857 și se strâng fonduri pentru cel mai vechi monument al zonei: Biserica din Herina. Lucrările derulate destul de lent între anii 1886-1898 au ca urmări pe termen lung păstrarea acestui monument într-o stare bună de conservare, până la lucrările de restaurare din 1995-1998.

să descoperim

- Care sunt principalele bănci ale orașului?
- Care sunt principalele clădiri ridicate în secolul al XIX-lea?
- Ce evenimente se organizau în secolul al XIX-lea?

hai să dezbătem !

Propuneți o idee de afaceri, analizați punctele tari și punctele slabe ale acestei afaceri potențiale. Dacă ideea pare bună, încercați să identificați o sursă prezumtivă de finanțare. În cât timp estimați că acoperiți împrumutul și, eventual, când se ajunge la un surplus care se poate investi și care poate să mărească veniturile inițiale?

portofoliu

Invitați un specialist în proiecte de finanțare și încercați să înțelegeți regulile după care funcționează acest sistem.

reper cronologice

1851

Prima instituție bancară din Bistrița

1884

Prima clădire de bancă din Bistrița

1887

Prima bancă românească din Bistrița

1884

Calea ferată Dej-Bistrița

1895

Casa Meseriașilor (Gewerbeverein)

31. Etniile

Localitatea Bistrița s-a ridicat ca un mare oraș prin diversitatea populației și a etniilor care au trăit aici sau în apropierea acestor locuri, în diferite momente ale istoriei. Toți oamenii care au muncit pe aceste pământuri și-au adus contribuția la orașul de azi, indiferent de limba sau obiceiurile pe care le-au avut.

Începuturile Bistriței au fost determinate de sași, dar înaintea lor, în preajma actualei vetre a orașului, dar nu în vatra actuală, s-au găsit urme de locuire ale dacilor, romanilor, daco-romanilor, gepizilor și slavilor.

În acest mediu cultural s-au așezat acei hospes, adică oaspeții veniți din părțile apusene. Coloniștii sau oaspeții germani nu erau unitari, dialectele erau diferite în funcție de zonele din care proveneau fiecare. Modelul cultural apropiat și condițiile comune ale coloniștilor au unit și au consolidat o identitate germană comună.

Sașii și-au păstrat, în baza autonomiei urbane, majoritatea etnică în Bistrița până la sfârșitul secolului al XIX-lea, dar, treptat, odată cu dezvoltarea conceptului urban cosmopolit, populația Bistriței crește și se diversifică. În 1857 sașii reprezintă 73% din populație, dar în anul 1900 reprezentau doar 49%, iar procentul a scăzut nu prin scăderea numărului sașilor, cât mai ales prin creșterea numărului celorlalte etnii.

Românii și-au conservat identitatea latină, în special în zonele rurale, retrase și compacte. Prin religia greco-catolică, acceptată de români din secolul al XVIII-lea, legăturile cu latinitatea și limba latină au fost permanente amplificate în școlile ardelen. Regimentul de graniță de la Năsăud, înființat de habsburgi, a reprezentat cu mândrie identitatea românească a zonei. În anul 1876, prin desființarea autonomiei pentru pământul regesc, orașele sașilor, inclusiv Bistrița, devin deschise pentru libera concurență economică și atractive pentru toți cetățenii cu meserii urbane. Numărul românilor, majoritar în zonele limitrofe, crește vertiginos și ajunge, în prima parte a secolului al XX-lea, să devină dominant.

Maghiarii sunt o etnie importantă a Transilvaniei, dar în nord-estul provinciei nu au reprezentat un număr consistent din procentul populației, decât în câteva comunități rurale. Identitatea lor s-a consolidat, în special, în perioada dependenței Transilvaniei de administrația maghiară și ei au contribuit din plin la conturarea spiritului ardelen, alături de români și sași.

Evreii încep să formeze comunități în Transilvania din secolul al XVIII-lea, iar rezoluția împăratului Iosif al II-lea le permite, din 1783, să se stabilească în orașele libere regale. Totuși, pentru protejarea comercianților sași, în 1808 magistrul bistrițean interzicea așezarea evreilor în oraș și limita prezența comercianților evrei la târgurile orașului. Odată cu dezvoltarea și deschiderea urbană impusă de autorități, românii, maghiarii și evreii se stabilesc în număr tot mai mare în Bistrița. Sinagoga, construită în 1893 la marginea cetății, demonstrează numărul mare al acestora; la începutul secolului al XX-lea, evreii ajung să reprezinte circa 16 % din populația orașului.

Romii au fost consemnați din secolul al XVIII-lea în preajma localităților mai mari din Transilvania. La Bistrița, în preajma anului 1900, ei locuiau în partea de sud-est a așezării, în „Țigănime”, spre actualul cartier Ștefan cel Mare. Erau, în cea mai mare parte, lăutari cu o virtuoșitate deosebită care le-a creat unora dintre membrii comunității o aureolă de artiști consacrați. Transmiteau meseria din generație în generație, umblau îngrijiți și cu prestanță, ofereau respect și sollicitudine clienților, astfel că nu se putea imagina un eveniment muzical fără lăutarii locului. Ei aveau un rol important în asigurarea succesului unei petreceri deoarece interpretau, cu deosebită ușurință, repertoriul muzical al tuturor etniilor din zonă.

Peste aceste diversități etnice s-a conturat, în Bistrița secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, o și mai mare diversitate confesională. Sașii erau în mod unitar evanghelici, românii erau în marea lor majoritate greco-catolici, iar o parte ortodocși, maghiarii - romano-catolici și reformați, românii se împărțeau spre religiile majoritare, iar evreii se individualizează față de toți ceilalți prin practicarea iudaismului.

Bistrița modernă s-a zidit după regulile societății moderne, adică prin diversitate și deschidere. Sașii și românii alcătuiau comunități puternice, dar depindeau și de colaborarea cu toți ceilalți și, implicit, apărea și nevoia înțelegerii reciproce.

citat

Se instituise, într-un timp, și un voievod al Țiganilor pe țară (pe principatul Transilvaniei), care să fie capul și strângătorul de dări de la toți Țiganii, de la Țiganii nomazi și, mai ales, de la Țiganii zlatari, spălători de aur. Funcția se dădea obișnuit unui nobil. Voievodul comitea abuzuri, desigur, abuzuri supărătoare și pentru nobilimea stăpână de Țigani, căci ea face întâmpinări împotriva lor chiar în dieta țării. Hotărârile dietei au ajuns formulate într-un articol lung, chiar în Aprobate: Ca Țiganii să aibă în țara Transilvaniei un voievod al lor deosebit, căruia să-i plătească anual dare ... sarcina a fost de neîndurat ... de aceea s-a și șters prin câteva hotărâri ale țării (dietei).

(David Prodan – *Iobăgia în Transilvania*)

În liceu l-am avut coleg pe Max Eskelaș, viitorul avocat Rosenberg, fiul crășmarului din Hrube (suburbie a Bistriței), pe Mayer Hausman și, ca vecin și prieten de copilărie, pe Halberg Paisach, care oferea la paștele lor *mașes*.

(Victor Moldovan – *Memoriile mele*)

știati că...

La începutul secolului al XIX-lea a apărut și fenomenul emigrării în America, spre exemplu în anul 1906 au plecat din această zonă în jur de 600 de persoane. Unele localități au pierdut, într-o perioadă scurtă, chiar și circa 10% din populație, iar dacă subliniem că aceia plecați erau tineri, înțelegem regresul determinat de acest fenomen.

Fiecare etnie avea cam câte două nume, unul așa cum se numeau ei și respectiv așa cum îi numeau ceilalți. Sașii mai erau numiți nemți, românii erau numiți în vechime valahi, maghiarii erau denumiți și unguri, românii au fost numiți de cei din jurul lor țigani, iar evreii, tot în sens negativ, erau jigniți cu termenul de jidani. Trebuie să precizăm că oamenii au înțeles că, din politețe, este corect să-i numim pe fiecare așa cum etnia respectivă se numește pe sine. În consecință, este corect și civilizat să folosim termenii de sas sau german, român, maghiar, rrom sau evreu, pentru că este o formă elementară de respect reciproc pe care îl învață toate comunitățile multietnice.

să descoperim

- Care a fost situația etnică a Bistriței până la sfârșitul secolului al XIX-lea?
- Ce determină schimbarea componenței etnice în jurul anului 1900?
- Prezența mai multor etnii a mărit concurența și dezvoltarea economică?

portofoliu

Încercați să realizați o comparație între fenomenul emigrării din preajma anului 1900 și cel de azi. Oare sunt cauze similare?

hai să dezbătem !

Dezbateți chestiunea caracterului multiethnic din zona noastră pornind de la memoriile lui Francisc Păcurariu, născut într-o familie mixtă (tata- român și mama- maghiară) în 1920 și care spunea: Mi-a fost dat să aud, din primii ani ai vieții, oamenii rostindu-se în trei limbi și înțelegându-se totuși, uitându-se la gângania care eram cu ochii duioși ce luminau pe neșteptate din niște fețe aspre ... Cea dintâi pildă mi-a fost un cizmar cam tăcut și ursuz ... iar a doua - trei figuri de săteni: românul Popșor Grigore și ungurul Boros János și sasul Bender Hanți. (*Timpul și cuvintele* - Francisc Păcurariu)

repere cronologice

1857

Sașii sunt majoritari în oraș

1876

Bistrița - oraș deschis tuturor

1900

Sașii scad sub 50%

1934

Primul primar român, dr. Corneliu Mureșan

Tunarii

32. Marele Război

Primul Război Mondial a izbucnit în 1914, prin declarația înaintată de Austro-Ungaria Serbiei, urmată de declarații de război și între celelalte state mari ale Europei. Vestea s-a răspândit ca fulgerul, iar armata a început incorporarea în cel mai scurt timp. Imperiul Austro-Ungar era un imperiu multiethnic, dar austriecii și maghiarii aveau un statut privilegiat în cadrul imperiului, în timp ce sârbii, polonezii, cehii, croații, slovaci, românii, etc. nu se simțeau reprezentați național în stat și nu erau deloc entuziasmați să participe la acest conflict. În mod paradoxal la Viena, Berlin și Paris a izbucnit o adevărată euforie. Toți credeau că războiul va fi de scurtă durată, doar o mică plimbare și totul se va termina până la Crăciun. Nimeni nu a prevăzut atunci imensele pierderi umane și materiale provocate de un război purtat și organizat în mod industrial.

La Bistrița funcționau, în 1914, trei cazărmi și un spital militar. Cazarma Schwarzenberg, care nu mai exista astăzi (situată pe locul Palatului de Justiție), Cazarma Arhiducele Iosif (azi, Muzeul Județean), Cazarma Franz Joseph (azi, sediul Batalionului 812 Infanterie), și Spitalul Militar/Trupenspital (azi, Spitalul pentru Boli Pulmonare). La Bistrița era sediul Regimentului Cezaro-Craiesc de Infanterie „Freiherr von Pitreich” Nr. 63. Regimentul Nr. 63 de Infanterie era un regiment în care 73% din soldați erau români. Conform regulamentului austro-ungar, limba pe care o vorbeau cel puțin 20 % din soldații unui regiment devenea automat limba de regiment. Existau regimente care aveau chiar 4 limbi de regiment, limba de regiment a Regimentului de Infanterie Nr. 63 era limba română, iar ofițerii erau obligați să învețe această limbă în 3 ani. Soldații trebuiau să învețe 80 de comenzi în limba germană, în rest se vorbea limba regimentului, adică limba română.

Pentru motivarea românilor din Regimentul de Infanterie Nr. 63 din Bistrița a fost compus un marș de regiment a cărui temă era un cântec popular românesc „Toba bate, drum bun, brav român”. Marșul RI Nr. 63 este utilizat și în prezent ca un marș de tradiție al armatei austriece. Regimentul de Infanterie Nr. 63 se socotea urmașul Regimentului Nr. 2 de Infanterie de Graniță Românesc din Năsăud (desființat în anul 1851), deoarece întreaga zonă de recrutare a fostului regiment de graniță făcea parte și din zona de recrutare a Regimentului de Infanterie Nr. 63 (adică toată Valea Someșului și Valea Bârgăului).

Regimentul de Infanterie Nr. 63 a fost trimis pe front mai întâi în Serbia, iar apoi în Galiția unde participă, în 1915, la spargerea frontului rusesc. În mai 1916 este mutat pe frontul italian și participă la bătăliile de pe râul Isonzo, unde contribuie la spargerea frontului italian din 1917, de la Caporetto (Kobarid din Slovenia de astăzi), una dintre cele mai strălucite victorii obținute de Puterile Centrale în Primul Război Mondial.

Datorită pierderilor mari, se reorganizează cu Regimentul de Infanterie Nr. 104 și participă la bătălia de la St. Michiel din Franța, unde îi ajunge sfârșitul războiului în 11 noiembrie 1918.

La începutul războiului, soldații și ofițerii români din armata austro-ungară încă nu aveau probleme cu loialitatea față de împărat, deoarece România rămăsese neutră, dar, odată cu intrarea României în război, la 27 iunie 1916, soldații români din armata austro-ungară se aflau într-un conflict de conștiință, ei nu puteau să accepte ideea de a lupta împotriva fraților lor de peste Carpați. Conducerea armatei austro-ungare a încercat să rezolve această problemă prin trimiterea soldaților români pe alte fronturi decât frontul românesc. În schimb, autoritățile considerau că ofițerii erau obligați să fie loiali în orice condiții și pe toate fronturile.

Liviu Rebreanu, scriitor important din zona noastră, relatează această dramă a românilor de pe front, inspirat chiar de cazul fratelui său, Emil Rebreanu, care încercase să treacă la români și fusese prins. A plătit cu viața acest gest și a fost spânzurat la Ghimeș-Palanca la 14 mai 1917. Liviu Rebreanu l-a imortalizat în romanul *Pădurea Spânzuraților*. Un alt frate al lui Liviu Rebreanu, Virgil, a murit la datorie pe front.

Măcelul războiului i-a afectat pe toți participanții, indiferent de etnie, religie, rasă sau convingeri politice, iar la finalul războiului jertfa soldaților a fost cinstită în cimitire comune. Pentru cei care au murit fără să fie identificați, s-au ridicat monumente închinat Soldatului necunoscut, adică un monument simbolic pentru toți eroii războiului.

La Bistrița, în cimitirul mare, se află și monumentul eroilor care au luptat în Primul Război Mondial.

citat

Memorii despre anul 1914:

Colonelul batalionului de honvrezii unguri era urcat pe o masă în fața cafenelei (zona pietonalului actual) ... și cuvânta cu gesturi mari, că pe sârbi îi lichidează, mâncându-i la primul dejun, iar pe ruși la dejunul mare. Plecau, apoi, tren după tren, cu flăcăii noștri români, împodobiți, de astă dată, cu flori și drapele tricolore românești, mânați pentru a se jertfi pentru un ideal străin.

(Victor Moldovan - *Memorii* unui politician din perioada interbelică)

Într-o după amiază de marți a anului 1914 s-a anunțat, prin intermediul bătăilor de toba, că inamicul era în apropiere și că, cine voia să fugă, putea folosi trenul. ... A început un talmeș-balmeș nebunesc în piață. ... Gara era plină de orașeni și țărani, care erau pregătiți de fugă. Mulți cetățeni și-au închiriat căruțe țărănești și plecau înnebuniți din Bistrița. ... În dimineața celeilalte zile s-a dovedit că totul a fost o alarmă falsă.

(Gustav Zikeli - *Memorii*)

știati că...

Soldatii români din Regimentul 63 Infanterie Bistrița au luptat pe frontul francez împotriva blindatelor folosite în masă de Antantă (Franța și Anglia) pentru spargerea frontului, precursorile tancurilor actuale și sunt, astfel, probabil, primele trupe de români care au dobândit această experiență.

Wilhelm Petrus Zehner, născut în 1883 la Bistrița, ca fiu al unui tinichigiu, a fost integrat, în 1919, în armata austriacă cu gradul de maior, iar în 1934 ajunge general-maior și secretar de stat în ministerul apărării însărcinat cu reorganizarea armatei austriece. Opozant al lui Hitler, generalul Wilhelm Petrus Zehner a fost asasinat de naziști în 1938. În 15 mai 1967 cazarma Batalionului de Infanterie Mecanizată nr. 13 din Ried im Innkreis, din Austria, a fost numită, în cinstea generalului plecat din Bistrița, Zehner-Kaserne, iar o placă comemorativă îi cinstește memoria.

să descoperim

- Cum începe războiul?
- Ce aduce războiul?
- Pe ce fronturi au luptat bistrițenii?

hai să dezbătem !

În nuvela *Catastrofa*, scriitorul bistrițean Liviu Rebreanu prezintă, prin dialogul imaginat între personajele operei sale (Alexe Candale și David Pop din Năsăud), o problemă reală a românilor din Transilvania, din Primul Război Mondial:

„Ne vărsăm sângele prin țări străine, și nu știm pentru ce! (...) Dar ce-avem noi cu sârbii? Ce-avem noi cu rușii ori cu italienii? (...) Ce ne-au făcut și ce le-am făcut? (...) Tu habar nu ai ce s-au prăpădit din flăcării noastre, cât sânge românesc s-a vărsat! ... Au rămas satele pustii! Și toate degeaba! (...) Alții cel puțin știu că se sleesc pentru ceva, alte neamuri... Dar noi ? De ce? De ce?

- Datoria, Alexe!

Datoria? Orice datorie are margini! Eu voi trece la ai noștri îndată ce voi putea! În orice caz știu că n-am să trag nici un foc de pușcă!”

Cum interpretați această dilemă a personajelor? Dacă românii au avut această dilemă, oare ea apare și la alte etnii din imperiu? Apariția acestor sentimente contradictorii pot să apară oricând în cadrul unor războaie?

portofoliu

Vizionați un film documentar sau un film inspirat de evenimentele Primului Război Mondial

reper cronologice

1914
Bistrița în război

1916
România în război

1918
1 Decembrie
Unirea

1918
Pacea

Stema Regatului României

33. Regalitate și unitate

La finalul Primul Război Mondial, Regatul României a strâns toate dorințele de unire ale românilor din afara României, iar regele Ferdinand a devenit persoana care trebuia să-și asume coordonarea efortului comun al națiunii. În 1918 românii din Barabia au decis unirea cu România, iar românii din Bucovina fac același lucru. Reprezentanții românilor din Transilvania au hotărât să organizeze o Adunare Națională în care reprezentanții comunității românești să decidă viitorul Transilvaniei. Din proprie inițiativă, oamenii au organizat la Bistrița gărzi naționale pe fiecare etnie cu scopul de a păstra liniștea și siguranța tuturor cetățenilor. În 28 octombrie, românii adunați în fața casei liderului politic Victor Moldovan și-au confecționat cocarde tricolore și au arborat primul tricolor din oraș. În 26 noiembrie se fac alegeri, iar Cotoc Ioan, Doroftei Mihai, Login Dionisie, Poruțiu Petru și Tripon Gavril au fost aleși să-i reprezinte pe românii bistrițeni la Alba Iulia și să voteze unirea. La Adunarea Națională din 1 decembrie de la Alba Iulia s-a plecat cu trenul într-o atmosferă de mare entuziasm și cu mult mai mulți participanți decât cei votați, deoarece mulți bistrițeni au dorit să participe la acest moment istoric.

În această atmosferă patriotică, la Alba Iulia, în 1 decembrie 1918, în fața oamenilor veniți din toată Transilvania a fost citită declarația de unire a românilor din Transilvania și a teritoriilor locuite de români, din Ungaria în România. Aleșii cu mandat de reprezentare au semnat în numele oamenilor care i-au desemnat de acasă pentru a susține dorința de unire a tuturor românilor.

Armata regală română ajunge la Bistrița cu trenul în 5 decembrie 1918, după actul Marii Uniri. Soldații din Batalionul de Infanterie din Piatra Neamț, conduși de maiorul Coroamă, au coborât din tren în capătul străzii, spre Vișoara (azi, zona pasarelei de peste calea ferată) întâmpinați de fanfară odată cu reprezentanții românilor, sașilor, maghiarilor și israeliților și intra în pas de defilare în Bistrița.

În cursul lunii decembrie sașii bistrițeni l-au desemnat pe vicarul Adolf Schullerus ca reprezentat al lor în Adunarea Sașilor din Transilvania de la Mediaș, unde s-a votat, în 8 ianuarie 1918, în favoarea unirii Transilvaniei cu România, cu respectarea prevederilor formulate de români la Alba Iulia.

Regele Ferdinand și Regina Maria au făcut prima vizită în calitate de suverani ai României Unite în 26 mai 1919. Alaiul regal, alcătuit din miniștrii și generali, este primit de toată populația orașului și din împrejurimi. Primul prefect, Gavril Tripon, a organizat toată festivitatea, năsăudenii l-au întâmpinat pe rege cu un pluton de veterani cu steagul lor ciuruit de gloanțe, iar etniile orașului au desfășurat o adevărată defilare a porturilor tradiționale. Regele Ferdinand s-a întreținut cu primarul sas Karl Sanchen în limba germană, iar femeile s-au înghesuit să ofere buchete de flori Reginei Maria.

În toamna anului 1919, în garnizoana Bistrița se instalează Regimentul Vânătorilor de Munte, iar comandantul acestuia este numit prințul Carol, moștenitorul tronului. Reședința Principelui Regal a fost amenajată într-un imobil din actuala stradă Alexandru Odobescu, azi clădirea bibliotecii, iar prezența prințului era marcată prin arborarea steagului pe acest imobil. Protocolul regal impunea participarea prințului la slujbele religioase, dar biserica ortodoxă nu avea o clădire importantă în oraș și așa apare și dorința de a ridica o biserică ortodoxă impunătoare în Bistrița. Protopopul Grigore Pletosu îi mobilizează pe credincioși, iar George Enescu organizează un concert pentru strângerea de fonduri. Arhitectura bisericii Sfinții Trei Ierarhi este inspirată de arhitectura practică în Regatul României, numită arhitectură neoromânească. Acest model de clădiri cu arcade se construiesc la Bistrița și pe bulevardele importante ale orașului, la casa primul primar român al orașului, Corneliu Mureșan (azi, clădirea Coronița din Piața Petru Rares) sau la Vila Tiți (sora lui Lucian Blaga) din Bulevardul Regina Maria (azi, Bulevardul Republicii).

Casa Regală a României a reușit să coaguleze în jurul său idealurile politice românești și, împreună cu oamenii politici ai vremii, a reușit să făurească România Mare. Au existat și conflicte și opinii diferite privind organizarea românilor din această perioadă, dar, în ciuda tuturor diferențelor, s-a adoptat principiul conform căruia "unirea face puterea".

citat

Oricâte greșeli va fi comis regina Maria înainte și după război, războiul rămâne pagina ei ... O găsim în tranșee printre combatanți, în rândurile înaintate; o găsim în spitale și în toate posturile sanitare; printre răniți, printre bolnavi; o găsim la toate adunările care încearcă să facă bine. N-a cunoscut frica de gloanțe și de bombe, cum n-a cunoscut teama și scârba de molimă sau nerăbdarea față de eforturile așa de des inutile provocate de dorința ei de mai bine.

(Constantin Argetoianu –
Pentru cei de mâine. Amintiri din
vremea celor de ieri)

Valoarea regalității stă deasupra alternativelor politice sau a sistemelor de guvernare. Ea garantează mândria, identitatea, continuitatea și tradițiile. Cea mai frumoasă coroană regală este încrederea și dragostea românilor, iar valoarea ei stă în propriile merite ale României.

Majestate Sa, Regele Mihai I

știati că...

Declarația de unire a românilor din Transilvania și a teritoriilor locuite de românii din Ungaria cu România a fost citită la Alba Iulia de episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, originar din Mlaș. În ciuda calităților sale morale ireproșabile, după 1948 comuniștii l-au condamnat la ani de temniță pentru că a refuzat să-și abjure credința strămoșească.

hai să dezbătem !

Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 1 decembrie 1918, decretează Unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România ...

Acceptarea unirii de către celelalte minorități a fost determinată și de formularea drepturilor pentru popoarele conlocuitoare care prevedea Deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în Corpurile Legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor care-l alcătuiesc.

Au fost respectate în totalitate dorințele formulate în anul 1918? Pot să fie respectate în totalitate aceste puncte?

să descoperim

- Ce evenimente au pregătit Marea Unire?
- Când are loc Marea Unire?
- Când intră autoritățile române în Bistrița?

portofoliu

Alcătuți, sub coordonarea profesorului, o prezentare a personalităților implicate în evenimentele de la 1918 care au dus la Marea Unire.

Dezbateți și alcătuți o listă cu 10 principii pe care ar trebui să le respecte un bun cetățean al României.

reper cronologice

1918

26 noiembrie 1918
Alegeri

1919

8 ianuarie 1919
Sașii acceptă Unirea

1918

1 decembrie 1918
Românii votează Unirea

1919

26 mai 1919
Regele Ferdinand vizitează Bistrița

34. Urbanism

Casa Corneliu Mureșan

Primul plan cunoscut al orașului Bistrița a fost realizat în anul 1699, de inginerul Giovanni Morando Visconti. Bistrița are în zona istorică aproape același aspect al rețelei stradale, iar în jurul centrului istoric cu ziduri și turnuri, în partea de nord, în zona actualelor Bulevarde Republicii și Decebal, sunt figurate pe hartă lacuri și canale cu apă și parcele cultivate cu viță de vie. Orașul trece, în secolul al XVII-lea, printr-o perioadă de regres, populația scade, iar veniturile economice decad.

Iosif al II-lea vizitează orașul în 1773 și descrie orașul cu următoarele cuvinte: Bistrița a fost odinioară important centru comercial unde erau mari magazine pentru mărfurile venite din Moldova după cum se vede la mai multe case, partea de jos construită în chip de prăvălie ... cu timpul comerțul a scăzut, locuitorii de aici o duc foarte greu. În această situație de decădere, orașul a fost măcinat și de mai multe incendii, dintre care cel din 1758 îi distruge vechiul spital medieval și mai multe case de pe această stradă.

Autoritățile austriece încearcă să impulsioneze dezvoltarea urbană prin impunerea deschiderii orașului pentru toți care doreau să se stabilească aici, iar zidurile cetății încep să fie demolate din 1855. În 1814 se consolidează taluzul râului Bistrița și podul care asigura legătura cu o zonă de case de pe Valea Budacului, care asigură o nouă perspectivă de extindere a orașului. În pas cu aceste modificări trebuiau să fie realizate și planurile de sistematizare ale localității.

În 30 ianuarie 1792, la Bistrița este anunțat un post de arhitect-inginer constructor (în germană *Stadttingenieur*) care trebuia să lucreze la sistematizarea localității împreună cu magistrul ales de cetățeni. La 1 mai 1892 primarul Martin Pellion îl desemnează cu supravegherea regulilor de construcție pe inginerul Iosif (Josef), se pun, astfel, bazele unui serviciu tehnic al primăriei însărcinat cu autorizarea construcțiilor. Între 1892-1894 se elaborează un plan de sistematizare prin alinierea străzilor, se concep rețele de canalizare și apă, se deschid străzi noi, se stabilesc reguli de construcție ale clădirilor etc. După regulile de urbanism ale Europei se trasează și la Bistrița mari bulevarde și străzi. În locul drumului de gardă și al șantului din partea nordică s-a trasat actualul Bulevard Republicii, pe partea vestică - strada Alexandru Odobescu și Bulevardul Independenței. Aceste artere cu două benzi de circulație pe sens, trotuare largi și spații verzi, generoase fac azi frumusețea orașului nostru. Cu aceste sistematizări orașul se modernizează, întinerește și începe o nouă perioadă de prosperitate. Magazine cu vitrine înalte se deschid în zona centrală, după modelul comerțului desfășurat la Viena, Bratislava, Budapesta, Timișoara, Cluj, Sibiu etc.

În anul 1901, arhitect al Bistriței este Oskar Kelp, un bistrițean care s-a ocupat și de dezvoltarea orașului Mediaș, înainte de a obține postul din orașul natal. În timpul serviciului său au fost elaborate regulamente de urbanism care au impus construirea clădirilor de pe bulevardele principale cu grădini spre stradă și spații verzi generoase. Între 1906-1912 se execută lucrări pentru alimentarea cu apă, iar în 1913 se termină lucrările de canalizare și începe electrificarea iluminatului public. După modelul legislației moderne, autoritățile locale emiteau autorizația de construcție în funcție de prevederile din Statutele de Construcție adoptate în 1888, 1913 și 1935. Prin aceste regulamente se prevedeau nivelul de înălțime permis pentru construcții și faptul că mai mult de jumătate din parcelă trebuia să păstreze suprafețe neconstruite amenajate cu spațiu verde. Reglementările elaborate i-au forțat pe oameni să respecte principii care au făcut în timp un oraș armonios. Clădirile din preajma centrului istoric pun în valoare aceste principii, se aliniează și se armonizează cromatic, iar regimul de înălțime se înscrie între clădiri cu minim parter și etaj și maxim trei etaje.

În perioada comunistă orașul intră într-o perioadă de dezvoltare accelerată, după 1965, iar în jurul zonei construite în perioada medievală și în perioada modernă i se adaugă cartierele de blocuri din Cartierul Decebal, Cartierul Independenței, Cartierul Andrei Mureșanu și Ștefan cel Mare. Blocurile de locuințe cu patru și chiar opt sau zece etaje fac ca orașul să-și tripleze dimensiunea. Obiectivul autorităților este să construiască cât mai multe locuințe salubre pentru cetățeni, dar cu costuri cât mai mici.

Pentru a-și asigura spațiul de extindere urbană, Bistrița a încorporat și localitățile Vișoara, Unirea, Slătinița, Ghinda, Sigmir și Sărata, iar în ultimele decenii s-au început cartiere noi în zona Subcetate și Vișoara. Bistrița este un oraș cu o îndelungată istorie urbană, iar istoria se scrie cu fiecare generație.

citat

Pentru toate parcelările, pentru construcții noi și extinderi, pentru toate modificările aduse construcțiilor existente prin care se schimbă aspectul, stabilitatea sau condițiile de locuit sunt necesare autorizații de construcție.

(Statutele de Construcție - Bistrița, 1888)

Mai târziu, când clopotele celor cinci biserici își îngânau tânguitoarea simfonie ce chema la slujbă, orașul se înviora surprinzător. Se iveau atunci pe la porți, îmbrăcați în straie de sărbătoare, numeroși orașeni, ce inundau străzile urbei.

Drumul spre biserică respecta un ritual anume: familiile mergeau izolate, în frunte cu copiii, apoi bătrânii, ca acei în floarea vârstei să încheie grupul.

O familie numeroasă, ordonată și prețios vestimentată, se dorea etichetată ca una cu bunăstare, ce merita respectul celorlalți, lucru pe care îl știau și îl râvneau cu toții.

(Oscar Skrabel - *Bistrița, nostalgii citadine*)

știati că...

Primul regulament cu caracteristici urbane al Bistriței datează din 1570, iar Sfatul orașului interzicea construirea clădirilor și chiar vânzarea acestora fără acordul autorităților.

Prin *Regulamentul edیلor și de poliție al construcțiilor în orașul Bistrița*, din anul 1935, se admit, pe actualele străzi Liviu Rebreanu, Dornei, Gheorghe Șincai, Nicolae Titulescu, doar clădiri cu două nivele, iar înălțimea totală a clădirii, cu acoperiș cu tot, nu avea voie să depășească 12 m. Înălțimea camerelor era reglementată la 2,80m.

să descoperim

- Ce au încercat să "reglementeze" legile/regulile urbane ale Bistriței?
- Care sunt principalele etape de dezvoltare a spațiului construit din orașul Bistrița?
- Ce personalități s-au implicat în dezvoltarea urbană?

hai să dezbatem!

Enumerați 10 aspecte pozitive din urbanismul bistrițean și 10 aspecte negative. La final, încercați să stabiliți, prin supunere la vot, dacă orașul întrunește mai multe puncte pozitive sau mai multe puncte negative.

portofoliu

Faceți o vizită de tematică pe Bulevardul Republicii și comparați regulile care au determinat conturarea fronturilor de case de pe latura sudică (spre zona istorică) cu cele de pe latura nordică (spre zona modernă, construită după demolarea zidurilor).

repere cronologice

1570

Primele
reglementări
urbane

1892

Plan de
sistemizare

2014

Planul Urbanistic
General al
Municipiului Bistrița

1888

Statutul de
construcție

1935

Regulamentul edیلor și de
poliție al construcțiilor din
Bistrița

35. Igiena și medicina

Medicina

citat

Bărbierul chirurg Martinus Barth făcea parte, în anul 1533, din Consiliul Orașului Bistrița. În același an, se stabilesc la Bistrița strămoșii familiei Beudeus de Scharberg, care a venit din Danemarca. Unul dintre membrii acesteia, pe nume Sigismund Bedeus, era medic. Acesta a trebuit să se abțină de titlul nobiliar pentru că orașul Bistrița nu recunoștea o asemenea demnitate.

(Mircea Gelu Buta – *Bistrița medievală sub influența Reformei*)

În lapidariul muzeului se păstrează un fragment dintr-un ancadrament de ușă, cioplit în gresie, compus dintr-un lintou încălecat de un fronton triunghiular cu o bogată profilatură, specific frontoanelor barocului. Conform modei blazoanelor fără titlu, utilizate frecvent și de bresle și meșteri în însemnele și emblemele meșteșugarilor, proprietarul își face cunoscute numele și meseria de săpunar într-o inscripție cu majuscule, săpată sub blazonul datat 1608, susținut de doi putți înaripați: ENDERS VMMENT SEPMACHER 1632.

(Ecaterina Telcean – Însemne și embleme de breaslă din Bistrița)

Sănătatea unei societăți depinde de modul în care se organizează în prevenția apariției bolilor și, atunci când este nevoie, de tratarea acestora. La Bistrița, am avut un spital medieval încă din secolul al XIII-lea, al doilea atestat din țară, iar în 1413 bărbierul Barth făcea și intervenții specifice unui chirurg. Din secol al XVI-lea o serie de tineri bistrițeni studiază medicina în Italia, Franța și Germania și își îmbunătățesc tratamentele oferite pacienților prin aceste experiențe europene. În 1508, medicul Francisc din Bistrița era pregătit la Viena, iar în anul 1516 orașul deschidea, în Piața Centrală, o farmacie. Farmacistul Martinus, angajat de consiliul orașului cu suma de 10 florini, pregătea toate preparatele medicale în laboratorul său.

Domnitorul Moldovei, Petru Rareș, a fost tratat, în 1528, de un medic trimis din Bistrița, iar domnitorii Alexandru Lăpușneanu, Petru Schiopul, Ștefan Tomșa și Vasile Lupu au beneficiat de serviciile medicale ale bistrițenilor.

La fel ca peste tot în perioada medievală, igiena precară a locuitorilor întreținea focare de infecție care determinau apariția unor boli contagioase numite molimă, ciumă etc. Pentru igiena corporală, la Bistrița s-a înființat prima săpunărie din Transilvania. Din produsele secundare rezultate din practicarea măcelăritului se producea săpunul, unul dintre produsele de lux ale perioadei medievale. La Cluj, săpunul de calitate superioară era adus din Bistrița, iar comenzile din Moldova enumerau produse precum: săpunul, ceara roșie utilizată la pecetluit și hârtia. Unul dintre săpunarii orașului locuia pe actuala zonă pietonală (la numărul 11), iar emblema sa, cioplită pe un chenar de piatră, se păstrează în lapidariul muzeului.

Din secolele al XVII-lea – al XVIII-lea se deschid săpunării în mai multe orașe din Transilvania și Moldova, iar breslașii din Bistrița au o concurență tot mai mare. Fabricile de săpun fac ca acest produs să fie, azi, considerat banal și obligatoriu în orice baie, iar igiena corporală este o normă a civilizației noastre.

Alături de igiena corporală, o importanță majoră are și igiena dentară. Pentru întreținerea danturii, oamenii își clăteau cavitatea bucală cu apă sărată. Primele intervenții plombare ale danturii au fost realizate din ..., dar ele au devenit o normalitate doar în secolul al XX-lea.

Dieta Transilvaniei a hotărât, în 1811, înființarea unor spitale publice în orașele Cluj, Sibiu, Târgu Mureș, Mediaș și Bistrița. Spitalul Comitatens a fost construit pe malul râului Bistrița (actuala stradă Alba Iulia) în anii 1891-1892. Clădirile spitalului cu mai multe secții se grupează și azi într-un spațiu verde generos și oferă servicii medicale și în prezent. În 1898-1899 s-a construit, lângă podul Jelnei, Spitalul Militar care a completat serviciile medicale ale zonei – azi, aici funcționează serviciul medical de urgență.

Pe lângă spitale, se dezvoltă și infrastructura de tratamente balneoclimaterice, deoarece apele sărate din zona Bistriței au un mare potențial medical. Peste râul Bistrița doctorul Oskar Keinzel înființează un institut de hidroterapie, iar la Slătinița s-a construit, spre hotarul cu localitatea Nepos, o stațiune de tratament cu apă sărată.

Doctorul Monda din Bistrița (Piața Unirii, nr. 3) cercetează potențialul „borcutului” de la Sângeorz, cunoscut la nivel local din secolul al XVIII-lea, iar analizele efectuate la Viena confirmă potențialul terapeutic al acestor ape minerale. Investițiile private sunt încurajate de investițiile acestui medic care construiește, în 1890, un spațiu pentru tratament, iar Sângeorzul începe să fie enumerat între stațiunile din Centrul Europei. Fără pionieratul investițional al doctorului Monda și fără încrederea în potențialul acestor investiții probabil că transformarea resurselor naturale ale locului în resurse generatoare de venituri trebuiau să mai aștepte.

În perioada interbelică, pentru încurajarea dezvoltării, se adoptă, în 1925, denumirea de Sângeorz Băi, iar Zona muntoasă din preajma Bistriței, Năsăudului și Beclenului oferă potențialul unor stațiuni care să valorifice caracteristicile tămăduitoare ale unor ape cu calități unice. În acest context, medicina, farmacia și calitățile naturale pot să contribuie la sănătatea locuitorilor săi. Pe de altă parte, valorificarea acestor resurse necesită inițiativă și pregătire din partea oamenilor. Dragostea față de oameni, pasiunea față de cunoaștere și autodepășire sunt câteva aptitudini ale unui tânăr care și-ar dori să devină medic sau farmacist.

știati că...

Liviu Rebreanu descria frumusețea și calitățile terapeutice ale apelor de la Sângeorz în felul următor: „Ulița băilor cotește din șoseaua cea mare din mijlocul Sângeorzului, comună bogată și nesfârșit de lungă. Un pârau gureș roade necurmat drumul ce urcă ușor printre case țărănești ce ajung la băile așezate într-un cazan împresurat de dealuri împădurite. Vilele cochete sunt risipite și ascunse printre brazi bătrâni, în jurul unui dâmb cu o tigvă uriașă în vârful căruia chioșcul alb pare o tichiută de clovn. La picioarele dâmbului văzându-se de departe, într-un perete tăiat în piatră, izvorul tămăduirii bolborosește prin guri numeroase, adunându-și borvizul într-un canal arâmiu care-l duce în clădirea scaldelor”.

să descoperim

- Când apar primele spații pentru îngrijirea bolnavilor la Bistrița?
- Care este relația dintre religie și medicină în perioada medievală?
- Când se dezvoltă serviciile moderne de medicină?

hai să dezbătem !

Igiena este o parte a medicinei preventive care asigură sănătatea prin prevenție. Se spune că medicul cel mai bun nu trebuie să trateze cauzele bolii, ci trebuie să știe să prevină îmbolnăvirea.

Prin ce comportament putem să ne fortificăm organismul? Oare cum trebuie să echilibrăm alimentația noastră ca să ne păstrăm sănătatea? Să nu uităm de igiena corporală și dentară!

portofoliu

Alcătuieți un interviu cu un medic și încercați să prezentați această meserie.

reper cronologice

1295
Hospitalul

1890
Vila Monda la
Sângeorz

1516
Farmacistul Martinus

1891
Spitalul
Comitatent

Felinarele burgului

36. Energia electrică

Inventarea procedurii care a generat o nouă formă de energie, numită energie electrică, a schimbat istoria lumii. Anglia și Franța sunt inițiatoarele acestui produs care a revoluționat industria. Becul cu incandescență, inventat de Thomas Edison în 1879, i-a făcut pe oameni să-l compare cu lumina soarelui și așa s-a născut în popor denumirea de „soarele electric” pentru acest tip de iluminat.

Lămpile cu arc electric au apărut la Paris în 1876, iar la Londra s-a pus în funcțiune centrala Edison, în anul 1882. Regele Carol I, în anul 1882, a solicitat unei societăți cu capital anglo-austriac realizarea unei expoziții de iluminare electrică în exteriorul Palatului Cotroceni (azi, reședința președintelui României); se experimenta temporar noua energie a epocii. În 1884, la Timișoara, s-a pus în funcțiune prima centrală termoelectrică, de curent continuu pentru rețeaua de iluminat electric a orașului, fiind între pionieratele laudabile ale Europei.

Producerea energiei electrice s-a realizat, inițial, în cadrul unor societăți private deoarece autoritățile publice nu aveau încredere în acest pionierat. Tehnologia electricității a ajuns în spațiul românesc prin intermediul unor firme private din Anglia, Belgia, Franța, Germania și Austro-Ungaria, dar au fost orașe care și-au construit o rețea publică proprie. Primul oraș cu rețea electrică, cu hidrocentrală proprie, a fost Sibiu, în 1896, urmat de Sighișoara în 1903 și Bistrița în 1913.

Hidrocentrala bistrițeană a fost construită în capătul estic al parcului și utiliza forța motrică a apei din Canalul Morii. Curentul alternativ produs a fost utilizat, inițial, la iluminarea unor clădiri importante și în iluminatul public. Inițial, în toată Europa instalațiile electrice nu au fost unitare, unele firme sau administrații au utilizat curentul continuu, iar altele curentul alternativ. Datorită forței suplimentare, rețeaua fixă a utilizat curent alternativ, iar curentul continuu a rămas să fie utilizat de generatoare mai mici, așa cum sunt bateriile.

Pentru lămurirea oamenilor, lumina unui bec era comparată cu lumina oferită de 16 lumânări. Fiecare cetățean putea să primească o instalație cu 6 becuri, iar plata curentului se realiza printr-o taxă identică pentru toți contribuabilii. Instalațiile cu motoare electrice funcționau după un statut reglementat separat, iar informații pe această temă se obțineau de la primărie. Curentul electric era o formă nouă de energie pe care oamenii abia începeau să o folosească.

În decembrie 1913, la Bistrița se scria: *S-a dus și vremea când aerul era viciat de mirosul de petrol. Acum, cu o simplă cârpă de praf se curăță becurile din când în când. În viitor chiar și unele mâncăruri mai simple vor putea fi pregătite pe plite electrice, iar rufe vor putea fi călcate cu fierul electric.*

Hidrocentrala din Bistrița își extinde capacitatea, în 1923 și în 1940, cu generatoare diesel pe bază de motorină. Inițial, curentul electric era consumat doar după ce se înnopta deoarece era utilizat exclusiv pentru iluminat. Treptat, această formă de energie este utilizată tot mai mult în producția industrială și își dovedește tot mai mult utilitatea.

În România, primele utilizări ale energiei electrice în industrie s-au făcut la Câmpina (jud. Prahova) prin alimentarea unor motoare care antrenau sondele de foraj petrolier, fiind primele sonde acționate electric din lume. La Bistrița, consumatorii privați au utilizat curentul electric în producția de mărfuri din preajma anului 1923, odată cu amplificarea și uniformizarea capacității de furnizare a energiei electrice.

Transformatoarele care asigurau transportul energiei electrice erau construite în principalele intersecții ale orașului, inclusiv în Piața Centrală, în fața Casei de Cultură, etc. – treptat, aceste turnuri au fost înlocuite cu instalații care nu mai necesitau atât de multe construcții sau au fost mutate în zone mai puțin vizibile. Hidrocentrala orașului a fost distrusă în 1944, în timpul războiului, dar întreaga rețea din județ a fost refăcută și extinsă după 1956.

Azi, răspândirea curentului electric se realizează prin linii de înaltă tensiune care transportă mari cantități de curent electric într-un timp foarte scurt și pe distanțe foarte mari. În stații de transformare, așa cum este cea din zona industrială, curentul ajunge spre transformatoarele din cartiere și, apoi, cu o tensiune de 220V, în toate instalațiile din casele noastre.

citat

Suntem născuți sub semnul progresului, și celor cărora canalizarea și asfaltarea din Sibiu nu-i dau destule dovezi, acela să se deplaseze mai bine la Bistrița.

Doar în 3 ani s-a ridicat acolo un nou gimnaziu, s-a introdus apă potabilă și canalizarea și deja se așteaptă o nouă intervenție. Multe mâini sunt foarte ocupate ca să ajute victoriei progresului. În scurt timp, Bistrița va fi iluminată electric.

(*Siebenbürgisch Deutsches Tageblatt*, Hermannstadt / Sibiu, 12 decembrie / decembrie, 1913)

Posturi de transformare sistem -turn se cunosc și în alte orașe transilvănene care aveau, de regulă, uzine electrice proprii. Cităm ca exemplu orașul Bistrița, care a folosit motoare Diesel din anul 1923, pentru punerea în funcțiune a generatoarelor. Transformatoarele se deosebesc de cele întâlnite în Transilvania de sud, fiind tronconice și prevăzute cu un acoperiș din tablă, în patru ape.

(Volker Wollmann – *Patrimoniu preindustrial și industrial în România*)

știati că...

Electricitatea ajunge în Livezile, încă înaintea Bistriței, în 1911-1922, Vișoara în 1920, Budacul de Jos în 1923, Năsăud și Jelna în 1927, urmate de Prundu Bârgăului și Sângeorz Băi. La Rodna și Beclean abia în 1951, iar la Telciu în 1958.

În 12-13 octombrie 1944 uzina electrică a fost dinamitată și distrusă în proporție de 95%, dar în 15 octombrie 1944 bistrițenii s-au mobilizat, iar în 20 octombrie instalațiile publice și spitalul erau alimentate cu electricitate prin cuplarea unui generator la o locomotivă.

să descoperim

- Cum se răspândește tehnologia energiei electrice?
- În ce localități se răspândește mai întâi noua formă de energie electrică?
- Ce știm despre rețeaua de electricitate din Bistrița?

hai să dezbătem !

Dezvoltarea societății a impus un consum tot mai mare de energie într-un timp tot mai scurt. Azi, știm că cea mai importantă formă de energie este cea care nu se epuizează niciodată sau se regenerează foarte repede. Cele mai cunoscute forme de energie regenerabilă sunt: solară, eoliană, a apei, și energia geotermică câștigată din căldura de adâncime a pământului. Oare ce trebuie să facem ca să extindem aceste noi tehnologii?

portofoliu

Studiați diferențele dintre curentul continuu și curentul alternativ, identificați în casă consumatori pentru cele două tipuri de energie electrică

repere cronologice

1884

Electricitate
la Timișoara

1903

Electricitate la
Sighișoara

1896

Electricitate la Sibiu

1913

Electricitate la
Bistrița

Liviu Rebreanu

37. Arta cuvântului

citat

„Coșbuc e primul poet pe care-l dă Ardealul literaturii românești. Ardelean a rămas toată viața. Până și în graiul viu păstrase o notă ardelenască, particulară, care îi ședea bine. Aici în țară dragostea lui a fost pentru cele șase milioane de țărani. Simțea o fraternitate profundă cu dânșii ... A răsărit deodată, fără să-l știe nimeni, fără să facă ucenicia cafenelelor și bisericuțelor bucureștene. Și a biruit împotriva tuturor celor scufundați în inimații și neputințe. A adus lumină, sănătate, voieșie. Scrisul lui Coșbuc trăiește și va trăi cât va trăi neamul românesc.”

(Liviu Rebreanu, articol despre George Coșbuc în ziarul *Lumina*, mai 1918)

Despre Rebreanu ...

Cele dintâi plăceri ale slovei tipărite și ale științei de carte tot în Maieru le-am avut, în forma primelor lecturi care m-au pasionat, „Poveștile ardelenesti” ale lui Ion Pop-Reteganul, vreo cinci volume.

A trebuit să-mi dau seama că, dacă vreau să realizez ceva, trebuie să nimicesc, în prealabil, în sufletul meu și în mintea mea, tot ce mi-au împrumutat atâția ani de mediu străin, tocmai la vârsta cea mai accesibilă tuturor influențelor, și că aceasta nu se poate împlini cu adevărat decât acolo unde voi respira o atmosferă românească, absolut pură și ferită de miasmele de până ieri, adică în Țară și mai ales în București.

Între grinzile puternice se aflau clopotele, a căror freamăt era purtat în depărtare, până spre marginea, ba chiar spre piscurile Carpaților ce se întindeau la orizont ca niște giganti albaștri.

(Traducere de Hans Franchy, din lucrarea *Maurus und sein Turm*)

Scrisul reprezintă o formă evoluată de comunicare care a asigurat transmiterea informațiilor și a experiențelor de la o generație la alta. Cei mai cunoscuți scriitori români ai acestor meleaguri sunt Andrei Mureșanu, George Coșbuc și Liviu Rebreanu, iar dintre scriitorii sași se remarcă Franz Karl Franchy.

Andrei Mureșanu (1816, Bistrița -1863, Brașov) a fost numit, în secolul al XIX-lea, poetul românilor pentru că a reușit să mobilizeze cu versurile sale dorințele naționale ale generațiilor de la 1848. Versurile patriotice, mobilizatoare au fost folosite sub influențele romantismului european la majoritatea popoarelor, în Ardeal românii l-au avut pe Andrei Mureșanu, iar maghiarii pe Petőfi Sándor.

Tânărul Andrei a fost înscris, în 1832, la școala săsească din Bistrița, iar apoi la Gimnaziul romano-catolic al piariștilor din actuala stradă Gheorghe Șincai. Andrei Mureșanu devine, în 1832, student la Blaj și studiază filosofia și teologia, iar din 1838 devine profesor la școlile românești din Brașov. Împulsionat de profunde sentimente naționale, poetul a scris, sub emoția anilor revoluționari din 1848, poezia *Un Răsunet*. Așezată pe o melodie (cunoscută a vremii) de către Anton Pan, această poezie, cunoscută de acum cu titlul *Deșteaptă-te române*, a devenit un adevărat un marș revoluționar al celor care s-au implicat în lupta națională. Intonarea spontană a versurilor lui Andrei Mureșanu și în timpul revoluției din 1989 a făcut ca, în 1990, poezia cântată să fie declarată imn al României, iar ziua de 29 iulie, când a fost intonat prima dată în public la Râmnicu Vâlcea, să fie declarată ziua imnului național.

Chiar dacă Andrei Mureșanu își petrece doar copilăria la Bistrița, iar activitatea creatoare o desfășoară la Brașov, Casa Memorială Andrei Mureșanu, de pe bulevardul cu același nume, este o mărturie a prezenței sale la Bistrița.

Poetul George Coșbuc (1866-1918) s-a născut în satul Hordou, azi satul Coșbuc, localitate care a fost rebotezată mai târziu după numele scriitorului. Elevul are drag de scris și publică primele poezii în revista *Muza Someșană*, iar în 1884 se îndreaptă spre Universitate din Cluj, la Facultatea de Filosofie și Litere. Datorită calităților sale și recomandărilor primite, este angajat la București într-un post de funcționar în cadrul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. La București se integrează în cercul scriitorilor români, conduce mai multe reviste și publică în continuare poezii inspirate din mediul ardelean din care a plecat, iar în 1916 devine membru al Academiei Române.

La 9 mai 1918, la moartea poetului, Bogdan Duică spunea: Țara pierde un mare poet, în sufletul căruia s-au reflectat aspirațiile neamului nostru.

Liviu Rebreanu (1885-1944) este unul dintre romancierii cu prestigiu ai literaturii române. S-a născut la Târlisua, în familia învățătorului Vasile Rebreanu, care se stabilește în 1889 la Maieru, aici viitorul scriitor a urmat clasele primare. În 1897 familia se stabilește în satul Prislop, lângă Năsăud (azi, localitatea se numește Liviu Rebreanu și este un cartier al orașului Năsăud, iar casa părintească este amenajată ca muzeu). Tânărul Rebreanu se înscrie la Școala Civilă de Băieți din Bistrița, în care se predă în limba maghiară (azi, clădirea Liceului de Muzică), iar apoi la Școala militară din Sopron (Ungaria), în vederea urmăririi unei cariere militare.

În 1910 vine la București și, cu ajutorul lui George Coșbuc, se apropie de cercurile scriitorilor și, în general, ale oamenilor de cultură români. În romanele sale prezintă realist viața țăranilor de pe Valea Someșului, inclusiv relațiile cu evreii, sașii și maghiarii alături de care aceștia conviețuiau.

În 1939, scriitorul devine membru al Academiei Române, iar în anii următori se implică în activități culturale internaționale în Germania, Polonia, Croația, Italia, Suedia etc. Spre sfârșitul vieții s-a retras din tumultul capitalei la Valea Mare.

Franz Karl Franchy este un bistrițean care a fost forțat, în perioada comunistă, să se stabilească în străinătate. În 1963 scriitorul a fost laureat al premiilor literaturii germane. În lucrarea *Maurus și turnul său*, scrisă în limba germană (*Maurus und sein Turm*), oferă o descriere poetică a impunătorului turn al bisericii din centrul Bistriței.

Azi, Uniunea scriitorilor din Bistrița îi încurajează pe tinerii orașului să-și exerseze talentului scriitoricesc, iar Casa Andrei Mureșanu este o gazdă bună a întâlnirilor literare pentru artiști sau pentru iubitorii artei scrisului.

știati că...

George Coșbuc își începe studiile în 1871 la școala primară din sat (Hordou), continuă cu clasele a II-a și a III-a la Telciu, iar apoi la Gimnaziul românesc din Năsăud.

Liviu Rebreanu începe activitatea publicistică în limba maghiară, în 1903 a publicat o schiță într-o revistă din Budapesta, iar apoi are încercări similare și în limba germană.

hai să dezbătem !

Încercați să faceți o poezie, recitați versurile și alegeți cea mai reușită variantă a clasei. Cea mai reușită variantă se poate publica pe site-ul școlii.

În lumea scrisului ... la George Coșbuc (*Rea de plată*)

Ea vine de la moară;
Și jos în ulicioară
Punându-și sacul, iacă
Nu-l poate ridica.

- „Ți-l duc eu! - „Cum? - „Pe plată!
Iar ea, cuminte fată,
Se și-nvoiește-ndată.
De ce-ar și zice ba?
Eu plec cu sacu-n spate.
La calea jumătate
Cer plata, trei săruturi.
Dar uite, felul ei:

Stă-n drum și să socoate,
Și-mi spune câte toate,
Că-s scump, că ea nu poate,
Că prea sunt multe trei!
Cu două se-nvoiește,
Iar unul mi-l plătește,
Cu altul să-mi rămâie
Datoare pe-nserat.
Dar n-am să-l văd cât veacul!
Și iată-mă, săracul,
Să-i duc o poștie sacul
P-un singur sărutat!

să descoperim

- Ce versuri ale poezilor nostri cunoașteți?
- Recită versurile imnului național.
- Ce scriitor preferat aveți?

portofoliu

Vizitează Biblioteca Județeană George Coșbuc, împrumută o carte și pătrunde tainele universului scris.

repere cronologice

1816

Andrei Mureșan

1885

Liviu Rebreanu

1866

George Coșbuc

1963

Franz Karl Franchy

Tanc interbelic românesc

38. Dramele anilor 1940-1944

La 1 septembrie 1939, Germania a atacat Polonia și a determinat izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial. România a încercat să-și păstreze neutralitatea, dar în anul 1940 este forțată să accepte mai multe cedări teritoriale.

La presiunea Germaniei naziste și a Italiei fasciste, România a fost forțată, prin Al Doilea Arbitraj de la Viena, din 30 august 1940, să-i cedeze Ungariei horthyste Nordul Ardealului cu o suprafață de 43.492 km² și o populație de 2.677.002 locuitori. În teritoriul din care făcea parte și Bistrița, maghiarii nu aveau o majoritate etnică decât în anumite zone ale teritoriului, iar românii, germanii și evreii aveau să fie expuși unei politici naționaliste agravate de situația războiului.

Prin acest dictat, populația românească din Bistrița avea să devină, dintr-o națiune dominantă, o minoritate etnică față de care trupele amiralului Horthy au comis acte de violență și atrocități care au intimidat populația și au făcut victime umane. Autoritățile *maghiare* au instalat un primar sas, în persoana lui dr. Norbert von Kuales, dar au distribuit cele mai importante funcții din administrație (prefect, viceprefect) spre etnici maghiari, considerați fideli noii administrații. În consiliul local, din 30 de consilieri 15 erau maghiari, 8 români și 7 sași, chiar dacă maghiarii formau doar 10% din populația orașului. Au fost reintroduse denumirile istorice ale străzilor și au fost eliminate denumirile bilingve, în limba maghiară și germană și au fost eliminate denumirile de străzi românești, introduse în perioada 1934-1940. Piața Centrală se numea acum *Horthy Miklós-tér*, strada Lemnelor *Adolf Hitler-utca*, iar strada Spitalului *Mussolini-utca*, ca dovadă a noului proces de indoctrinare și ideologizare la care era supusă populația.

Odată cu ocupația horthystă, se impun și legile antisemite prin care evreii sunt excluși din administrație, educație, cultură și economie. Bărbații evrei au fost înrolați în batalioane de muncă forțată în spatele frontului și supuși unui tratament absolut inuman. În primăvara anului 1944, situația s-a schimbat radical după ocuparea Ungariei de către germani, în martie 1944, când noul guvernul Sztojaj a căzut de acord cu Germania nazistă, ca populația evreiască a Ungariei să fie deportată în lagărele de exterminare germane în Polonia ocupată. Ghetozarea evreilor bistrițeni a început la data de 3 mai 1944. Ghetoul s-a organizat în niște cotețe din livadă în zona Subcetate unde au fost „cazate” 7.000 de persoane (copii, femei, bătrâni) din întregul județ Bistrița-Năsăud. Condițiile sanitare în acest ghetou erau catastrofale, lipsea apa potabilă, hrana și condițiile elementare de igienă, iar o parte dintre cei aduși în ghetou au murit și au fost înmormântați în această zonă. Internarea evreilor în ghetou a fost prilejul, pentru anumiți bistrițeni, de a se îmbogăți, care au pătruns în casele acestora și au sustras bunuri.

De la intersecția dintre drumul Năsăudului cu calea ferată spre Bârgău, în 31 mai 1944 au fost trimiși în vagoane de animale circa 6000 de evrei spre lagărul de exterminare de la Auschwitz. La 2 iunie 1944 a avut loc un al doilea transport. Doar circa 10% din evreii deportați au supraviețuit. Ei s-au întors, după mai 1945, la Bistrița unde și-au găsit casele ocupate sau jefuite.

În septembrie 1944, sașii din Nordul Ardealului sunt organizați de autoritățile germane să se retragă spre Austria și Germania pentru a nu deveni obiectul răzbunării trupelor sovietice care pătrundeau în aceste teritorii. Plecarea cu forța sau cu frica a determinat dizlocarea unei populații care trăia de 8 veacuri în Transilvania, iar culpa nazistă a fost răsfrântă și asupra acestei etnii. În consecință, în ianuarie-februarie 1945, 72000 de etnici germani de pe teritoriul României (femei între 18-30 ani, bărbați între 17-45 ani) aveau să fie deportați, la ordinul dictatorului sovietic Iosif Stalin, din decembrie 1944, la muncă forțată în Uniunea Sovietică, majoritatea în regiunea Donbass din Ucraina de astăzi, unde 28% dintre ei aveau să piară.

Situația anilor 1939-1945 a fost o anormalitate generalizată în care, prin propagandă și ideologii extremiste, popoarele din Europa au fost îndârjite unele împotriva altora. Locurile multietnice, bogate prin diversitatea limbilor vorbite și a culturilor practicate de cetățeni diferiți, au devenit spații de confruntare și exterminare. Atenție, însă, istoria ne învață că pentru aceste fărâdelegi nu trebuie să învinuim popoare, ci regimurile politice care au aplicat, prin minciună și teroare, atrocitățile. Pentru abuzurile și crimele înfăptuite împotriva românilor este vinovat regimul autoritar al amiralului Horthy, nu etnicii maghiari în ansamblul lor împreună cu care românii au trăit ca vecini din cele mai vechi timpuri. Pentru exterminarea incalificabilă a evreilor este vinovat sistemul nazist, nu sașii din Ardeal în ansamblul lor. Totuși, trebuie să înțelegem că fiecare dintre oamenii acelor timpuri sunt vinovați că nu au protestat împreună împotriva unor atrocități inumane care, în definitiv, i-au afectat pe toți.

citat

Primirea entuziasmată a trupelor maghiare, la 9 septembrie 1940, a fost una regizată. Pentru a demonstra acest „entuziasm”, au fost aduși de la țară sași îmbrăcați în porturi populare de sărbătoare, care au fost instruiți în toată graba să aclame trupele maghiare cu „éljen” (să trăiască), deoarece nu vorbeau limba maghiară

(Gunter Klein – *Bistrița, 1940-1944*)

„După transportarea evreilor în lagăr, locuințele lor au fost, mai întâi, sigilate. Totuși, au dispărut din ele obiecte de valoare. Alte locuințe au fost repartizate cu tot cu mobilă unor „copii cu protecție” (...). Și în birourile din casa comitatului (prefectura n.a.), a magistratului și a uzinei electrice se păsea deodată numai pe covoare persane, se ședea pe mobilă de club din piele în fața unor mese elegante de salon pe care se aflau farfurii și vase de flori șlefuite.”

(Otto Dahinten – *Istoria Bistriței*)

știati că...

După martie 1944, în timpul ocupației regimului Horthy, Sinagoga a devenit grajd de cai.

Generalul Grigore Bălan fost comandat de regiment la Bistrița și a căzut, în fruntea trupelor sale, la eliberarea Ardealului de Nord, în septembrie 1944.

să descoperim

- Cum a fost afectată populația din Bistrița de regimurile extremiste din Germania și Ungaria?
- Cum au fost posibile atrocitățile din perioada 1940-1945, în zona noastră?
- De ce s-a ajuns într-o situație atât de dramatică?

hai să dezbătem !

La finalul războiului, germanii au fost considerați vinovați pentru crimele regimului hitlerist, iar sovieticii au organizat lagăre de muncă în care au deportat germani, inclusiv din România și de la Bistrița. Înlocuirea atrocităților hitleriste cu cele sovietice era justă? Germanii din Bistrița erau vinovați de politica aberantă susținută de naziștii din Germania? Maghiarii sunt vinovați de crimele regimului lui Horthy? Românii sunt vinovați de crimele legionarilor și ale regimului Antonescu?

portofoliu

Căutați pe internet informații despre lagărul de la Auschwitz, Polonia, în care au pierit și aproximativ 90% din evreii bistrițeni.

repere cronologice

1940
Dictatul de
la Viena

1944
Exodul
sașilor
bistrițeni

1944
Exterminați evreii
din Bistrița

1944
Pătrund trupele
sovietice

Stema județului Bistrița-Năsăud din perioada comunistă

39. Instaurarea comunismului

În 13 octombrie 1944, trupele sovietice au intrat și au ocupat, fără luptă, orașul Bistrița. Trupele hitleriste în retragere au aruncat în aer centrala electrică, rezervorul de apă și podurile Budacului, Jelnei și cel de pe Canalul Morii. În luptele de eliberare ale județului, sovieticii au pierdut 3 ofițeri și 102 soldați, iar, în 15 octombrie, linia frontului a fost împinsă până la Dej. Românii au așteptat cu entuziasm eliberarea de ocupația hortystă, maghiarii extremiști din perioada administrației hortyste se temeau de represalii și încercau să obțină protecție sovietică, iar sașii au părăsit zona, în cea mai mare parte, de frica represaliilor sovietice. În Bistrița mai existau, la intrarea armatei sovietice, doar 416 sași.

Comandamentul sovietic a reorganizat zona în vederea obținerii resurselor pentru întreținerea frontului. La Bistrița a fost numit primar și prefect interimar Ion Costan, respectat de populație. Totuși, sovieticii aveau nevoie de un demnitar subordonat, nu de un lider local respectat, iar, în decursul a două luni, sovieticii au schimbat 4 primari. Ion Costan a fost înlocuit, în 3 noiembrie, de Cornel Pop, urmat de Ștefan I. Pop, Leon Mihăese, iar, din 1 decembrie 1944, aveau să-l numească pe Alexandru Mureșan, un tipograf care se încadra mai bine în obiectivele politicii sovietice.

Partidul Comunist a fost înființat sub protecție sovietică, iar membrii acestuia, chiar dacă în decembrie 1944 erau doar șase persoane, au fost numiți de sovietici în funcții cheie de subprefecți, directori ai aprovizionării județene, șefii siguranței, ai finanțelor etc. Prin preluarea acestor posturi și prin numirea în funcții de primari și consilieri a cât mai multor simpatizanți sau oportuniști, comuniștii încep să controleze, cu ajutorul armatei sovietice, puterea politică.

În ianuarie 1945, în baza ordinului comandamentului sovietic, se trece la mobilizarea etnicilor germani pentru internarea în lagăre de muncă. Răspunzători cu îndeplinirea ordinului erau primarii și consiliile comunale, iar cei care refuzau să aplice ordinul erau amenințați cu deportarea. Erau ridicați bărbații între 16-45 ani și femeile între 18-30 ani. Chiar dacă, inițial, oamenii au fost lăsați să înțeleagă că deportarea se face în teritoriul României, în realitate, 69 mii deportați au ajuns în Siberia. Din Bistrița au fost evacuați, în 22 ianuarie 1945, de către sovietici, 38 de sași. Casele părăsite sunt împărțite spre populația pauperă și coloniștilor veniți din alte zone ale țării.

La 6 martie 1945, sub presiune sovietică, la București se acceptă primul guvern controlat de comuniști, condus de Petru Groza. Ca răspuns la susținerea acestui guvern, Stalin recunoaște revenirea Nordului Ardealului la România, în 9 martie. În mod firesc, întregirea granițelor românești a fost primită cu simpatie și speranță, iar reprezentanții din teritoriu reiau legăturile administrative cu autoritățile centrale ale țării.

Pentru eliminarea inamicilor politici, guvernul adoptă Decretul pentru purificarea administrațiilor publice care permitea autorităților să elimine din serviciu pe funcționarii suspectați că au colaborat cu regimul hitlerist sau fascist. În situația în care guvernul condus de Petru Groza stabilea care sunt reacționarii care trebuiau înlăturați din funcții, este evident că, pe lângă cei care trebuiau eliminați în mod real, au fost înlăturați toți cei care nu colaborau cu comuniștii.

Aceste chestiuni politice erau dublate de situația etnică tensionată. În perioada anilor 1940-1944, românii au suferit abuzuri din partea extremiștilor maghiari, iar acum părea că a venit timpul revanșei. Statul trebuia să oprească aceste conflicte care tensionau relațiile între cetățeni prin procese corecte, dar, de multe ori, a încercat să controleze grupurile etnice tocmai prin arbitrajul conflictual. Sașii, plecați în septembrie 1944, dar reîntorși acasă din 1945, au fost redistribuiți spre alte localități, iar, prin legea electorală din 1946, și-au pierdut dreptul de vot. Regimul comunist încerca, astfel, să scape de o categorie de alegători care erau, în mod cert, anticomuniști.

În ciuda acestor măsuri care încălcau drepturile fundamentale ale omului, guvernul Petru Groza a trebuit să falsifice alegerile din 1946 și, astfel, să fie declarați câștigători. A urmat, în cursul anului 1947, eliminarea tuturor adversarilor politici, iar, în 30 decembrie 1947, regele Mihai a fost forțat să abdice, iar Regatul României devenea, din 1948, Republica Populară Română, comunismul era instalat, iar teroarea devenea politica sa.

citat

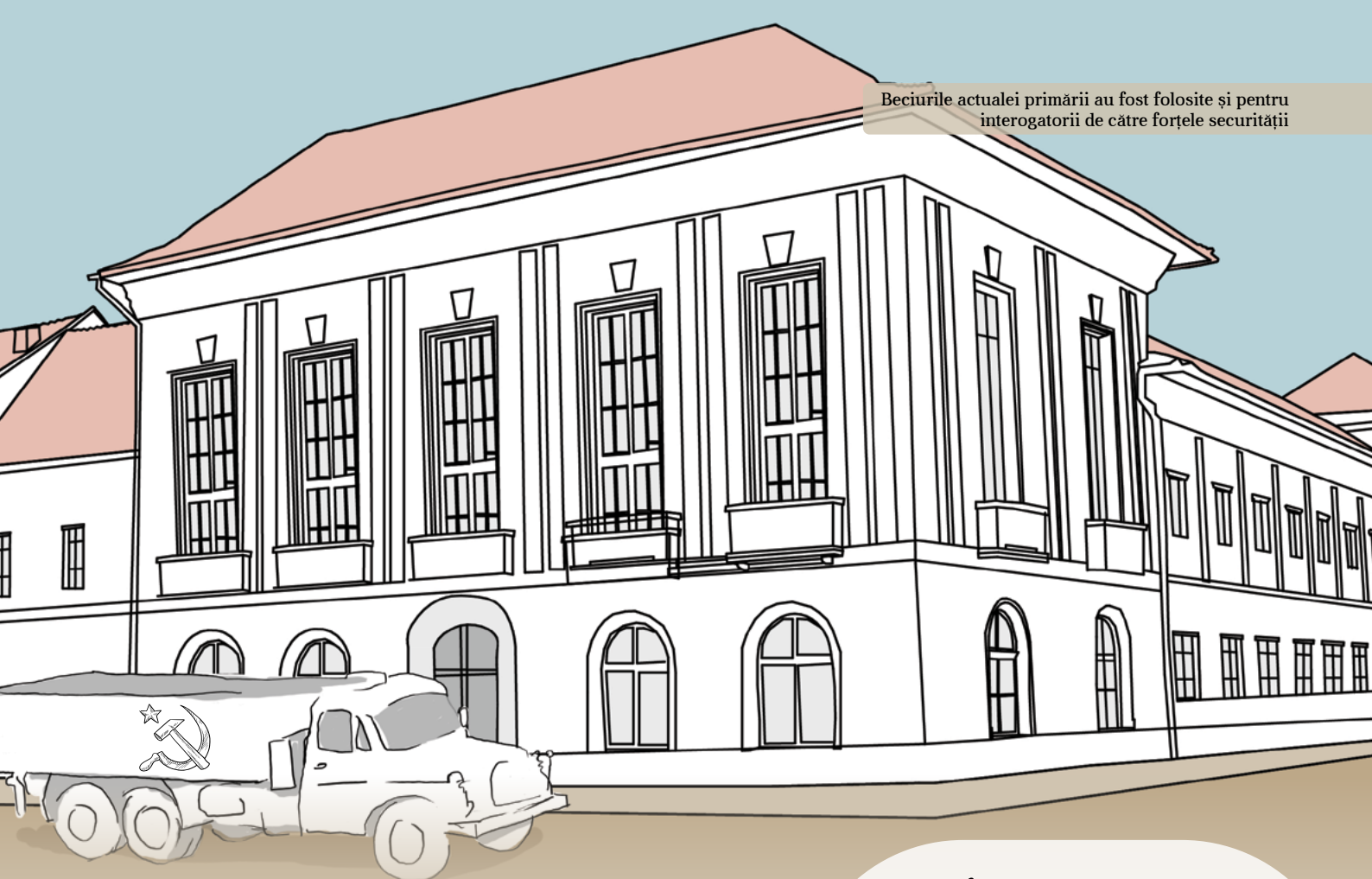
Partidul (Comunist) luase ființă în decembrie (1944), printr-un comitet județean de inițiativă, care era compus din următorii: Ioan Gluvacov, secretar, Ioan Melaniuc, Ioan Popu, Löwy Bernadt și Gross Avram. Cu excepția secretarului Ioan Gluvacov, toți ceilalți fuseseră plantați în posturi importante în administrația județului. Zidarul Ioan Melaniuc ajunsese subprefect, Ion Popu ... responsabil cu finanțele orașului Bistrița și ale județului și consilier județean, din 1945, subprefect. Gross Avram, consilier județean, fusese numit în decembrie 1944 directorul Oficiului economic județean de aprovizionare, iar Löwy Bernadt era șeful Siguranței din județ. Partidul avea (în județul nostru) 12 membri la 9 februarie 1945.

(Iosif Uilăcan – *Evoluția județului Bistrița-Năsăud 1944-1945*, Revista Bistriței, XXVI)

În anii celui de-al Doilea Război Mondial, relațiile dintre români și cetățenii de etnie germană din țara noastră au decurs normal, așa cum decurgeau de secole... – chiar și în partea de Transilvanie ocupată de Ungaria – conviețuirea dintre români și germani a rămas pașnică... în 1945 Moscova a decis ca toți germanii, indiferent de țara în care trăiau, să plătească ... În anii 1945 și 1946 au fost deportați în URSS între 80 000 și 150 000 de germani din România.

(Adrian Cioroianu – *Cea mai frumoasă poveste*)

Beciurile actualei primării au fost folosite și pentru interogatorii de către forțele securității

știati că...

Dintre etnicii germani trimiși în lagărele din URSS se estimează că, aproximativ 20%, nu s-au mai întors niciodată.

să descoperim

- Cum este eliberată Bistrița de trupele sovietice?
- Cum se instaurează forța Partidului Comunist?
- Care sunt instrumentele de control sovietice?

hai să dezbătem !

Legea electorală din 1946 a interzis, celor suspecți de fascism, să participe la alegeri și, astfel, sașilor li s-a interzis participarea la vot. Ce interese aveau comuniștii să blocheze accesul la vot a cetățenilor români de naționalitate germană? Dreptul la vot al cetățenilor se poate suspenda după interpretările guvernului sau este un drept fundamental?

portofoliu

Analizați pierderile tuturor etniilor din Bistrița din perioada războiului.

repere cronologice

1944

13 octombrie 1944
Trupele sovietice în Bistrița

1946

Alegeri falsificate

1945

9 Martie 1945
Nordul Ardealului
realipit României

1947

Regele Mihai
forțat să abdice

40. Industrializarea

Zona industrială

În perioada interbelică, la Bistrița funcționau întreprinderi mici și mijlocii care se bazau pe tradiția vechilor meseriași și aveau, în medie, între 20 și 40 de angajați, și doar în puține cazuri se propiau de 100 de angajați. Specializările legate de prelucrarea pieilor, precum Societatea curelarilor, avea în jur de 60-100 de angajați, iar Societatea Regna, specializată în exploatarea lemnului, ajungea să depășească 100 de angajați. Dezvoltarea acestor afaceri venea pe o tradiție a breslelor din oraș, dar și pe materia primă bogată în aceste sectoare care a determinat deschiderea a trei fabrici de piei, șapte de cherestea și una de mobilă. Carnea era prelucrată într-o fabrică de mezeluri, iar Fabrica de bere Brecher și o Fabrică de spirtoase alimenta toate hotelurile și restaurantele din zonă. Tradiția constructorilor bistrițeni s-a adaptat prin apariția unei fabrici de betoane și a unei fabrici ceramice.

În anul 1948 regimul comunist a trecut în proprietatea statului toate mijloacele de producție. La Bistrița meseriași sunt organizați în cooperative meșteșugărești grupate în cinci branșe: Croitorul, Încălțăminte, Tâmplarul, Higiena și Deservirea. Meșterii transmit valoarea și respectul muncii bine făcute și spre ucenici, dar, despărțiți de atelierele proprietate personală, aceștia pierd, treptat, legătura cu modul tradițional de transmitere a meseriei.

În 1968, în urma reorganizării administrative, Bistrița devine reședința județului Bistrița-Năsăud și intră în atenția liderilor comuniști care elaborează planuri de dezvoltare a întregii zone. Inițial, s-au dezvoltat ramurile industriale care prelucrau produsele județului Bistrița-Năsăud. În 1972 a fost înființată Întreprinderea de textile nețesute *Netex* Bistrița și Combinatul de prelucrare a lemnului din Bistrița, cu o fabrică de mobilă și una de PAL melaminat. În 1973 se pune în funcțiune Combinatul industrial pentru construcția de mașini Bistrița, din care se desprind producții de armături industriale, cabluri și materiale electroizolante, acumulatori etc. În 1974 se deschide Întreprinderea de sticlărie-menaj Bistrița care ajunge la performanța realizării unor produse din cristal de Bistrița. În 1976 se pune în funcțiune Întreprinderea de materiale de construcții Bistrița cu producție de prefabricate din beton armat, cahle de teracotă și o fabrică de mase plastice.

Statul a construit fabricile și tot statul pune la dispoziția muncitorilor locuințele, dar, prin aceste metode, statul controla și decidea toate mecanismele de funcționare a societății. Formarea muncitorilor, deprinderea oamenilor veniți din mediul rural cu normele specifice mediului urban s-au realizat cu greutate, dar dezvoltarea forțată a ridicat, per ansamblu, nivelul de trai al oamenilor.

Creșterea economică a determinat creșterea populației și a antrenat creșterea numărului de grădinițe și școli, însă, în multe cazuri, aceste instituții se amenajau în clădiri improprii. Statul comunist avea ca priorități industrializarea cu orice preț, chiar dacă aceasta însemna condiții improprii pentru copii sau spitale insuficiente pentru asemenea aglomerații umane. Fiecare unitate de învățământ primește un număr de ordine care trebuia să uniformizeze absolvenții. Cetățenii sunt controlați și descurajați să aibă inițiative, doar reprezentanții puterii trebuiau să se ocupe cu organizarea muncii.

Organizarea centralizată a regimului comunist a risipit resursele țării, iar din 1987 lipsa acestora s-a simțit și la nivelul populației. După indicații prețioase de la vârful partidului comunist, s-a trecut la măsuri de restricționare a consumului de energie, mai ales pe timp de iarnă, și, în special, în iluminatul casnic și public. Străzile orașului au coborât din nou în întuneric, iar în casele oamenilor energia electrică era întreruptă după un grafic care stabilea zonele și orele de decuplare de la energia electrică. Fabricile trebuiau să-și organizeze activitatea după un program în care să folosească la maximum lumina naturală, iar, pentru atingerea acestor obiective, programul muncitorilor se prelungea pe toate cele 7 zile din săptămână. Aceste privațiuni au devenit insuportabile pentru populație, iar în 1989 populația a răsturnat acest regim totalitar.

Industrializarea a oferit mari oportunități de dezvoltare orașului, dar și vulnerabilități legate de pierderea locurilor de muncă. Peste toate aceste dinamici economice este evident că, pentru supraviețuirea industriei și pentru menținerea locurilor de muncă, trebuie să existe o elită managerială care să se ocupe de performanța produselor și de vânzarea lor. Vânzarea este elementară, piața cu cerere și ofertă determină producția și rentabilitatea acesteia.

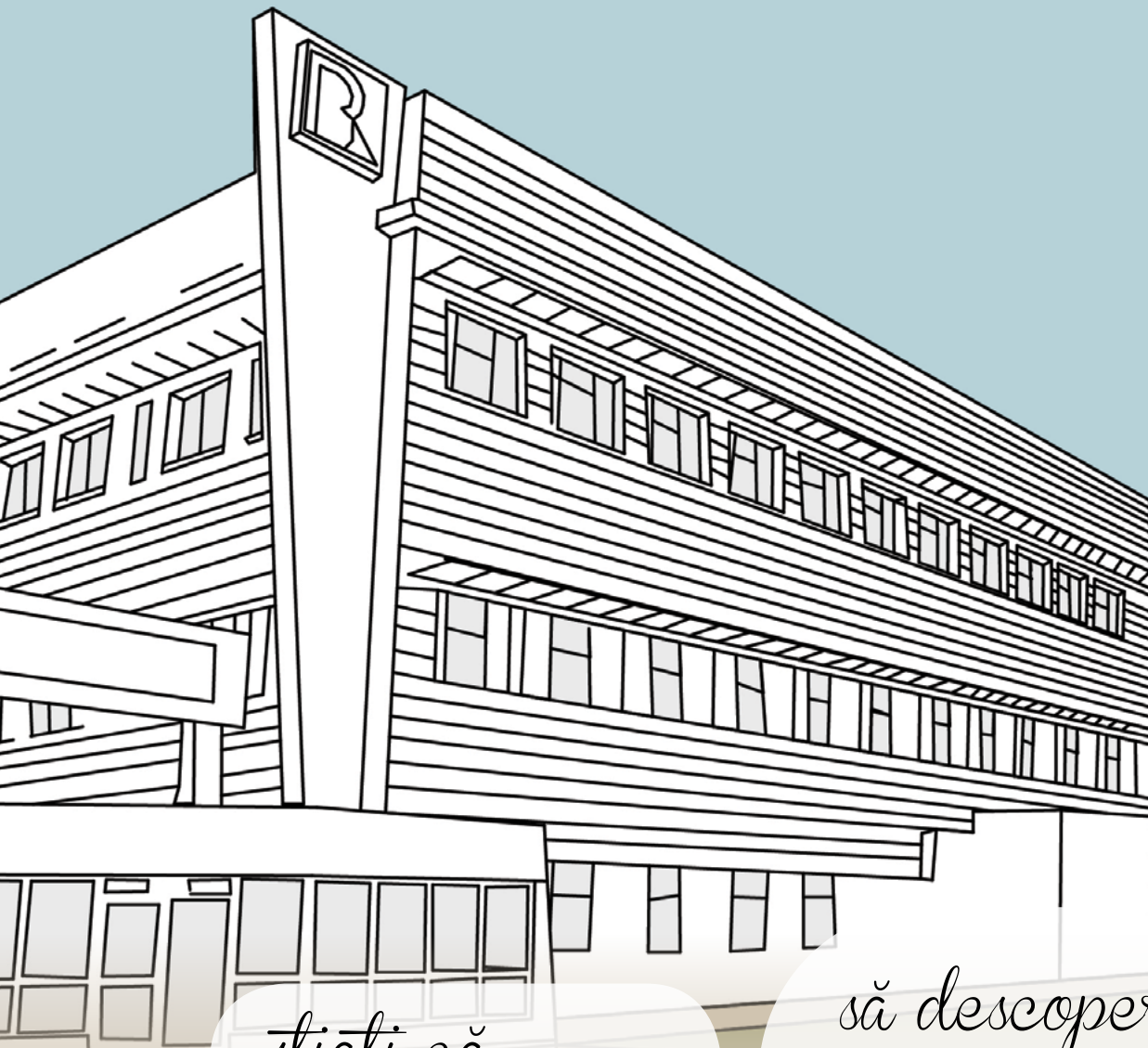
citat

Bogățiile de orice natură ale subsolului, fabricile, uzinele și minele, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicație de orice fel, transportul feroviar, fluvial, maritim și aerian, băncile, poșta, telegraful, telefonul, radio-ul, mijloacele de tipar, cinematografia și teatrul, gospodăriile agricole de stat, stațiunile de mașini și tractoare, întreprinderile comunale și partea naționalizată a fondului de locuințe de la orașe, constituie proprietate de sta, bun comun al poporului.

(Art. 7 din Constituția Republicii Populare Române, 1952)

În județul nostru, acțiunea de electrificare a localităților rurale se desfășoară în ritm susținut. La executarea lucrărilor de electrificare a satelor își aduc o deosebită contribuție maselor largi de cetățeni, care efectuează un mare volum de muncă.

(Ziarul *Ecoul*, octombrie 1969)

știati că...

Transportul feroviar era cel mai utilizat în România comunistă, căile ferate de la noi au un encartament de 1435mm, fiind specific majorității statelor din Europa.

să descoperim

- Care sunt principalele întreprinderi din Bistrița?
- Cum afectează criza energetică industria și nivelul de trai al populației?
- Ce le-a lipsit fabricilor din Bistrița care au falimentat după 1989?

hai să dezbătem!

Articolul 3 din Constituția Republicii Socialiste România din 1965 preciza: În Republica Socialistă România forța conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român. Cine controlează România conform acestor prevederi? Este normal ca un singur partid să controleze destinul unui popor?

portofoliu

Programul științific de alimentație rațională prevedea, pentru o persoană, o rație lunară de: 1kg de carne de pasăre, 500g carne de porc, 800 g mezeluri/pateu, 1 kg zahăr, 1 kg mălai, 750g ulei, 100g unt, 8-12 ouă, la trei luni odată se adăugau 500g brânză și 1 kg făină, iar zilnic se putea cumpăra 300g de pâine. Calculați, în baza acestor informații, cam ce rație de alimente ar reveni familiei voastre, dacă trăia în 1987 în regimul comunist.

repere cronologice

1968

Bistrița,
reședință de județ

1973

Combinatul pentru
construcția de mașini

1972

Combinatul pentru
prelucrarea lemnului

1987

Program de raționalizare a
energiei electrice, termice
și a gazelor naturale

Alegeți să faceți mișcare!

41. Sportul bistrițean

Sportul este asociat, de fiecare dintre noi, cu ideea de mișcare, cu pregătirea fizică, cu întărirea capacității de efort fizic a corpului uman. Conștienți de importanța permanentei antrenări a mușchilor, anticicii spuneau: *o minte sănătoasă, într-un corp sănătos*.

În spațiul nostru, pregătirea fizică a fost asociată la început cu arta războiului, soldații trebuiau să fie bine pregătiți, din punct de vedere fizic, și, pentru a se obține acest lucru, erau prevăzute antrenamente cu alergări, trageri la țintă etc.

În 1847, la Bistrița s-a organizat, sub conducerea unui maestru de gimnastică sas, pe nume Gottlieb Budaker, instruit în școala de gimnastică germană, o primă asociație sportivă numită *Reuniunea de gimnastică*. Totuși, trebuie să știm că tinerii făceau, în cadrul acestei asociații, mișcare sau sport în general, nu chiar gimnastică în sensul strict al cuvântului, așa cum îl înțelegem acum. Pregătirea sportivă se realiza în afara școlii, iar atunci când era anotimpul ploios în unul din turnurile cetății. Tinerii exersau alergări, sărituri, aruncări, cățărări și deveneau cetățeni utili și pentru alte asociații care presupuneau abilități fizice, așa cum era cea a pompierilor voluntari.

După modelul orașelor germane, sașii își propun, în 1881, să ridice o sală de sport, iar în 1885 s-a construit în parcul orașului una dintre cele mai vechi săli de sport din Transilvania și România. O plimbare prin parcul nostru ne ajută să descoperim silueta sălii cu intrarea încadrată de două turnulețe crenelate, iar în interior structurile de lemn cu deschidere generoasă ne impresionează prin îmbinările ingineresti ale vremurilor de altădată.

Odată cu terminarea sălii, se reorganizează o asociație nouă, numită *Asociația de gimnastică și cântări*, iar activitatea tinerilor devenea una voluntară pentru activități sportive, dar și culturale. La gimnastică se adaugă scrima, legată de tradiția militară a locului, turismul, care presupunea cunoașterea și protejarea traseelor montane, atletismul și tenisul de câmp, apropiat, în general, orașenilor și patinajul împreună cu schiul care valorifica potențialul climei noastre. Aceste preocupări sportive s-au dezvoltat din plăcerea de a participa la activități în aer liber, nu din dorința de a impresiona prin performanțe care să forțeze capacitatea de efort a corpului uman. Întrecerile între tineri au doar caracter local și se gestionează în interiorul școlilor, dar, treptat, apar și întreceri cu alte orașe. Tinerii germani concurează, uneori, cu tineri din Reghin, Sibiu, Brașov sau Sighișoara, iar tinerii români cu cei din Blaj și Orăștie.

Prima festivitate sportivă consemnată s-a organizat în 8 iunie 1876, când s-a organizat o *producțiune de gimnastică*, cu elevii de la Năsăud, integrată finalului de an, iar în Bistrița finalul de an era marcat de o defilare a tinerilor care includea și diverse mișcări de gimnastică. Prin aceste organizări colective toată comunitatea participa activ la activități sportive.

Sașii organizează, în 1885, asociația sportivă Bistritzer Turn-Verein (cu atletism, fotbal, gimnastică, handbal, scrimă și patinaj), meseriașii români organizează Clubul Meseriașilor Români în care se juca fotbal, iar evreii au și ei o asociație similară numită Borcohbba. În 1922, prin înființarea Asociației sportive Gloria Bistrița, toți tinerii din oraș și împrejurimi se puteau înscrie la sporturi precum: atletism, fotbal, tenis și patinaj, iar organizația își propunea să participe la întreceri naționale.

În 1928, prin Legea educației, denumirea tradițională de gimnastică școlară este înlocuită cu educație fizică, iar exercițiile pe care elevii trebuiau să le realizeze în timpul unei ore sunt concepute după modelul învățământului suedez. Dar, pe lângă orele de educație fizică, în școlile din Bistrița se organizează echipe pe ramuri sportive. Așa apar echipe de handbal, fotbal, tenis, schi etc.

Prima arenă sportivă a orașului a fost improvizată pe terenul aeroportului militar utilizat în Primul Război Mondial, din actuala zonă a Pieței Decebal. În 1930, la marginea parcului, a fost construită *Arena sportivă a orașului*. Primăria a electrificat arena în 1935, iar între 1935-1936 se joacă primele meciuri pe nocturnă. Tot acum, arena a fost radiofocată și permitea inclusiv transmiterea unor întâlniri sportive internaționale.

Implicarea comunității în aceste întreceri sportive era reală, adică fiecare încerca să fie participant în teren, chiar primarul Cornelii Mureșan a fost unul dintre pionierii arbitrajului bistrițean.

citat

Fotbalistul perfect trebuie să fie gata, în orice clipă a partidei, să primească balonul, să-l paseze, să alerge, să decidă să tacă și să asculte. Socotiți, vă rog, fără a mai vorbi de calitățile fizice, socotiți câte calități morale sunt, astfel, puse la contribuție: inițiativa, perseverența, judecata, curajul, stăpânirea de sine și mărturisii că tânărul în fața căruia stă un asemenea program are cu ce umbla pe cărările perfecționării.

(Pierre de Coubertin)

Sporturile au apărut și s-au dezvoltat în cadrul unor grupări sportive locale, influențate fiind pregnant de prestația unor tineri întorși ... de la studii din marile centre universitare din centrul sau apusul Europei. Ei au adus „moda” unuia sau a altuia dintre sporturi, atrăgându-și o seamă de adepți, numind îndrumători și acumulând o zestre materială.

(C. Sănduță, D. Popițan - *Cavalerii sportului în Bistrița-Năsăud*)

Vecea sală de sport (1885) are un plan rectangular, cu parter și parțial subzol... intrarea este încadrată de doi stâlpi crenelați... Bolta sălii de sport este susținută de un eșafodaj din lemn.

(C. Gaiu, V. Duda - *Topografia monumentelor, II*)

știati că...

Asociația Bistritzer Turn-Verein a impus o tradiție a handbalului în rândul sașilor și a reușit să formeze o echipă puternică din tinerii orașului și împrejurimi, numită prescurtat *BTV - ul*. Echipa ajunge, în 1939 (după ce devenise vice-campionă a României în 1938), campioană națională la handbal cu 11 jucători. Echipa are și jocuri internaționale, ceea ce era spectaculos pentru acea perioadă, spre exemplu au jucat cu echipe din Germania și Cehoslovacia. În 1940 Echipa BTV-ului joacă un meci amical cu campiona Ungariei Budaörs și obține un onorabil rezultat de egalitate 11:11. Jucătorul Hans H. Hanek a fost și component al lotului echipei naționale de handbal a României, cu care a participat la Campionatul Mondial din Germania, în 1938.

să descoperim

- Care este tradiția sportului bistrițean?
- Ce investiții au făcut posibile performanțele sportului din orașul nostru?
- În ce activități sportive vă place să vă implicați?

hai să dezbătem !

Sportul dezvoltă spiritul de competiție, dar și de fair-play, adică de corectitudine în confruntare. Practicarea sportului ne asigură dezvoltarea armonioasă a corpului, dar ne învață și să acceptăm victoria celui mai bun. Se poate spune că sportul dezvoltă doar mușchii? Voi ce program sportiv aveți? Cum trebuie să se comporte suporterii unei echipe?

portofoliu

Participați, împreună cu colegii, la o întrecere sportivă organizată în oraș.

reper cronologice

1847

Prima asociație
de gimnastică

1935

Prima arenă cu
nocturnă

1885

Prima sală
de sport

1996

Gloria Bistrița a câștigat
Cupa României la Fotbal

42. Căderea comunismului

Comerț și finanțe

citat

„Asta e comunismul ...
Răzbunător. Mic. Împutit.
Mahalagesc. Pizmaș. Credincios al
treimii: ură, bănuială, invidie. Cu
gură de față și ură de slugă.

(Nicolae Steinhardt, *Jurnalul
fericirii*)

Iar pentru ca totul să se
desfășoare după tipicul securisto-
kaghebișt, între cele 66 de persoane
judecate și condamnate în
procesul mișcării Liga Națională
Creștină, ce s-a desfășurat în zilele
de 4,5 și 10 noiembrie 1949, la
Tribunalul Militar Cluj se aflau și
morții din Dealul Crucii.

Au fost condamnați cu
unanimitate de voturi, în
contumacie și fără acordare de
circumstanțe:

Bodiu Leonida – la 25 de ani
muncă silnică, 10 ani degradare
civică și confiscarea averii;

Burdeț Ioan și Toader Dumitru
– la 20 ani muncă silnică, 10 ani
degradare civică și confiscarea
averii.

În plus, deși erau morți, uciși
de către securiști, cei trei mai erau
obligați și să plătească statului
cheltuieli de judecată de 20000
lei.

(Viorel Rus – *Rezistența
anticomunistă*)

Dacă la Timișoara, București,
Sibiu, Brașov, Cluj și în alte orașe
revolta populară s-a soldat cu
victime omenesti, ca urmare a
intervenției brutale a armatei,
forțelor de miliție și securitate,
pe teritoriul județului Bistrița-
Năsăud demonstrațiile au avut un
caracter pașnic.

(I. Sigmirean, V. Nicoară,
Istoria județului Bistrița-Năsăud)

Regimul comunist din România a fost unul dintre cele mai opresive
regimuri comuniste din Europa de Est. Instaurat prin forța armatelor
sovietice care au ocupat țara, comuniștii au construit un sistem represiv
prin care să controleze societatea și să se mențină la putere.

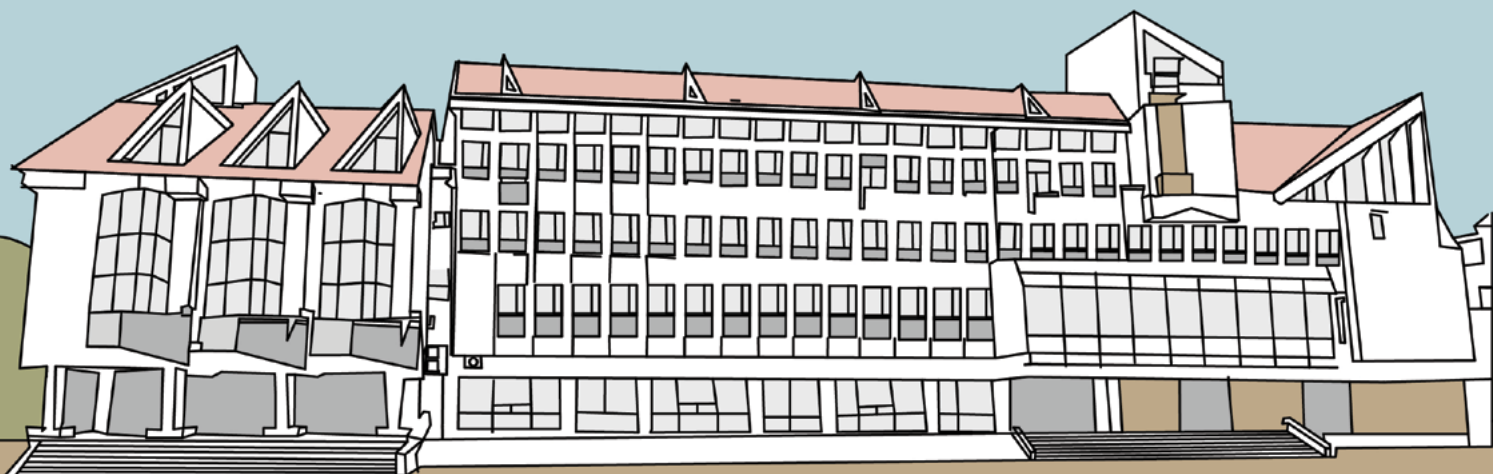
Procesul de comunizare al Bistriței a început din anul 1944, imediat după
instalarea trupelor sovietice în Nordul Ardealului. La 6 martie 1945 guvernul
comunist, condus de Petru Groza, a preluat controlul administrației din zona
noastră și a impus în toate funcțiile importante ale statului cetățeni care
acceptau să colaboreze, în schimbul unor beneficii, cu regimul comunist.

Cetățenii curajoși s-au opus sistemului comunist, au încercat să
organizeze o rezistență cu speranța că acest sistem nedrept o să fie, în cele
din urmă, învins. Pe lângă activitățile subversive individuale, de scriere a
unor sloganuri anticomuniste în spații publice, la adăpostul nopții, s-au
organizat și grupuri înarmate care s-au opus, cu arma în mână, în speranța
primirii unui sprijin militar și din partea democrațiilor occidentale. În
zona noastră s-au format, între anii 1948-1950, în jur de 7 organizații
secrete care acționau împotriva regimului comunist. Pentru înăbușirea
acestor grupuri de partizani, aparatul represiv a mobilizat unități de miliție,
jandarmerie și securitate, a comis abuzuri asupra populației pașnice pentru
a afla informații legate de amplasarea și susținătorii grupurilor respective.
Practic, se foloseau de orice forme de violență, inclusiv maltratarea celor
de acasă, pentru a obține informații despre cei care se opuneau regimului
comunist. Cu aceste metode de intimidare, regimul a răspândit frica în
rândul populației.

Una dintre organizațiile active în zona noastră a fost Liga Națională
Creștină, numită și Garda Albă. Gruparea anticomunistă era condusă
de căpitanul Leonida Bodiu, fost ofițer în corpul de gardă al regelui și
participant la luptele de la Stalingrad și din Munții Tatra, în timpul celui
de Al Doilea Război Mondial, cu ani de prizonierat la sovietici și, apoi, la
hitleriști. În speranța că popoarele din estul Europei o să fie sprijinite de
americani, decide, în vara anului 1948, să organizeze în zona Rebrîșoara,
Rebra, Parva și Năsăud, împreună cu Ioan Burdeț din Rebrîșoara și Dumitru
Toader din Rebra, un grup înarmat care să reziste în munți. Organizația a
cuprins 46 de persoane înarmate cu 25 de arme și pistoale, inclusiv câteva
grenade. Pentru promovarea și mobilizarea populației au reușit, cu ajutorul
unor angajați din prefectura Bistrița, să dactilografieze și să multiplice 100
de manifeste pe care le răspândesc în orașele și satele județului. În noaptea
dinspre 11 spre 12 februarie 1949, printr-o acțiune bine coordonată a mai
multor plutoane de jandarmi și securiști, membrii grupului sunt arestați
împreună cu mai mulți suspecți de colaborare cu grupul anticomunist.
Leonida Bodiu scapă din încercuire, dar este arestat mai târziu prin trădarea
unui informator infiltrat de securitate în grupul anticomunist și care nu era
bănuț de ceilalți membri, deoarece securitatea, în aparență, îl anunțase în
urmărire.

În 24 iunie 1949, de Sânzăiene, Leonida Bodiu, Ioan Burdeț și Dumitru
Toader sunt interogați prin schingiuire în locul numit Dealul Crucii, la
hotarul dintre localitățile Rebra, Rebrîșoara și Nepos. Cei trei luptători
anticomuniști au fost executați și înhumați într-o groapă comună, fără
să beneficieze de o judecată dreaptă. Abia la 20 de ani după înlăturarea
sistemului comunist din România, în 24 iunie 2009, la 60 de ani de la
execuție, au fost înmormântați în Cimitirul Central din Bistrița. Piatra
de mormânt, spre pilda generațiilor viitoare, are următoarea inscripție:
Adevărații eroi sunt cei care mor pentru adevăr și libertate.

Opoziția față de sistemul comunist a continuat și după 1965, când, la
conducerea regimului, s-a instaurat Nicolae Ceaușescu, dar organizarea
militară a cetățenilor era imposibilă datorită supravegherii intense a
securității. Totuși, unii cetățeni reușeau să trimită în străinătate scrisori
spre posturile de radio Europa Liberă și să-și exprime nemulțumirile. În
22 decembrie, ca peste tot în țară, indignați de crimele de la Timișoara,
muncitorii din curtea Întreprinderii de Utilaj Tehnologic au plecat într-o
demonstrație solidară pe străzile orașului. Se scanda *Fără violență!*, iar, în
jurul orei 9 și 30 de minute, demonstranții au ajuns în Piața Petru Rareș,
în fața prefecturii scandând *Jos Ceaușescu! Libertate! Armata e cu noi!*
Reprezentanții multitudini au pătruns în prefectura părăsită de activiștii de
partid, se țin discursuri din balconul prefecturii și se începe organizarea
postcomunistă, după modelul aplicat în capitală. România intra de acum
într-o nouă filă a istoriei contemporane, revenirea la sistemul democratic.

știati că...

Ultimul discurs în țară al lui Nicolae Ceaușescu a fost ținut la Bistrița; președintele a susținut că regimul său o să cadă doar atunci când o să facă populul pere și răchita micșunele, adică niciodată, și, totuși, a căzut ...

să descoperim

- Cum și-a tratat regimul comunist opoziția?
- Ce luptători anticomuniști cunoașteți?
- Cum a căzut regimul comunist din România?

hai să dezbătem !

Deceniul de după 1989 a fost numit al „întoarcerii către Europa” sau revenirea spre democrație. Oare oamenii știau, după 50 de ani de dictatură, ce este și cum funcționează un sistem democratic? Comportamentul democratic trebuie învățat? Azi reușim să avem un comportament cetățenesc adecvat?

portofoliu

Urmăriți filmele revoluției române și documentarele care prezintă istoria recentă a României.

repere cronologice

1948

Instaurarea
comunismului

1965

Nicolae Ceaușescu
preia conducere

1949

Execuții
partizanii

1989

Revoluția
anticomunistă

Să reciclăm!

43. Mediu

Municipiul Bistrița este un oraș cu multă verdeată, parcuri și grădini, iar pădurile care înconjoară localitatea ca un brâu protector oferă un aer curat pentru toți cetățenii. Ca să avem un mediu de viață sănătos, legislația europeană obligă la cel puțin 26 mp de spațiu verde în spațiul urban aferent fiecărui locuitor, dar la Bistrița avem 59 mp de spațiu verde și, astfel, aerul pe care-l respirăm este mult mai curat decât în alte orașe.

Bistrița are 443 ha de spații verzi și 301 ha de păduri care îl fac un oraș sănătos și verde. Aceste avantaje pe care le avem nu sunt meritul nostru, ci al celor care au contribuit la dezvoltarea orașului în deceniile și secolele anterioare.

În 1862, între râul Bistrița și vechiul zid al cetății, s-au plantat 200 de castani și s-a amenajat Promenada, o alee de plimbare completată cu zece bănci și un pavilion pentru muzică. Ca să nu fie ocupată această zonă de clădiri, s-au elaborat reguli de amenajare a zonei care obligă ca, în vecinătatea spațiului verde amenajat, să fie doar construcții de tip vilă înconjurată cu mult spațiu verde.

Parcul Municipal păstrează și câteva specii protejate, precum arborele pagodelor și arborele de lealea. Arborele pagodelor sau Ginkgo biloba este o specie care crește spontan în China și atinge înălțimi de 30 m. Arborele de lealea sau Liriodendron tulipifera este originar din America de Nord și ajunge la înălțimi de 40-50m.

În preajma anului 1890, au fost trasate principalele bulevarde care încadrează centrul istoric. Aceste artere de circulație au fost proiectate cu mult spațiu verde într-un moment istoric în care automobilele abia erau inventate. Înțelepciunea urbanistilor și fermitatea autorităților de a păstra aceste spații largi face ca azi să ne bucurăm din plin de plimbările la pas pe bulevarde cu copaci seculari.

Pădurea Schullerwald a fost amenajată pentru plimbări mai lungi, după anul 1900, iar școlarii organizau aici, împreună cu părinții, petreceri câmpenesti în care învățau orientarea în pădure și alte activități practicate în aer liber. În Pădurea Schieferberg, azi, Codrișor, s-au organizat poteci și locuri de bell-vedere, de care se putea bucura, în tihnă, fiecare bistrițean.

Pentru educația elevilor în respect față de natură, în jurul Gimnaziului Evanghelic, azi, Colegiul Național *Liviu Rebreanu*, s-a plantat o grădină cu specii variate. Lecția de biologie se putea, astfel, organiza într-un spațiu real în care se putea învăța în mod direct. După un principiu similar, s-au conturat și livezile din jurul Liceului Agricol.

Se constată că fiecare generație a încercat să protejeze spațiile verzi și această ștafetă se transmite ca o obligație și spre generațiile actuale. Dar azi trebuie să facem mai mult pentru un spațiu sănătos pentru că poluarea a crescut odată cu industria. Generația elevilor de azi învață să fie ECO, adică să conviețuiască în armonie cu natura. Ca să fim cu adevărat ECO, trebuie să *facem*, nu doar să *știm cum trebuie să facem*! Iată câteva reguli pe care putem să le respectăm de dragul naturii: 1. Reduc consumul și evit risipa de apă. 2. Reduc consumul și evit risipa de energie. 3. Reciclez și evacuez selectiv deșeurile. 4. Acționez pentru reducerea poluării sonore. 5. Achiziționez alimente provenite din agricultura ecologică locală. 6. Evit achiziționarea produselor neprietenoase cu mediul înconjurător. 7. Sunt pentru deplasarea în oraș cu bicicleta sau pe jos. 8. Păstrez curățenia în spațiul public. 9. Vreau să știu să utilizez energia regenerabilă. 10. Particip voluntar la activități care ajută la regenerarea mediului natural.

Dacă știm aceste principii, oare reușim să le aplicăm? Dacă reușim să aplicăm aceste principii, oare reușim să-i determinăm și pe alții să le preia și să le respecte?

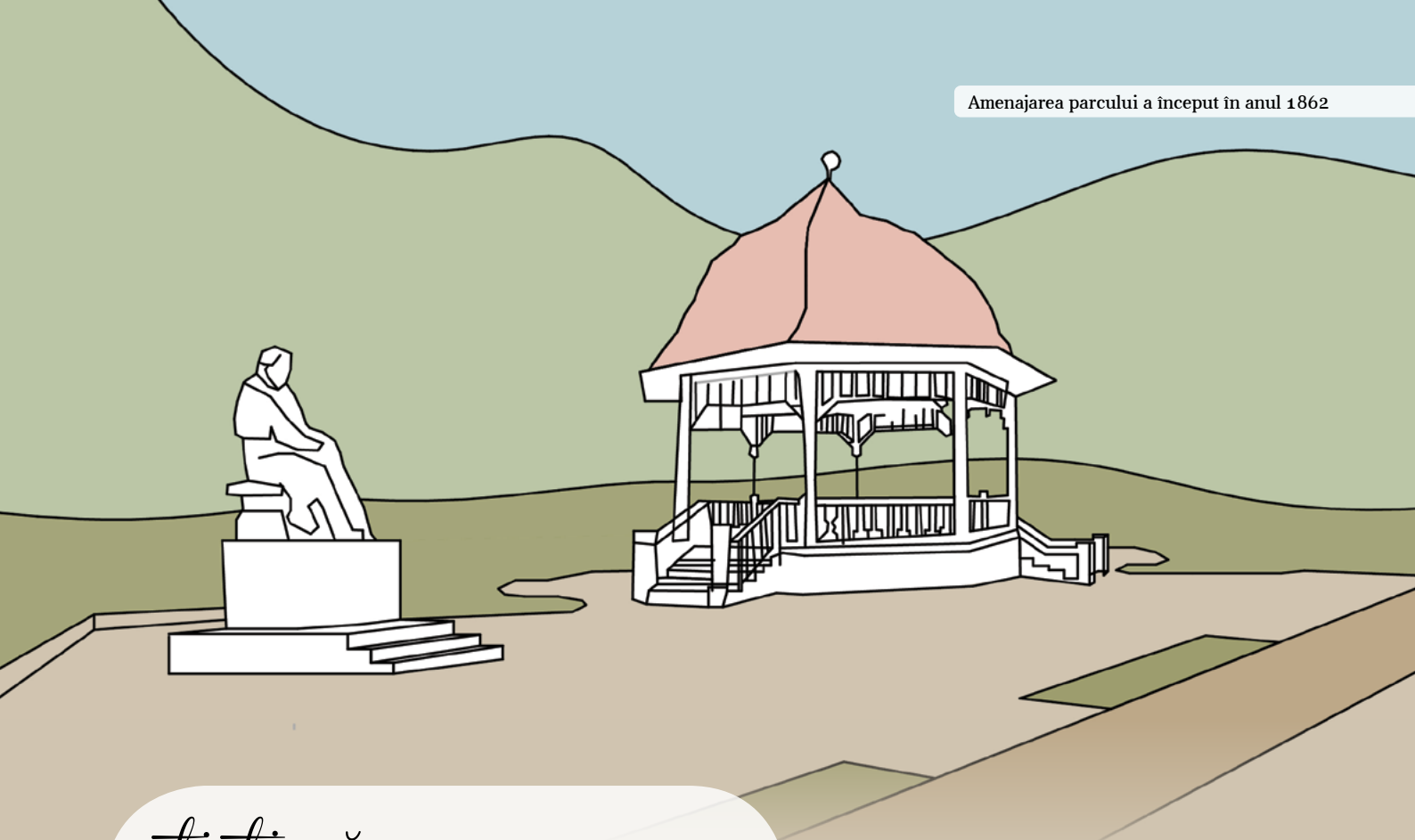
Ca să păstrăm resursele naturii, trebuie să învățăm să reciclăm cât mai multe dintre materialele pe care le-am utilizat și să încercăm să utilizăm materiale biodegradabile. Produsele care conțin 100% compuși naturali se numesc biodegradabile pentru că, în contact cu un mediu natural cu aer curat, pământ, lumină, apă etc., se degradează fără să polueze mediul. Ca să contribuim la salvarea naturii, putem să devenim pur și simplu mai cumpătați și să reciclăm produsele utilizate. Spre exemplu, într-o școală se utilizează, într-un an, circa 500 kg de hârtie (fără să calculăm maculatura elevilor), iar dacă am recicla hârtia utilizată, am salva în jur de 8 copaci.

Județul nostru este unul dintre cele mai împădurite zone din România și furnizează lemn pentru hârtia întregii țări, totuși, poate că am putea să tăiem cât mai puțin din *aurul verde*.

citat

„Nu văd România ca pe o moștenire de la părinții noștri, ci ca pe o țară pe care am luat-o cu împrumut de la copiii noștri. Așa să ne ajute Dumnezeu!”

(Majestatea Sa Regele Mihai –
Discurs în Parlamentul României,
2011)

știati că...

Cutia pentru lapte are compuși care rezistă circa 5 ani în mediul natural. Așadar, un asemenea ambalaj, primit în școala generală și aruncat la întâmplare, va polua solul până ajungeți la facultate?

Un copac matur poate să producă într-o vară oxigenul necesar într-un an de zile pentru 10 oameni, dar un copac are nevoie de 50 sau chiar 80 de ani ca să ajungă la maturitate; în această situație, noi o să plantăm azi copacii care vor fabrica oxigen pentru oamenii viitorului?

să descoperim

- Când apar preocupări de amenajare a spațiului verde în Bistrița?
- De ce este deosebit parcul municipal?
- Cum putem să fim ECO?

hai să dezbătem !

PET-ul este un ambalaj din polietilenă, obținută, foarte ieftin, din petrol; spre exemplu, din 2 kg de petrol se pot face circa 1000 de ambalaje pentru diverse lichide. Se produc ușor, dar, în mediul natural, se descompun doar în circa 1000 de ani. În aceste condiții, putem să umplem foarte ușor planeta cu peturi și, să lăsăm moștenire celor care vin după noi, o planetă de PET-uri; dar, dacă înțelegem că dintr-o tonă de plastic putem economi sute de tone de petrol, poate că, totuși, mai putem salva natura, dacă ne comportăm responsabil.

portofoliu

Fii ECO - Pregătește trei coșuri pentru selectarea gunoierului menajer în clasă și acasă pe cele trei categorii care funcționează în orașul nostru: mixt, hârtie și carton, sticlă și metal.

reper cronologice

22 aprilie
Ziua Pământului

5 iunie
Ziua Mondială a Mediului

24 mai
Ziua Parcurilor

16-22 septembrie
Săptămâna mobilității durabile

Să fim voluntari!

44. Voluntariatul, tradiția unei atitudini

citat

Voluntariatul este o activitate de interes public, desfășurată din proprie inițiativă de către orice persoană fizică, în folosul altora, fără a primi o compensație materială.

(Legea voluntariatului, 2006)

Tot în comunitățile săsești funcționau așa numitele Nachbarschaften (Vecinătăți). Vecinătatea este o formă de organizare specific germană, care are ca obiect de activitate întrajutorarea. Organizată pe o stradă sau pe mai multe străzi învecinate, grupa pe toți locuitorii aceluiași spațiu și aceștia se ocupau de lucrări cum ar fi curățatul fântânilor publice de pe stradă, săpatul șanțurilor de scurgere a apelor pluviale, apoi stingerea incendiilor și întrajutorarea în caz de deces al unui membru al familiei. Participarea la activitățile vecinătății era obligatorie și, odată pe an, de obicei iarna, avea loc o adunare generală ... se alegea conducerea și erau trași la răspundere cei care nu au participat la acțiunile vecinătății. După această ședință se organiza o petrecere, tocmai ca membrii să se cunoască mai bine.

(Nicolae Teșculă –
Asociaționism și grupări politice
la sașii ardeleni)

Bistrița a ajuns un oraș puternic în perioada medievală pentru că cetățenii săi au știut să fie voluntari, chiar dacă atunci oamenii făceau în comun diverse munci pentru că știau că doar așa pot să aibă un trai mai bun. Burgul Bistrița era un oraș înconjurat cu ziduri și întărit cu turnuri, dar această fortificație a fost ridicată prin efortul cetățenilor săi, iar, în cazul unui atac, toți locuitorii deveneau străjerii cetății.

Vechiul spital medieval al orașului, al doilea din țară după Sibiu, era întreținut din donațiile oamenilor. Școala și școlarii merituosi erau susținuți de donații strânse, uneori, de reprezentanții bisericii care reușeau să mobilizeze contribuții mai generoase.

Din secolul al XIX-lea și până în 1948, au funcționat multe asociații care organizau voluntarii orașului. Să ne amintim de pompierii voluntari sau de asociațiile de femei care strângeau fonduri pentru familiile nevoiaș. Din păcate, după 1948, în perioada comunistă, aceste asociații de voluntari sunt desființate, iar Partidul Comunist Român îi obligă pe toți cetățenii să participe la acțiunile voluntare organizate de activiștii partidului. Cu aceste acțiuni obligatorii a fost distrusă chiar ideea de voluntariat, pentru că, în loc să se organizeze singuri și să decidă singuri ce ar trebui făcut în interesul întregii comunități, oamenii erau forțați să împlinească un program impus de membrii partidului comunist.

După 1989, tradiția voluntariatului, dezvoltată neîntrerupt în Occident, a revenit în atenția bistrițenilor care au înființat o serie de asociații, organizații nonprofit care doresc să contribuie la dezvoltarea orașului lor. La început, cetățenii au fost reticenți față de voluntariat, pe drept cuvânt, aveau experiența anilor muncii gratuite și obligatorii din perioada comunistă, dar, totuși, tinerii au fost cei care au depășit primii aceste blocaje.

Voluntariatul este o activitate pe care o facem benevol, fără să avem pretenția unor venituri, iar de pe urma realizărilor voluntariatului nostru se bucură alți oameni sau comunitatea în general. Dacă lucrurile stau așa, atunci de ce aș dori să devin voluntar? Poate pentru că sunt o persoană activă care face pur și simplu, pentru că am o oportunitate să fac parte dintr-o echipă, pentru că sunt bucuroș/bucuroasă să-i ajut pe alții, pentru că simt că sunt util/utilă, iar asta îmi oferă un sentiment de bucurie, pentru că pot învăța lucruri noi. Într-un cuvânt, un voluntar activ ajunge, în timp, să fie mai bun, el nu pierde vremea în favoarea altora, voluntarul devine tot mai experimentat, poate din această cauză voluntariatul tinerilor este, cu adevărat, foarte util tinerilor.

Azi, în Uniunea Europeană, există în jur de 94 milioane de voluntari, iată cum Europa are în interiorul ei cea mai mare țară, adică țara voluntarilor. Cam 3 din 10 europeni se implică în activități de voluntariat și contribuie, în acest mod, la dezvoltarea comunităților lor. Globalizarea a determinat și transformarea voluntariatului local în voluntariat internațional. Voluntarii din toată lumea trebuie să aibă obiective comune și idealuri comune. Voluntarii europeni au chiar un decalog al voluntarilor: 1. Coeziunea – Voluntarii sunt deschiși, onești și prietenoși; 2. Colaborarea – Voluntarii colaborează cu cei interesați de problematica abordată; 3. Angajament – Voluntarii își respectă responsabilitățile; 4. Dezvoltarea – Voluntarii sunt preocupați de perfecționare și învățare continuă; 5. Transparența – Voluntarii oferă informații corecte; 6. Implicare activă – Voluntarii se implică în soluționarea problemelor comunității; 7. Responsabilitate – Voluntarii participă la activități benefice pentru comunitate; 8. Confidențialitate – Voluntarii păstrează confidențialitatea informațiilor atunci când este cazul; 9. Promovare – Voluntarii promovează voluntariatul; 10. Respect – Voluntarii respectă toți oamenii și principiile universale ale egalității și echității.

Spiritul de azi al Europei se manifestă prin voluntariat și implicare, Bistrița este unul dintre orașele Uniunii Europene în care acest spirit trebuie susținut și promovat. Hai să ne implicăm, hai să fim voluntari pentru binele celor din jurul nostru!

știati că...

Municipiul Bistrița are o suprafață forestieră de 3112 ha care contribuie la primenirea aerului, evitarea diferențelor mari de temperatură și a vânturilor puternice, contribuind din plin la calitatea mediului de viață.

hai să dezbătem !

În perioada comunistă voluntariatul era obligatoriu, deci, în realitate, nu mai era voluntariat. Nimeni nu poate să oblige pe altcineva să facă voluntariat, putem doar să sperăm că modelul nostru îi convinge și pe alții. În realitate, noi suntem voluntari fiindcă așa simțim și dorim, nu pentru a arăta altora că suntem voluntari. Oare de ce este bine să fim voluntari?

să descoperim

- Ce sunt voluntarii?
- Te implici în voluntariat?
- Ai convins pe alții să devină voluntari?

portofoliu

Organizați o echipă care să se ocupe de întreținerea spațiului verde din curtea școlii.

Organizați o echipă care să se ocupe de promovarea tradițiilor din Bistrița sau din satele județului.

reper cronologice

20 Martie

Ziua Mondială a Apei

3 Decembrie

Ziua Persoanelor
cu Dizabilități

22 Aprilie

Ziua Pământului

5 Decembrie

Ziua Voluntariatului

45. Bistrița "BIS"

Bistrița este unul dintre orașele Transilvaniei, iar Transilvania este parte importantă a României. România, la rândul său, este un stat european de mărime mijlocie și, de fapt, este parte a lumii întregi. În acest context, istoria orașului trebuie înțeleasă în legătură cu istoria regiunii, a țării și a continentului, dar și a timpurilor istorice.

Istoria a făcut ca aceste locuri să treacă prin perioade foarte diferite și complexe, dar, în cele din urmă, aceste schimbări le-au oferit locuitorilor permanente lecții de viață. Râurile, munții dealurile etc. sunt aceleași de mii de ani, doar administrațiile, organizate temporar de oameni, s-au schimbat. Trecutul unui oraș precum Bistrița trebuie înțeles în directă legătură cu timpurile istorice studiate, cu istoria unor populații pe care nu le mai regăsim, neaparat, ca locuitori direcți ai orașului, dar și cu state care nu mai există în prezent.

Bistrița este azi un oraș românesc, dar, în studiul istoriei sale, am descoperit și tradiții care au fost aduse și din alte părți ale Europei, aceste aspecte complexe ale istoriei ne descoperă azi un oraș surprinzător și divers. Sașii au construit orașul Bistrița, dar, din secolul al XIX-lea, economia modernă a făcut din Bistrița un oraș deschis tuturor, iar evreii, românii, maghiarii și rromii au început să se așeze în oraș într-un număr așa de mare, încât, în preajma anului 1900, sașii reprezentau mai puțin de jumătate din populația orașului. Ștafeta civilizației a trecut de la majoritatea săsescă spre majoritatea românească, iar istoria a continuat și continuă fără a putea opri timpul la un singur model cultural. Perioada de criză a umanității, reprezentată de Al Doilea Război Mondial, a dus la pierderi irecuperabile, evreii au dispărut aproape în totalitate, iar numărul sașilor a rămas foarte mic. Despre caracterul cosmopolit al Bistriței interbelice au rămas să vorbească mai ales monumentele orașului.

Locuitorii de azi ai Bistriței au obligația morală și culturală să păstreze valorile moștenite în vatra acestei așezări, indiferent că vorbim de vasele de lut din perioadele dinaintea civilizației dacice, că vorbim despre mărturii arheologice romane, gepide, maghiare, săsești, evreiești sau românești. Toate aceste izvoare istorice aparțin culturii și civilizației locale, a celor care locuiesc în prezent.

În același timp, fiecare generație are obligația să contribuie, în măsura timpurilor și condiției sale, la amplificarea acestui patrimoniu cultural. Trebuie, așadar, să nu uităm că fiecare generație care urmează o să compare realizările generației trecute cu prestigiul înaintașilor, pe de o parte, dar, pe de altă parte, și cu realizările altor comunități din același timp istoric. Adică ne comparăm cu cei dinaintea noastră, dar și cu cei contemporani nouă, cu cei care trăiesc în alte zone ale României sau ale Europei.

Istoria nu începe și nu se sfârșește cu generația noastră, dar și noi, întocmai ca și celelalte generații, contribuim la scrierea istoriei comunității din care facem parte prin faptele și comportamentul nostru. Fiecare generație se adaugă celor precedente așa cum evenimentele actuale se prelungesc din faptele trecutului, și, fiecare generație a prezentului, adaugă un BIS la istoria întinerită a bătrânului oraș Bistrița. Trebuie să știm că fiecare generație are șansa să clădească, cu mintea și cu faptele, formele timpului care urmează pentru acest oraș, pentru aceste locuri.

Dacă timpul de azi și de mâine este al generației BIS, vă invităm să vă gândiți, să vă imaginați și să încercați să visați la orașul de mâine. Cum vede generația TA Bistrița de mâine și cum te gândești TU să faci mai bună lumea de mâine?

Te rugăm să încerci să completezi pe caiet răspunsuri posibile la toate componentele lecției, dar să nu uiti că actorul principal ești TU, iar viitorul îți aparține în întregime. Poți să fii sigur că faci parte din generația BIS și acum ești parte din istoria acestui oraș pe care o putem transmite cu încredere mai departe.

Succes, istoria continuă cu fiecare dintre noi !

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată, croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani.

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Înălță-ți lata frunte și caută-n giur de tine,
Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii;
Un glas ei mai așteaptă și sar ca lupi în stâne,
Bătrâni, bărbați, juni, tineri, din munți și din câmpii!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
"Viața-n libertate ori moarte!" strigă toți.

Pre voi vă nimiciră a pizmei răutate
Și oarba neunire la Mîlcov și Carpați!
Dar noi, pătruși la suflet de sfânta libertate,
Jurăm că vom da mâna, să fim pururea frați!

O mamă văduvită de la Mihai cel Mare
Pretinde de la fii-și azi mână d-ajutori,
Și blastămă cu lacrimi în ochi pe orișicare,
În astfel de pericol s-ar face vânzătorii!

De fulgere să piară, de trăsnet și pucioasă,
Oricare s-ar retrage din gloriosul loc,
Când patria sau mama, cu inima duioasă,
Va cere ca să trecem prin sabie și foc!

N-ajunse iataganul barbarei semilune,
A cărui plăgi fatale și azi le mai simțim;
Acum se vără cnuta în vetrele străbune,
Dar martor ne e Domnul că vii nu o primim!

N-ajunse despotismul cu-ntreaga lui orbie,
Al cărui jug din seculi ca vitele-l purtăm;
Acum se-ncearcă cruzii, în oarba lor trufie,
Să ne răpească limba, dar morți numai o dăm!

Români din patru unghiuri, acum ori niciodată
Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri!
Strigați în lumea largă că Dunărea-i furată
Prin intrigă și silă, viclene uneltiri!

Preoți, cu crucea-n frunte căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost'pământ!

(Andrei Mureșnu – *Un răsunet*)